4P

H. BAKİ KUNTER

Türk Vakıfları
ve
Vakfiyeleri

üzerine mücmel bir etüd

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ OSMANOĞLU ARŞİVİ

Metinden hariç 88 resmi havidir.

CUMHURİYET MATBAASI
İSTANBUL - 1939

4139

Türk Vakıfları
ve
Vakfiyeleri
üzerine mücmel bir etüd

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI

H. BAKİ KUNTER

Türk Vakıfları
ve
Vakfiyeleri

üzerine mücmel bir etüd

Metinden hariç 88 resmi havidir.

CUMHURİYET MATBAASI
İstanbul - 1939

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI

Türk vakıfları ve vakfiyeleri

üzerine mücmel bir etüd

Vakıfların bugünkü ilim mu'taları ile tetkik ve izahı gerekli bir işdir. Vakıf, Türklerin eski hayatında vücut bulan içtimaî müesseselerin en ehemmiyetlilerinden biridir. Ve mevcudiyetini bugün dahi muhafaza edegelmiştir. Bahsettiğimiz tahlil ve izahın lüzumunu şiddetle ortaya koyan bir cihet de bu işin şimdiye kadar tam bir surette yapılmamış olmasıdır.

Bu çok küçük etüdümüzle böyle büyük ve ağır bir işi yapmağa heves etmiş vaziyette değiliz. Yüksek bilgi ile beraber ihtisasa ve kuvvetli metoda mütevakkıf olan bu iş aynı zamanda derin ve esaslı tetebbulara da ihtiyaç göstermektedir. Bu yazımızda yalnız vakfiyeler üzerinde yaptığımız oldukça geniş tetkiklere dayanarak ve müteaddit vakfiye örnekleri vererek Türk vakıflarının en bariz karakterlerini tebarüz ettirmeğe çalışacağız.

Halka, gençliğe ve bizi anlamak isteyen yabancılara vakıflarımızı behemehal tanıtmak lâzımdır. Çünki Vakıflarımız, Türk içtimaî heyetinde sosyal yardım, gözetme, millî dayanış, şefkat fikirlerinin ve teşkilâtının en eski tarihî devirlerden beri mevcut olduğunu, kısa ve şamil bir ifade ile türklüğün yüksek görüşünü ve faziletini isbat eder. Mahiyetini anlayınca vakfı sevmemek, onu yaratmış ve yaşatmış olan Türklüğü tebcil etmemek kabil değildir.

1921 senesinde İstanbul şehrinde içtimaî tetkikler yapan bir Amerikan heyeti o zamanki evkaf nezaretinden vakıflar hakkında bazı malûmat istemiştir. Heyet reisi Profesör C o n s o n tarafından evkaf nezaretine yazılan mektupda bu müracaatı icap ettiren sebepler şu suretle izah edilmektedir:

Bir senedenberi İstanbul şehrinde bir Amerikalı heyet tarafından icra edilmekte olan içtimaî tetkikler neticesinde vakıfların pek mühim bir mevki işgal etmekte olduğu tebeyyün etmiş olduğundan bu hususta daha fazla ve daha esaslı malûmat dercine mübrem ihtiyaç hasıl olmuştur.

Evkaf böyle muazzam ve mühim bir mevki işgal etmekle beraber bundan ne İstanbuldaki ne de hariçdeki ecnebiler lâyiki veçhile haberdar değildirler.

Elyevm faaliyette bulunan heyetin yegâne maksadı, merbut varakadan dahi anlaşılacağı veçhile, İstanbulu kabil olduğu kadar ecnebilere ve bilhassa Amerikalılara tanıtmaktır. Halbuki çok bedii eserler ile müzeyyen olan İstanbulu hakkile tanıyabilmek için evkafın ne olduğunu anlamak ihtiyacı bariz bir surette hissolunmaktadır.

Sualler:

1. — Evkafın menşei?

2. — Teşkilâtı?

3. — Maksadı?

4. — Menabii varidatı?

5. — Evkaf nezaretince idare olunan müessesat ve bunların sureti idareleri?

6. — Evkafa dair Türkçe eser var mıdır? İsimleri?.

O zaman nezaret tarafından heyete verilen cevap, heyetin mektubile birlikte 12 sahifelik küçük bir risale şeklinde bastırılmıştır. Elimizde bulunan ve sonunda 17/K. Sani/1922 tarihini taşıyan nüshada sorulan sualların cevapları yazılıdır. Bahsimizi alâkadar eden iki ciheti buradan istinsah ediyoruz:

1. — Evkafın menşei?

(Menşe) den maksat Evkafın zaman ve mekânı zuhuru demek olduğu zannedilmektedir. Vakıf, Resulullah Muhammed aleyhisselati vesselâm zamanında (Medine) de zuhur etmiştir..

6. — Evkafı islâmiyeye dair Türkçe matbu âsar var mıdır? İsimleri nedir? Mak-

sud Evkafın ahkâmı şer'iyesine dair âsâr ise bu bapta matbu ve gayri matbu yüzlerce âsâr vardır. Ne kadar Fıkıh kitabı varsa hepsinde Evkafın ahkâmı şer'iyesine dair mahsus fasıllar bulunur. (Ahkâmülevkaf) ve saire namlarile Türkçe matbu birkaç risale vardır. Maksat bu olmayıp da zuhuru islâmdan beri Evkafın mahiyetini, edvarı tarihiyesini safahatı umumiyesini, ahkâmı şer'iye ve kanuniyeisni cami etraflı bir eseri tarihî ve ilmî ise böyle bir eser ne elsinei şarkiyenin ne elsinei garbiyenin hiç birinde yazılmamıştır..

Bu ifadenin tazammun ettiği mâna Türk vakıflarının doğrudan doğruya diyanî ve islâmî bir müessese olduğu iddiasını tekrardan başka bir şey değildir. Bu kanaat bugün bile bir çok zihinleri işgal etmiş vaziyettedir.

Vakıf deyince bir çoklarımızda hâlâ münhasıran islâm hukukundan doğmuş, mevzuu diyanî hizmetler olan, dünya işinden ziyade âhiretle uğraşan dinî bir müessese hatıra gelmektedir. Halbuki Türk vakıfları islâmlıktan önceki devirlerden beri yaşayan, Buda dinindeki Türkler tarafından da çok rağbet gösterilen sosyal bir müessesedir. Vakıflar, tarihin her devrinde, Türk dünyasının her yerinde millî vicdandan birer güzellik, iyilik ve şefkat âbidesi şeklinde doğmuş ve yükselmişlerdir. Hayra ve iyiliğe matuf olan hareketler bütün dinlerde sevaplı ve mergup telâkki edildiğinden vakfın dinde kıymetli yeri vardır. Diğer taraftan vakfın içtimaî hayatımızdaki inkişafı, vakıflar hukukunun da inkişafını mucip olmuştur. Kanunu Medenin kabul ve tatbikine kadar asırlarca umumî hayatımızı tanzim etmiş olan islâm hukukunda vakıf meseleleri, bu sebeple, çok işlenmiş ve geniş bir yer tutmuştur.

Bu hal Türk vakıflarının millî ve içtimaî bir müessese olmak vasfına halel getiremez. Vakıf, en engiş ve temelli sosyal yardım ve öngörü hareketidir. Bütün yurdu saran bir sevgi, her yurddaşı düşünen bir şefkat ve bunların ebedî olması ülküsü onun açık karakteridir.

Vakıf, insanlığa hizmet yolunda daima san'at ve kültürle beraber yürümüştür. Bu itibarla haddi zatında içtimaî bir teşekkül olan Vakıf; güzel san'atlarla estetiğin ve umumî kültürün yayılması ve yükselmesi bahsinde de büyük bir rol oynamış, son derece ehemmiyetli hizmetler ifa eylemiştir. Türk dünyasının her yerinde görülen kıymetli âbidelerin pek çoğu Vakıflar camiasının Türklüğe ihda etmiş olduğu maddî eserlerdir.

İçtimaî müesseselerin tâbi oldukları değişme şartlarına uyarak vakıf müessesesi de zamanla mevzu ve sistem itibarile pek çok tahavvüllere ma'ruz kalmıştır. Bununla beraber birbirine çok uzak tarihî devrelerde bile mevzu veya hukuk bakımından biribirine yakın veya benzer birçok cihetler bulmak kabildir. Aşağıda Etilere, Uygurlara, Selçuk ve Osmanlı Türklerine aid bazı vakfiye metinleri üzerinde bu cihetleri tebarüz ettirmeğe çalışacağız.

Vakıf elbirliğinin ve gönül birliğinin en güzel ifade vasıtasıdır. Bu sistemde ferdiyetcilik ile cemiyetcilik; halkcılık ile devletcilik fikirleri yurda, yurddaşlara ve insanlığa hizmet yolunda pek güzel ve mahirane bir surette birleşdirilmiş ve kaynaşdırılmıştır.

Vakfın menşei insanların ruhundaki iyilik temayülüdür. Ortaasyadan cihanın dört köşesine yayılan Türkler gittikleri her yere kahramanlık ve medeniyet götürdükleri gibi iyilik ve yardım fikirlerini de yaymışlardır. Türkün ruhundaki cömertlikten ve ulusseverlikten doğan vakıfların her biri bugün yaşayan veya bizden sonra gelecek olan insanların iyiliği, sıkışdıkları zaman yardım görmesi, halkın yükselmesi için kurulmuş birer hayır ve hasanat ocağıdır. Medeniyette ileri gitmiş olan ülkelerin hepsinde sosyal yardım ve dayanış umumî hayat içinde büyük bir yer alır. Yer yüzünde bunun en parlak ve eşsiz örneği ise Türk vakıflarıdır. Halkdan doğan ve varlığını halkın iyiliğe ve güzelliğe susamış öz duygularından alan Türk vakıfları hayırlı ideallere dayanan birer varlıktır.

Tesis olunan vakıflarla ifa ettirilen hizmetler ve irae edilen gayeler büyük bir tenevvü arzeder. Pek çoğu yurdun imarı, düşman tecavüzünden muhafazası ve içtimaî bünyenin korunması gibi pek yüksek ve pek

şümullü *askerî, medenî* hedeflere taallûk eder.

Suyolları, kemerleri, çeşme ve *sebiller, yol, kaldırım, köprü, aşevi, misafirevi, dulevi, mektep, medrese, kütüphane, muvakkithane, hastahane* vakıfları hemenn her yerde bulunan, görülen vakıflardandır.

Bunlardan başka *öksüz kızlara cihaz verilmesi, borçlu olarak mahbus bulunanların borçlarının ödenmesi, müflis olarak hapsedilenlerin tahlisi, köy ahalisinin ihtiyarlarına elbise verilmesi, mahalleler veya köy tekâlifine imdat edilmesi, kale ve istihkâmlara ve ya donanmaya muavenette bulunulması, askerin teçhizi, zahire loncaları tesisi, meyva yedirilmesi, deniz feneri inşası, yetimlere, dul kadınlara ve muhtaçlara yardım edilmesi, çocukların baharda açık havada gezdirilmesi, mektep çocuklarına gıda, elbise, tedris levazımı, yakacak ve mesire masrafı tahsisi, fakir çocuklarla dullara ve ihtiyar fukaraya elbise ve zahire verilmesi, fakirlerin ve kimsesizlerin cenazelerinin kaldırılması, çamaşırhane tesisi, bayramlarda çocukların ve fakirlerin sevindirilmesi, Van gölünde gemi işletilmesi, halkın deniz kenarında teneffüs eylemesi için yalı ve liman inşası ve tahsisi, açık hava mektepleri, spor meydanları ve teşkilâtı vücude getirilmesi, kuşlara pirinç ve hayvanlara gıda ve su verilmesi* ve saire gibi hepsi birdenbire akla gelmiyecek kadar çok hizmetlerin ifası için ihdas edilmiş -en son ilmî telâkkileri ve muvaffakıyetleri okşayan- vakıflar da vardır.

Burada dikkat edilmesi lâzımgelen nokta yapılan iyiliğin bir defaya veya muayyen bir zamana münhasır olmamasıdır. Vakıfda esas, iyilik ve hayır fikrinin ebediyetidir.

Görülüyor ki vakıf; fedlerin hayırkâr arzularını ölümlerinden sonra da yaşatacak, inkıtasız devam ettirebilecek bir sistemdir.

Bu kadar bâriz vasıflarına rağmen vakfın tamamile dinî bir müessese telâkki edilmesi, milletin hayatında ilerlemeye ve yenileşmeye mâni gibi sanılması sebepsiz değildir. Son asırlarda Türk içtimaî hayatına hâkim olan *din otoritesi* vakıf işleri üzerinde de kendini kuvvetle göstermiştir. Taassubun, hayatın her safhasına girdiği ve şiddetini son derece arttırdığı devirlerde vakfa tamamile dinî bir mahiyet ve kudsiyet verilmeğe başlanılmış ve her şeye hâkim olan bu zihniyet Vakıflar hukukunu ve tarihini yalnız islâm dininin formu ve tarihi içinde mütalâa etmiştir. O zamanın telâkkisine göre vakıf muamelâtı diniyeden maduddur. Malî bir ibadetten ibarettir (1). Dinin salâbetli kaideleri, nassı katı'ları zamanla değişen ve gelişmesi tabiî olan içtimaî hayatımıza uymamağa başlayarak onu nasıl sıkmış ve tereddiye maruz bırakmışsa, Vakıf müessesesi üzerinde de tesirlerini öylece göstermiştir.

Aslında realist bir düşüncenin mahsulü olan Türk vakıfları bu devirlerde *mistik* bir mahiyet almağa başlamış, *hilei şeriye* ve *muvazaa*'lar vakıf muamelâtına girmiş vakıf işleri *Skolâstik* usulün en tipik bir misalini göstermiştir. Bnuunla beraber aslında iyilik ve güzellik fikirlerini taşıyan, içtimaî hayatın türlü ihtiyaçlarına cevap veren Türk vakıflarının çoğu bu aslî karakterini aslâ kaybetmemiştir.

Türk vakıflarına isnad olunan ve derhal tashihi lâzımgelen bir kanaat da vakıflarımızın eski zamanlarda mevcut olan *zabıt ve musaderi emval* usulünden kurtulmak endişesile tesis edilmiş veya revaç bulmuş olduğudur.

Muhtelif vesilelerle birçok yerlerde söylenilmiş olan bu fikirlerin salâhiyetli bir zatın nisbeten yakın bir zamanda intişar eden kıymetli bir etüdünde de tekrar edildiğini şöylece görüyoruz (2).

Osmanlı ülkesinde Vakfın çokluğu müstebit ve keyfî idarenin sık sık tatbik ettiği emvalin zabıt ve musadere usulünden büyük, küçük her sınıf halkın mallarını koruması için dinî ve bu sebeple gayrı kabili tecavüz telâkki edilen vakfiyetin masuniyeti sahasına ithal etmesinden neş'et etmiştir.

Zürriyet vakfı usulünün mevcudiyeti yani emvalinin varidatından ehemmiyetsiz bir kısmını lâalettayin bir hayra tahsis etmek şar-

---

(1) *Vakıfdan maksad nedir? Vakıfdan maksad (tekarrübü ilâllah) dır. Yani hayır işleyip sevap kazanmaktır. İbadatı maliyeden maduddur.* (Evkaf nezaretinin bastırdığı 12 sahifelik risale, 17-K.Sani 922 S. 7).

(2) İstanbul Saylavı, eski Tapu ve Kadastro Umum Müdürü ve Ziraat Vekâleti Müsteşarı Bay Atıf ın *İdare Mecmuasında* intişar eden makalesi (*Kanunu Medeni karşısında Evkaf, İdare Mecmuası* sayı 16 sahife 965. Temmuz 929).

tiyle bütün mütebaki kısmında mirascı haleflerinin emniyetle istifade edebilmesi imkânı vakfı âmmenin ihtiyacına elverişli bir sistem haline sokmuştur.

Maddî kıymeti kadar manevî zenginliği de yüksek olan Türk vakıflarının doğmasını ve çoğalmasını müsbet sebeplerden ziyade böyle menfi bir âmile istinad ettirmek, yapıcı ve yaratıcı bir karakter taşıyan vakıflarımızın çokluğunu musadereden mal kaçırmak gibi nihayet bir *hile*'den (mukabil korunma tedbirinden) ileri geçemiyecek olan bir usule atfetmeğe kalkışmak lâyıklı bir hareket olamaz.

Daha aşağıda:

Bundan başka büyük ve zengin ülkeleri fetheden imparatorluğun sultanları, vükelâsı, kumandanları ve diğer ricali zaferlerden kendilerine düşen hisselerle cami, medrese, sebil gibi san'atkârane eserler vücude getirerek bir taraftan dünyada namlarını ipka etmek ve diğer taraftan âhirette de sevaba nail olmak kaygusuna düşmüşlerdir ki bu da Vakıfların çoğalmasına ve güzel vakıf eserler meydana gelmesine sebep olmuştur.

denilerek ifade hakikî mevzuuna doğru genişletilmiştir. Bu son izahın da Vakıfları yapanlar musaderei emvalden korkan zenginlerle yeni ve zengin ülkeler fetheden sultanlardan, onların vezirlerinden, kumandanlarından ve diğer ricalden ibarettir mânasına alınmıyacağı şüphesizdir.

Türk vakıflarını yalnız zengin ve Aristokrat bir sınıfın tesis ettiğini ve bunlara ayrılan paranın daha ziyade ganimetten ibaret olduğunu ifade etmek hakikatten çok uzaklaşmak demektir.

Vakıf yapanlar içinde mallarını musadereden kurtarmayı düşünen adamlar, büyük ganimetler elde eden kimseler bulunabilir. Fakat yalnız bunlara bakarak umumî bir hüküm çıkarmak ve asırlardanberi her sınıf halkın iştirakile vücut bulan Türk Vakıflarının şerefli varlığını ve menşeini çok dar bir sahaya inhisar ettirmek doğru değildir. O vakıflar ki, onların hükmî şahsiyetinde millî, ırkî necabet ve faziletlerimizin silueti görünmektedir.

Yanlış telâkkilerden sıyrılarak Türk vakıflarını hakikî çehresile görmek ve göstermek *Cümhuriyet Rejimine* nasip olmuştur.

Eskiden Vakfa izafe edilmek istenilen dinî mahiyet imparatorluk devrinin Evkaf idaresi tarafından hırzıcan edilmiştir. *Mülga Evkaf Nezareti* tarafından 1919 yılında neşredilen *Evkafı Hümayun Nezaretinin tarihçei teşkilâtı ve nuzzarın teracümi ahvali* adlı kitab bu telâkkiyi ifade eden resmî ve kuvvetli bir vesikadır. Bu eserin dördüncü ve beşinci sahifelerinde şöyle denimektedir.

Âlemi islâmda teavünü müştereki ifaya hâdim olan ahkâmı şer'iyeden biri (Vakıf)dır ki usul ve delâili, füru ve mesaili kütübü fıkhiyede mufassaldır.

«Vakıf lûgaten bir şeyi daima durdurmak ve şer'an bir malı milkiyetten çıkarıp menafiini şeraiti mahsusa üzere müebbeden bir ciheti hayra tahsis ederek saklamak manasınadır. Vakfeden kimseye (Vâkıf), vakfedilen male (mevkuf) tahsis edilen cihete (mevkufunaleyh) denir.

Vakıf umuru hayriye ve ibadatı maliyeden olduğu münasebetile Rahmetenlilalemin sallallahü aleyhivesellem efendimiz hazretlerinden ve çarıyarı güzin ve sahabei fezail karin rıdvanullahi teala aleyhim ecmain hazaratından suduru şer'an sabit olan bir sünneti seniyedir..

Vakıf hakkındaki yeni ve hakikî görüşü ifade eden en kuvvetli vesika ise bugün mer'i olan 2762 sayılı vakıflar kanunu lâyihasını 12/6/932 tarihinde Büyük Millet Meclisine takdim ettiği zaman Hükûmetin yüksek meclise arzetmiş olduğu esbabı mucibe mazbatasıdır. Tarihî bir ehemmiyet taşıyan mazbatanın başlangıcında şöyle denilmektedir:

Kanunu Medeni tatbikat kanununun 8 inci maddesinde o kanunun neşrinden evvel vücude getirilmiş Vakıflar hakkında ayrıca yapılacağı beyan olunan (Evkaf tatbikat kanunu) şu lâyiha ile vücud kisvesine girdi.

Lâyihanın mahiyetini tahlile girişmeden evvel sebebini arayalım ki medenî kanunumuz vazıı o kanunda tesisler hakkında bir fasıl mevcut iken neden dolayı eski Vakıflar için bir kanun yapılmasına lüzum gördü. Ve Osmanlı devrinin millî hayatı ezen ve milletin medeniyet yolunda ilerlemesine engel olan

an'anelerini bir hamlede yıkarken bu noktada niçin durdu. Ve neden düşündü?

Çünkü onda benliğinden ve içtimaî varlığından eser gördü. Mukaddes yurdunun her tarafına serpilmiş âbidelerinin kubbe ve duvarında kendi dehasının, hastahanelerinde, köprülerinde, çeşmelerinde, sebillerinde Türk hayırhahlık ve cömertliğinin inceliğini ve büyüklüğünü sezdi.

İnkârı kabil değildir ki bu hasenatın ibzalinde ibadet kasdı da müessir bir âmil idi Lâkin mutlak ve tamam bir âmil değil. Eğer böyle olsaydı aynı akideyi taşıyan memleketlerde olduğu gibi Türk Vakıfları da ibadete mahsus ve münhasır kalırdı. Memleketimizde mevcut vakıflarla sabittir ki Türkün fıtretindeki feragati nefs ve gayrendişlik hisleri bu dar çerçeve içinde mahsur kalmamış ve aynı zamanda içtimaî tesanüdünü temin eden ve irfan ve fazilet duygularını tenmiye eyliyen mektep, medrese, hastahane, yol, köprü, kervansaray, misafirhane, imaret, çeşme ve daha nelerle seyli hasenatı; yataklarından taşan nehirler gibi; memleketin her tarafını kaplamıştır.

Malını mensup olduğu cemiyetin hayrına, refahına bezletmek bugün için de en yüksek medeniyet şiarı değil midir? O şiarın fıtretinde meknuz ve mevcut olduğunu Türk asırlarca evvel bu eserlerile de isbat etti. İşte onların bugünkü yüksek görüşlü ve derin fikirli evlâdını bu nokta düşündürmüş ve kıymetli yadigârların yaşamasını temin için ayrıca esaslar koymağa bu kudsî düşünüş saik olmuştur.

Memleketimizin vakıflarını tetkik için bilhassa celp edilen garbın namdar hukuku medeniye üstadlarından Mösyö Leman dahi bu parlak hakikate ve bu basiretli harekete karşı duyduğu takdir heyecanını samimiyetle itiraf ve raporuna da dercetmek suretile isbatı insaf etmiştir.

Vakfın millî hayattan doğan içtimaî bir müessese olduğu ve bugünkü hayatımızda da neden dolayı yeri bulunduğu bu mazbatada güzel bir surette anlatılmıştır.

Vakfın iş mevzuunun şümulü ve bu kabil hizmetlerin büyük, küçük bütün âmme hizmetlerini hemen hemen üzerine almış olan bugünkü Devlet sistemi karşısında vaziyeti nedir?

Üzerinde durulması lâzımgelen cihetlerin en mühimlerinden biri budur. Bu bahisler üzerine vereceğimiz izahatla okuyucularımızın zihinlerine gelebilecek birçok mukadder suallerin cevabını da vermeğe çalışacağız.

Vakıf sistemine müracaatla varılmak istenilen gaye *insanlığın yükselmesi, hayatın güzelleşmesidir.* Bu hedefe varabilmek için Türk zekâsı asırlardanberi türlü türlü yollar aramış ve bulmuştur.

Tesis olunan vakıflarla ihdas edilen hizmetler veya inşa edilen mebani büyük bir tenevvü arzeder. Vakıfların hizmet mevzuları; zamana, muhite ve vakfı kuran adamın şahsî kabiliyetine ve düşünüş tarzına göre pekçok değişiklikler gösterir. Bunlara insanların karşılaştıkları birçok hâdiselerin tesirlerini de ilâve etmelidir. Bu itibarla Vakfiyeler tarih ve sosyoloji bakımından büyük bir değer taşır. Bunlar ulusun değişik zamanlardaki iyilik ve yardım düşünüşünü, umumî menfaatlere ve işlere olan alâkasını gösterir. En eskilerinden en yenilerine kadar umumî bir tetkike tâbi tutulması cemiyetin bu sahada geçirdiği değişiklikleri açıkça göstermeğe yeter. Hattâ değişik zamanlarda değil aynı çağda bile yurdun ayrı ayrı köşelerinde yahud aynı çevrede ayrı ayrı sınıfların kurmuş oldukları vakıflarda hâkim olan düşünüş ve ülküde ayrılıklar görülmektedir. Bunlar, üzerinde durulması ve işlenmesi lâzımglen birer mevzudur.

Yüksek dağlarla geçitlerde, kışın çok soğuk yapan ve kar düşen yerlerde sığınaklar, konuk evleri, kervansaraylar, yazın ağır sıcak yapan yerlerde kuyu, küp, çeşme, kar gibi su vakıfları ve gölgelikler, büyük şehirlerde ve kasabalarda daha ziyade görülen cami, medrese vakıflarına karşı köylerde ve küçük kasabalarda yol, su, konuk ve aşevleri, mektep, kütüphane vakıfları; esnaf ve işçilerle, san'at sahipleri arasında da *avarız* denilen yardım, koruma ve gözetme vakıfları, birbirlerine dayanış hareketi göze çarpar.

Vakfı münhasıran sefaletle mücadele eden, yalnız yoksul ve âcizleri koruyan bir teşekkül sanmak onun şümullü hizmet mevzuunu çok dar bir sahada görmek demektir

Hal ve vakti yerinde olanlar da vakıf hizmetlerinden pek âlâ istifade edebilirler. Bir şehrin su tesisatı, kütüphaneler, ilmî müesseseler, sıhhat ve spor tesisleri.. yalnız zarurete düşmüş insanların değil bütün halkın istifade edebileceği ve istifade ettiği şeyler dir.

Vakfı bu bakımdan gergin ve kırılmaz bir yay'a, bir zenbereğe benzetmek kabildir. Bu yay düşenlere karşı sukutun ve sademenin tesirini hafifletmek; yükselmek isteyenlere karşı da onların hamlesini hızlandırmak gibi iki taraflı bir hizmet görür.

İnsan, şuur ve hayat kesbeden tabiattır. Bununla beraber yaşadığı müddetçe tabiatın birçok şuursuz ârızalarından kendini kurtaramaz. Tabiatın ârıza ve felâketlerinden başka içtimaî ârıza ve sefaletler de hayatın her devresinde her insanın karşısına çıkabilir. Bu gibi âkıbetleri ve ihtimalleri düşünen temiz yürekli ve yüksek görüşlü ecdadımız zuhur edebilecek ihtiyaçlar karşısında içtimaî bünyeyi korumak için kendi düşündükleri tedbirleri almışlar ve vakıflarına şart olarak koymuşlardır.

İnsanlığı yükseltmek ve hayatı güzelleştirmek için ilk çare bu gibi menfi şartlara karşı yurddaşları korumaktır. Fakat bu yoldaki tedbirler o yüksek idealin ancak bir kısmını tahakkuk ettirebilir. Daha ziyade pasif mahiyettedir. Yurddaşın maddî, manevî hayat seviyesini yükseltecek, hayatımızı ve muhitimizi güzelleştirecek aktif tedbirler birincisiyle birleştiği zamandır ki büyük ideale doğru kuvvetli bir adım atılmış olur. Bu ciheti de gözden uzak tutmamış olan hayırsever atalarımız vakıf hizmetlerinde pasif tedbirler yanında daima aktif tedbirlere de yer vermişlerdir.

Vakıf hizmetlerinin çoğunda ve vakıf sisteminin esasında kasdedilen iyilik âm ve şamildir. Birinci plânda daima yurt ve yurddaş gelmekle beraber birçok ahvalde tâbiiyet, din ve mezhep ayrılmaksızın bütün insanlar, bazan nebatlar da dahil olduğu halde bütün mahlûkat kasdedilmiştir. Su vakıfları buna güzel bir misal teşkil eder.

Mazbut vakıflara ait kütüphanelerle münhasıran suya ve mezarlıklara ait olan vakıflarda ve hayrat ve mevkufatı aynı köyde olup yolile vakfedilmiş bulunan köy vakıflarında cari olduğu veçhile vakıf hizmetlerinden bazılarının tevhidi tedrisat, köy, sular ve belediyeler kanunları gibi bazı yeni kanunlarla taallûkuna göre devlet, belediye ve köy idarelerine devri cihetine gidilmiştir.

Vakıf hizmetlerinin taallûkuna göre devlet, belediye ve köy idarelerine tamamile devri cihetine gidilmiyerek devlet teşkilâtında buna mahsus bir idarenin yaşatılmasındaki lüzum ile kanunu medenîden sonra vücuda getirilecek vakıflar, tesis namı altında kanunu medenî hükümlerine tâbi tutulduğu halde kanunu medenîden evvel vücude getirilmiş evkaf için ayrı bir kanun tedvinini icap ettiren idarî sebepler hakkında vakıflar kanununun 12/6/1932 tarihli esbabı mucibe lâyihasında ve dördüncü devre adliye encümeninin 2/7/1934 tarih ve 1/395 sayılı mazbatasında izahat vardır (3).

Burada bu mevzua ilâve eylemek ve ehemmiyetle tebarüz ettirmek istediğimiz cihet şudur:

Medeniyetin, ilmin ve faziletin icaplarını her devlet tamamile yapmış, bitirmiş ve resmî daireler bu icapları halkın muavenetine hiç ihtiyaç göstermeden tamamile yapabilecek bir şekil almış mıdır?

Bu hususta daha pek çok noksanlar mevcut olduğu her yerde görülmektedir. Bu sebeple dünyanın her yerinde birçok cemiyetler vücut bulmakta, bunlar gitgide hacmini çoğaltmakta, muavin şekilde devlete hizmet etmektedir. Hangi millet böyle canla başla devletine büyük yardımda bulunursa o devlet yüksek kıymeti ve kudreti haiz bulunmaktadır. Devletler; sıkıştıkça, ihtiyaçlar âcil ve ehemmiyetli bir şekil aldıkça halkın yardımına başvurmaktadırlar. Bu işlerin halkın kendi rey ve mübaşeretile ve devamlı olarak yapılabilmesi büyük bir muvaffakıyettir. İşte *Türk vakıfları* bu muvaffakıyetlerin en parlak bir misalidir. Türk milletinin içtimaî rüştünü ve başka milletlere tekaddümünü gösterir.

Milletlerin maddî servetleri, kazançları, teknikleri yanında ihmal edilmemesi ve iyice

(3) *T. B. M. M. zabıt Ceridesi* (Devre: V, İçtima: F, Cilt. 4, 38 inci inikat, 3-VI-1938 Pazartesi; Sayfa 12 ve zabtın sonundaki 124-2 sayılı matbua).

tanınması lâzımgelen en mühim madde insanların ruhudur. Fazilet, insanlık, millî dayanış ve içtimaî yardım sahalarımda bu ruhun en yüksek tezahürlerini Türk vakıflarında görürüz.

Ecdadımızdan bize intikal eden yüksek Türk semahatini, âlicenaplığını gelecek nesillere lâyık oldukları bir düzenle teslim etmek mecburiyetindeyiz. Bu itibarla bütün milletin ve müesseselerin vakıflara müzaheret göstermesi insanî ve millî bir borçtur. Madde veya fikir halinde birçok âbideleri bağrında yaşatan vakıflarımızın *hükmî şahsiyeti* başlı başına bir âbidedir. Bu millî teşekkülü büyültmeli, hizmet sahasını genişletmelidir. Yarınki ilerlemesine, büyümesine mâni olacak tarzda onun mevcudiyetinden geçici istifadeler temini heveslerine hiç bir tarafta yer bırakılmamalıdır.

Millî vasfını taşıyan müesseseler yurdda nasıl âm ve şamil bir saygıya ve müzaherete nail oluyorsa vakıflar da aynı alâka ve hürmete lâyıktır. Şükranla arzedelim ki bu hakikat gittikçe anlaşılmaktadır

---

Vâkıfların Vakfiyelerinde tesbit ettikleri şartları devam ettirmenin yaşayanları ölülerin arzularına tâbi tutmak gibi garip ve abes bir vaziyet ihdas ettiği vakıf aleyhinde söylenen sözlerden biridir.

Eski hukuka göre *şartı vâkıf nassı şâri' gibi* idi. Hiçbir veçhile tebdil ve tağyiri mevzuubahs olamazdı. Vakıflar kanunu bu mahzuru tamamiyle ortadan kaldırmış vakfa zamanla tekâmül edebilmek, hayatın yeni icaplarına ve şartlarına intibak eylemek imkânlarını vermiştir.

Vakıflar kanununun onuncu maddesine göre:

Tahsıs edildikleri maksada göre kullanılmaları kanuna veya âmme intizamına uygun olmıyan veyahud işe yaramaz bir hale gelen hayrat, vakıflar idare meclisinin teklifi ve Bakanlaar Heyetinin karariyle mümkün mertebe gayece aynı olan diğer hayrata tahsis edilebileceği gibi bu kabil hayrat ayn veya para ile değiştirilerek elde edilecek ayn veya para dahi aynı suretle diğer hayrata tahsis olunabilir.

Kanunun 16 ncı ve 17 nci maddelerinde de kudretsiz hayratın yaşatılmasına; lüzum hasıl olduğu takdirde vazife ve şartların değiştirilmesine dair çok esaslı ve ileri hükümler mevcuddur.

Vakıflar kanunu madde 16 :

Umum Müdürlükçe idare olunan vakıfların hayratından varidatı idaresine yetişmiyerlerin yaşatılmasına idare meclisi karar verirse sönmüş veya hayır işlerinin yerine getirilmesi imkânsız kalmış vakıflar hasılatından veya şartları müsait olan mamur vakıflar gelirlerinden ayrılacak paralarla o vakıfları yaşatmağa Umum Müdürlük salâhiyetlidir.

Vakıflar kanunu madde 17 :

Vazife ve şartlarının yerine getirilmesine maddeten imkân kalmayan vakıflarda bu vazife ve şartları değiştirmeğe idare meclisinin kararıyle Umum Müdürlük salâhiyetlidir.

Bu yeni ve inkılâpçı hükümler vakıf aleyhinde söylenebilecek en kuvvetli itirazı kökünden kesmiştir.

Vâkıfların şartları ve arzuları cemiyete faydalı olduğu müddetçe devam edebilecek; bu vasfı kaybedenler mümkün mertebe asıl gayeye yakın olan gayelerle değiştirilecektir.

Vâkıfların arzularının -muhtemel zararların önlenmesi şartiyle- devam etmesi bugünkü içtimaî hayatımızın ve medenî kanunumuzun tabiî icaplarından sayılmalıdır.

Teşkilâtı Esasiyemizle Kanunu medenî milkiyet ve tasarruf hakkını tanımış, onu her türlü taarruzlardan masun tutmuştur.

Vakıf usulü ise ferdî milkiyete dayanan bir sistemdir. Vakıf usulünde esas, ferdin şahsî mülkünü, kendi arzu ve iradesiyle şahsî milkiyetten çıkararak, hayır kasdiyle, âmme ihtiyacına terk ve tahsis etmesidir. Milkiyet hakkını kabul eden ve onu hürmete lâyık bulan bir rejimin, ferdlerin milkiyet haklarını âmme lehine kullanmasından ibaret olan vakıf sistemini kabul etmesi ve hürmete lâyık görmesi kadar tabiî bir şey olamaz.

Ferdî milkiyetin tanınmadığı veya çok takyide tâbi tutulduğu muhitler vakıf fikrinin ve usulünün zuhuruna müsait değildir.

Ferdî milkiyetin mevcud olduğu, milkiyet ve tasarruf haklarının inkişaf etmiş bulunduğu Et' tarihinde vakıflara tesadüf edil-

SİSMANOĞLU MÜZESİ ARŞİVİ

diği halde Sümer tarihinde vakfa rastlanmamasının sebebi bundan başka birşey olmaması lâzımdır. Zira [bir Sümerlinin mamleki bir ev, bir bahçe birkaç esirden ibaretti. Şahsî servet yoktu, geri kalan şeyler şehre veya mabuda aiddi. Muayyen yerlerde memurlar veya esnaf loncası gibi teşkilât mevcuddu. Mahsuller memura daha doğrusu mabuda teslim edilirdi. Demek oluyor ki son günlerde yeni bir kültür tezahürü olarak görülen hâdise çok eski devirlerde de vardı. Fakat bu eski devirde gördüğümüz iktisadî yaşayış şekli sırf ilâhî ve kozmik bir düşünce ile olagelmişti] (4).

Bu içtimaî ve iktisadî şart, vakıf fikrinin doğmasma ve vakıf usulünün inkişaf ederek geniş bir tatbik sahası bulmasına müsaid değildir. Onun içindir ki her mevzua ait birçok tarihî metinler ele geçirildiği halde şimdiye kadar bir Sümer vakfiyesi, vakfiye metnini ihtiva eden bir Sümer tableti elde edilememiştir.

Şu kısa izahatla Türk vakıflarının asil çehresinin belli başlı hatlarını çizmiş olduğumuzu zannediyoruz. Bu bahsi daha ziyade aydınlatabilmek üzere aşağıda vakfiyeler, bunlarla ihdas edilmiş olan muhtelif hizmetler ve vakfa aid mebani ve âbideler üzerine ayrıca izahat verecek, müteaddid vakfiye fıkralarını ve metinlerini okuyucularımızın tetkiklerine arzedeceğiz.

VÂKIFLARIN TESİS ETTİKLERİ BİNALAR VE HİZMETLER

Vakfiyelerde yazılı olan hayrat binaların ve hayır hizmetlerinin büyük bir tenevvü göstermekde olduğunu yukarıda zikretmişdik. Bunların başlıcaları şunlardır:

Mabed
Tekke
Zaviye
Kalenderhane
Türbe
Kabristan
Namazgâh
Medrese
Mektep
Darüttalim
Darülhadis
Darülkurra
Darülhuffaz
Kütüphane
İmaret
İmarette mebhar (5)
Kârvansaray (6)
Tabhane
Misafir evi
Misafir odası
Dul evi

(4) Prof. Landsberger'in Ankara Tarih Fakültesindeki ders takrirlerinden.

(5) Vâkıf Şehit Mehmed oğlu Sinan Paşanın R. evvel 931 tarihli Vakfiyesinde Afyon Karahisarına bağlı Sincanluâbad nahiyesinin Çatöyük karyesinde bina eylediği imaret, mescid ve iki misafir odası ve bir darüttalim hakkında tavsifatta bulunulurken imaretin matbah, mahzen, mahbez gibi müştemilâtı arasında mebhardan da bahsedilmektedir. Son cümle buhardan müştak olduğuna göre ismi mekândır Kamusun beyanına göre: *buharla halkı tebhir ederlerdi.*

İmarete gelen misafirlerin tebhirhanede tanzifata tâbi tutuldukları anlaşılıyor.

(6) Yolcuların ve kârvanların eşyalarile at ve arabalariyle kondukları büyük ve muhkem müsafir evi. Bunlar Ticaret ve Sefer yolları üzerinde sıralanır. Buharlı ve motörlü vesaitin mevcud olmadığı devirlerde iktisadî ve askerî büyük hizmetler ifa ederlerdi.

Hayrat yapmak isteyen ecdadımız kârvansaraylara da büyük ehemmiyet vermişlerdir Mimar Koca Sinan'ın yurdun her tarafına serptiği mimarî şaheserler arasında 17 tane de kârvansaray bulunuyordu.

Kârvansarayların dahilî taksimatı, idare tarzları ve vâkıfların tesbit ettikleri şartlar dikkati celbe lâyık hususlardır.

Koca Sinan'ın eserlerinden olan Lüleburgaz'daki *Sokullu Mehmed Paşa kârvansarayını Evliya Çelebi seyyahatnamesi*nde şu suretle anatmaktadır:

«Kapının önünde didebanlar nigâhbanlık ederler; akşamları kârvansarayın kapısı mehterhane çalınarak merasimle kapanır Kapıcılar vakıftan kandiller yakup kapı dibinde yatarlar. Gece yarısından sonra bir yolcu gelirse kapıyı açup içeri alırlar, yemek çıkarırlar; fakat cihan yıkılsa içeriden bir kimseyi dışarı bırakmazlar.

Kârvansarayda müsafir olanların cümlesi kalktıktan sonra yine mehterhane çalar, herkes eşyasını, malını bir eksik var mı yok mu diye muayene eder, hancılar bağırırlar:

— Ey ümmeti Muhammed. Malınız, canınız, donunuz tamam mı?

— *Cümlesi tamamdır. Hak sahibi hayrata rahmet eyleye..*

Acezenin ve kimsesizlerin daimî olarak barınmasına mahsus yer
Gölgelik
Sığınak
Darüşşifa
Tıp medresesi
Hastahane
Ayakda tedavi ve mualece yeri (dispanser)
Hamam
İdman sahası
Spor ve idman için hususî bina ve tesisat
Tenezzüh yeri
Çeşme
Sebil
Kuyu
Pınar
Su yolu ve tesisatı
Kale
Köprü
Yol
Kaldırım
Liman
Deniz feneri
Gemi - sefine
Umumî helâ
Bedestan
Zahire loncası
Çamaşırhane
Muvakkithane
Çeki taşı

MÜTENEVVİ HAYIR İŞLERİ

Yapılabilmesi ayrıca bina inşa veya tahsisini icap ettirmiyen mütenevvi hayır işlerinin başlıcaları:

Hatm okunması
Mevlid »
Aşır »
Buhârî »
İlmi hadis tedrisi
Kelimei tevhit
Salâvat
Berat mumu yakılması
Göz ağrısı için ilâç
Aşure ve helva pişirilmesi
Kurban kesilmesi
İ'amı taam
Fukaraya, yetimlere, acizlere ve mahbuslara odun ve kömür için para
Mahalle ve köy ahalisinin vergileri ve diğer tekâlifi için para
Mahbusların borçları ödenerek kurtarılmaları için para
Müflislerin hapisten kurtarılması için para
Ölülerin yıkanması ve gömülmesi için tahsisat
Ekmek ve meyva tevzii
Su ve şerbet dağıtılması
Kuşlara pirinç ve köpeklere ekmek verilmesi
Kalem kâtiplerinin doyurulması
Su soğutmak için kar tahsisi
Fukaraya, fakir çocuklara elbise ve zahire
Kızlara cihaz yapılması
Çocuklara mesire masrafı
Çocuklar için kitap parası
Bayram topu
Yetimlere aylık
Askerin techizi
Donanmaya muavenet

VAKIFLARDA HAYIR HİZMETLERİNİ İFA İLE MÜKELLEF TUTULMUŞ OLAN VAZİFEDARLARIN BAŞLICALARI

Hatip, İmam, Müezzin, Diğer dinlere aid mabedlerde bunların ilmî ve bedenî hizmet sahipleri — Malûm olan ilmî ve bedenî hizmetleri görürler.

Bunun üzerine kapının kanatları açılır, hancılar yolcuları selâmetler, nasihat verirler:

— *Yollarda gafil gitmen, bisat gaip itmen, herkesi refik itmen yürün Allah âsan getire..*

Büyük bir avlunun üzerinde 150 *odadan mürekkep olan bu kârvansarayda harem kısmiyle, ahır ve bir de deve ahırı vardı. Büyük demir kapının kemeri üstünde hattat Kara Hisarî Kulu Hasan Çelebinin hattıyle şu tarih yazılıydı: «Bu kârvansaraya gelen oldu hep revân, Sene 927.*

Vâiz	:	Vâkıfın şartına göre muayyen cami ve vakıtta halkı tenvire çalışan.
Reisülhuffaz		
Hafız		
Devirhan		
Yasinhan		
Cüzhan		Bunlar da vakfiyedeki şartlara göre muayyen yerlerde ve muayyen vakitlerde cüz veya sureleri okurlar.
İhlâshan		
Salavat han		
Naithan		
Mevlidhan		
Akşam müezzini	:	Bazı camilerde akşam ezanlarını okumak için tayin edilen müezzin.
Kayyım		Hayır müesseselerinde silip süpürmek, eşyayı muhafaza etmek, intizamı ve temizliği temin eylemek gibi hizmetlerle mükellef olan kimse.
Ferraş	:	Temizlik hademesi (7).
Musalli	:	Muvazzaf cemaat (8).
Müsebbih	:	Vâkıfın şartı dairesinde tesbih okuyan.
Duagû	:	Vâkıfın şartına göre muayyen dua okuyan.
Muarrif		Cuma günleri namazı müteakip vâkıfa ve âmmei müminin ve müminata dua eyleyen. Bundan başka eczai şerife okunmasında vazife gören, devir okuyan hafızları açık cüzden takip ve zuhur eden yanlışlıkları tashih eden kimselere de *eczai şerife muarrifi* denilmektedir (9).
Muvakkit	:	Vakti tayin eden (10).
Noktacı	:	Vazifedarların devamını mürakabe eden.
Siracî	:	Kandil yakar, temizler.
Hasirî	:	Hasırcı.
Kandilî	:	Kandilci
Bevvap	:	Kapıcı (11).

(7) Bunlar hayır müesseselerinin içerilerinde temizlik işlerini gördükleri gibi bu müesseselerin harimlerinin ve harimlerinde mevcud mebani ve tesisatın temizlik işlerine de bakarlar.

Hattâ Amasyada Beyazıt II. nin camiinde avluda çınarın dökülen yapraklarını toplamakla mükellef bir *ferraşı-çınar* da vardı. Bunlardan münhasıran helâların temizliğiyle meşgul olanlara *ferraşıhelâ* veya *mutahhiri-helâ* adı verilmektedir. Ferraş'ın lugat mânası *sericidir*. İmaret, misafirhane ve kârvansaray ferraşları misafirlerin yataklarını serip kaldırmak hizmetiyle de mükellef olduklarından kelimenin delâlet ettiği mâna orada açık olarak görülmektedir.

Fatih Mehmed II. nin Türkçe Vakıf vesikasında imaret ferraşlarının vasıfları ve hizmetleri şöyle anlatılmaktadır:

— *Ve hizmetine kadir, cüstü çalâklik babında nazirleri nadir, iki nefer ferraş tayin olunup imareti âmirenin zâhir ve bâtın ve harem ve avlusunu kens ve tanzifde ve fürişi misafirinin bastu tayında dakika fevt etmeyip..* (S. 287).

(8) *Sulehayi ümmetten beş nefer adem camii şerifte musalli olup her biri külle yevmin evkatı hamseye müdavmet ve feraizi mevkuteyi cemaatı ulâ ile edaya muvazabat..* (Fatihin Türkçe Vakfiyesi, S. 256).

(9) *Ve bir merdi salih camii fayihlerinde muarrif olup cuma günlerinde âdeti muarrifin üzere hamdele ve tasliyeyi takdim ve badehu ülülemri dua ve sena ile tazim, müminin ve müminata istiğfar ile duasını tamim..* (Fatihin Türkçe Vakfiyesi, S. 257).

«Ve yine camide muarriflik hizmetine tayin kılınan ve vazifeyi lâyıkile yapan ve huffazın eczai şerifeyi okumaları esnasında kur'an açıp takip eden diğer bir muarrifin bulunması.» (Fatihin Arapça Eyyup Vakfiyesi S. 28).

(10) *İrtifa, basıtaya göre vakıt tayinini bilen adam. Fatihin Türkçe vakfiyesindeki vasıflara göre muvakkitlerin bilgili kimseler olduğu anlaşılıyor.. «Evkatı salâta ârif fenni hikmet ve hey'ette camii sunufi maarif..»* (S. 310).

(11) *Bevvap*ların gördükleri hizmetler müstahdem bulundukları hayır müesseselerinin icaplarına ve vâkıfın şartlarına göre azçok değişir. Meselâ Fatih'in Türkçe vakıf vesikasında medrese, darüşşifa, imaret bevvaplarının vazifeleri şöyle tavsif ve tasrih edilmektedir:

Pasban	:	Bekci.
Türbedar	:	Türbe hizmetine bakan
Destaî	:	Kavuk ve sarıkları düzelten.
Buhurî	:	Cami, tekke ve türbe gibi yerlerde udu anber gibi kokular yakan.
Miftahî	:	Bir nevi kapıcı.
Müderris	:	Medresede ders okutan.
Muît	:	Dersleri müzakere eden (12).
Danişmend		Mübahase ve muhatabaya muktedir staj devresinde bulunan ilim talibi (13).
Muallim	:	Öğretmen.
Halifei mektep	:	Mektep kalfası.
Talebe	:	Öğrenci.
Şeyh	:	Tekke ve zaviyelerde.
Nazır	:	» »
Mesnevihan	:	» » (14)
Şiirhan	:	» » ayin esnasında münasip şiirler okuyan.
Semazen	:	» » ayin esnasında kudüm uran.
Hafızı kütüp	:	Kütüphane müdür veya memuru (15).
Kâtibi kütüp	:	Kütüphane kâtibi (16).
Reysületibba	:	Başhekim.
Tabip	:	Hekim
Cerrah	:	Operatör.
Kehhal	:	Göz hekimi.
Tabbahı ilâç	:	Eczacı (17)
Emini sarf	:	İdare memuru (18).
Vekiliharç	:	İaşe maddelerini ve sair levazımı mübayaa eden levazım memuru.

«Beher medresei şerife için bir bevvap tayin buyurdular tâ ki medresei zâhire ve darüttedrisi yeganei fahirenin ebvap ve menazırını vaktü zaman ve hengâmü evani ile açıp kapayup ruzu şeb hizmetinde kaim ve kalkai der gibi babı medreseye nazarı daim olup seccadei müderisi neşrü telfik ve ilâahirülders hazırı meclisi pür nuri tetkik ve tahkik olmağla..» (S. 266).

«Ve bir kimse darüşşifanın bevvabı olup vaktü zamanı ile babı darüşşifayı açup kapayup hariçten bir ferdin merza meclisine duhulüne ve darüşşifada beytutetin rıza vermeyüp..» (S. 278)

«Ve iki nefer hizmete kabil adamlar huzuru taam zamanında kapıda hazır ve dahil ve haricin ef'al ve ahvaline nazır olup istifayi hisseyi muayyenede terki edep edeni ihtisap belki mushi cemil ile hitap, dahi lâzımgelirse itap eyleyüp bu iki nefer bevvap dahi..» (S. 269)

(12) *Tab'ı hadid, fikri sedid, re'yi reşid* ile akranı beyninde ferid ve talimi muhtasaratı kütüpte mahir ve taallüm ve iktisabı mutavvelta kadir kimesne ola her müderrisin medresesinde muidi olup.. (S. 263 ve 264).

(13) *Danişmend* kelimesinin Türkçe *tanışman*dan alındığı meydandadır. Muhtelif vakfiyelerdeki tavsiflere göre danişmendler aşağı yukarı bugünün talim ve tedris hayatındaki stajiyerlere tekabül etmektedir.

Medresei mezburede talim ve tedris rızaen'lillahirrahman olmayup anda varan müderrisin ve danişmendler mahza bir nam ve unvan için varmağın .. (Lutfi Paşanın Tire vakfiyesi, S. 46).

Ve her medrese için on beş nefer danişmend tayin buyurdular. Anlar dahi kabiliyet ve zekâsı zâhir, makasadı kütübi mutebereyi fehme kadir, müradatı musannifini kirama mütalâa ile vasıl, müderrisi medrese huzurunda fünuni şettadan mübahase ve muhatabaya kabil talib'i ilimler olup.. (Fatih'in Türkçe vakıf vesikası, . 264 ve 265).

(14) *Büyük Türk mutasavvıfı* Mevlâna Celâleddini Rumî'nin *Mesnevi* adındaki meşhur eserini takrir eder.

(15) *Esamii kütübi mutebereye ârif, müderris, muid, müstaiddinin muhtaç oldukları kütübün tafsiline vâkıf..* (Fatihin Türkçe vakfiyesi S. 268).

(16) Kütüphanenin defterini, fihristini tutan, alınan ve iade edilen kitapları makbuz mukabilinde veren ve kaydeden.

(17) *Ve bir ferdi kâmili mücerreb tayin olunup kârı, eşribe ve maacin ve akras ve eyaricat tabhı olup..* (Fatihin Türkçe vakıf vesikası S. 275).

(18) *Tâ ki merzanın muhtaç olduğu ağdiye ve eşribedn vekilül'harcı zahire ve itad olmak üzere iştira ve idad eylediği eşyayı kilardan ihraç eyleye* (Fatihin Türkçe vakfiyesi S. 272).

Emini mahzen	:	Eşya ve levazımatı muhafaza eden debboy memuru.
Kilârdar	:	İaşe ve gıda maddelerini kabz ve sarfeder.
Tabbah	:	Aşcı.
Merza hâdimi	:	Hasta bakıcı (19).
İmaret şeyhi	:	Misafirleri kabul ve müddeti hitamında yolcu eder (20).
İmaret nakibi	:	Şeyhin yardımcısı.
Habbaz	:	Ekmekci.
Hammalı gûşt	:	Et hamalı.
Nakkadı kendim	:	Buğdayı arıtıcı.
Kâseşu	:	Bulaşıkcı.
Kâsekeş	:	Garson.
Ahurî	:	Misafirlerin hayvanına bakan.
Arpa emini	:	Misafir hayvanlarının yiyeceğini tedarik ve tevzi eden.
Hammalı hatap	:	İmaretin odun hamalı.
Kendüm gûp	:	Buğdayı döğen.
Nakkadı erz	:	Pirinç ayıklayan.
Aşşâp	:	Darüşşifa için muktezi ot, kök ve çiçekleri toplayan.
Kennasi halâ	:	Ayakyollarını süpüren.
Mutahhiri hala	:	Ayakyollarını su ile yıkayan.
Abrizi	:	Oturakcı.
Harisi bedestan	:	Çarşı, bedestan bekcisi.
Hafızı tas	:	Sebil ve çeşme gibi yerlerdeki tasları muhafaza eden.
Abkeş	:	Su çeken.
Meydan şeyhi		Okmeydanında meydanın ve tekkenin şeyhi. Atıcılar teşekkülünün başkanı. (Emirürrümat, Reisitirendazan veya Kemankeşan) tabirleri de kullanılmıştır.
Meydan ihtiyarı		Okmeydanında hakemlerin ve antrenörlerin fevkinde yüksek salâhiyetli hakem ve haysiyet divanı âzası (21).
Havacı		Okmeydanlarında atış istikametinde bulunup okların gittiği mesafeyi, anataşı dedikleri, istikameti tesbit eden, taşdan sağa ve sola inhiraf derecesini ve diğer teknik hususları tesbit eden hakemler.
Korucu		Okmeydanında, meydanın hududunu, tesisatını muhafaza eden ve atış ve merasim günlerinde intizamı temin ile mükellef olan spor zabıtası memurları.
Duacı		Pehlivan güreşlerinde ve pehlivanlar tekkesi denilen spor ocaklarında pehlivanlar güreşe başlamadan evvel onlara usul, âdab ve erkân hakkında vasayada bulunan ve eski pehlivanları hayır dua ile yâdeden kimse.

(19) Fatih Mehmed II. nin Türkçe vakıf vesikasında Hastabakıcıların vasıfları ve hizmetleri etraflıca anlatılmıştır.

«... Umurdide ve kârazmude, aczü keselden hali, hizmeti merzayı inkârdan tab'ı âli iki kimesne merzanın hizmetine tayin oluna..Merzanın ağdiye ve eşribesin ihzar ve pürsişi hatırı marizi hemişe tekrar ve bastı füriş ve gasli siyab ve kensi menazil ve reşşi maibarid etmekle gubarı hâtırı marizi zail edüp..» (S. 278 ve 279).

(20) *İmareti âmire ve darüzziyafei fahireleri için emanet ve diyanet ile maruf, salâh ve takva ile mavsuf, kerim ve sebükruh, babı lutfi herkese meftuh, dairei hulki hâlei kamer yibi vasi', afitabı âlemtab gibi yüzü yerde mütevazi bir şeyh tayin oluna ki kat'ı rahı beyaben edip berki hazan gibi ruyi zerd ve hezaran derd ile üftan ve hizan sermenzili istirahata erişen müsafirini veçhi sabih ile istikbal, sirişki dideleri gibi önlerine düşüp tazim ve iclâl ile ol cennet misal darı naim ve makamı kerime kondurup....müddeti müsaferet ki gayeti üç gündür, tamam olıcak düsturu kadim üzere lutfile destur vere ve müddeti müsaferet esnasında imareti şerifelerinden tayin olunan gada ve aşayı lutfi mahz ve mahzı lutfile huzuru müsafire ihzar ve bu babda her mertebe tahammül ve vüs'ati sadrı ihtiyar eyleyüp...* (Fatihin Türkçe vakıf vesikası S. 284, 285, 286).

(21) *İhtiyar dahi şöyle ola ki sakimi müstakimden, müstakimi sakimden ayıra yani hasen ile kabihi fehmeyleye. Bigaraz olalar. Umuru meydan ve kanunu meydan ve davayı meydan ve kanunu remyi meydan anlar icra ettirip kanunnameye muhalif iş ettirmiyeler.*

... dava ve niza' düşerse vesair umuru külli ve cüz'i vaki olan ahvali bigaraz görüp kateğeler ve cümle pehlivanlar (pehlivan kelimesi burada atlet makamına kullanılmıştır). *bunlardan hicabeğeler* (Atıcılar kanunnamesi, S. 15 - 16).

(22) *Evkafı şerifelerinden biri dahi harici kalede gümrük kapanı demekle maruf beyttir Dört tarafı tariki âmla mahduddur. Mahalli mezburu etraf ve aktardan darüssaltanatı aliyyeye emtia ile gelen tüccardan; müsliminden rubu' öşür ve ehli zimmetten nısıf öşür ve harbiden öşür alınmak için vakıf buyurup şart buyurdular ki: beyti mezburda bir emin ve dindar, müteaffif ve perhizkâr adem tarafı saltanattan mülteayyin olup ve cemii evkatta ol mekânda mekin ve mütemekkin olup.. muktezayi şer'i kavim üzere amel ve kat'ı fiyafi ve kufar edüp nice şedaid ile İstanbula dahil olan tüccar ile münazaa ve cedel etmeyüp tenfiri kuluba sebeb olan evzağdan tehaşi ve ayende ve revende ile hüsnü muamelesi elsinei varidin ve sadirinde şayi' ve faşi olup istimaleti eshabı ticarete himmet ve izdiyadı emvali tüccara bezli kudret eyleye..* (Fatih Mehmet II. nin Türkçe vakıf vesikası S. 162 - 163).

(23) *... ve bir nazıra ciheti hizmeti nezaret için yevmi beş akçe ola ki mütevelli olan kimsenin her hususuna nazır olup gereği gibi mütevelliye anda olan mesaliha yardım etmesine mücid ve müs'i ola vesair hususları dahi vakıtlı vakıtsız görüp gözetmekten hali olmayıp gafil olmaya..* (Lutfi Paşanın Tire Vakfiyesi, S. 50).

(24) Eski vakfiyelerde *kâtip* unvanı altında gösterilen müstahdemler yalnız yazı işlerini değil vakfın muhasebe işlerini görmekle de tavzif edilmişlerdir. Büyük vakıflarda yazı ve hesap işleri için ayrı ayrı kâtipler tayin edilmişti. Hattâ vakıfların bütçeleri ve hesabı kat'ileri de vardı.

... ve evkafı mezbureye mahsus bir ehli kalem, istikamette alem, mütedeyyin, ârif, kâmili sahibülmaarif kâtip tayin oluna, tâ ki vakfı şerifin icmal ve tafsili ruznamçesinde mahfuz ve dahlü harç nakir ve kıtmir malum ve melhuzu olup, sıdkı emanetle vakfı şerife hizmet ve her senenin avaid ve ihracatını müstakil bir defterde zapta himmet eyleyüp vazifei kitabet rey'i vakfı şerifden külle yevmin on akçeye mutasarrıf ola ve her senenin defterini bir kese içine vaz' ve mahtumen kesei defteri nazırı mansub canibine ref' edüp sandukçei mütevellide daima mazbut ve umuru vakıf ol defteri mutebere menut ve merbut ola... (Fatihin Türkçe vakfiyesi, S. 302, 303, 304).

...ve yine bu mütevellinin mübaşeret ettiği evkafa bir müstakil kâtip tayin oluna tâ ki kâtibi vakfı şerifleri dahi emvali vakfı şerifi marifeti nazır ile erbabı sınaat mabeyninde mütearef olan tariki meluf üzere zapt ve kitabet eyleyup kalil ve celil umuru vakıfdan bir emri defterine idhalde ihmalden mütebaidesi mevfur... bezli makdur eyleyüp her senenin muhasebesin hatmi mütevelli ile divanı sultaniye teslim ..... dünya ve ahirette mes'ul ve muatep olmamak için amelinden fikrini takdim eyleye.. (Fatihin Türkçe vakıf vesikası, S. 333, 334).

... Usulü kitabete âlim ve muhasebeye kadir ve inhiraftan sâlim bir kâtibi müstakim.. (Fatihin arapça Eyyup vakfiyesi, S. 25).

Gümrük memuru	:	Vakfedilen gümrük hasılâtını tahsil ve cibayet eden (22).

VAKIFLARIN İDARE MEMURLARI İLE İNŞA, TAMİR, TEZYİN VE MUHAFAZA İŞLERİNİ GÖREN SAN'AT VE İHTISAS ERBABI.

Nazır	:	Mütevellinin fevkinde vakfın her nevi işlerine bakan ve umumî mürakabe vazifesini gören (23).
Mütevelli	:	Vakfın idare uzvu.
Mütevelli kaymakamı	:	Muayyen ahvalde mütevelli nam ve hesabına vakfın işlerine bakan
Kâtip	:	Vakfın hesap ve yazı ilerini gören memur (24).
Câbi	:	Tahsildar.
Sandukî	:	Veznedar.
Kaidülma	:	Su nazırı, su mühendisi.
Suyolcu	:	Suyollarını ve su miktarını tamir ve tanzim eden.
Mimar	:	
Meremetci	:	Tamirci.
Üsrübî	:	Kurşuncu.
Maniinnukuş	:	Mimarî eserlerin yazı ve çizgi ile kirletilmemesini temin eden.

SISMANOĞLU MİMARLIK

Mahinnukuş	Yazı ve çizgilerle sair kirleri usulü ile temizleyip ortadan kaldıran (25).
Mahyacı	Minareler arasına geceleri kandillerle yazı ve şekiller tertip eden san'atkâr.
Mücellid	Vakfın kitap ve defterlerini cildleyen, cildleri tamir eden, kâğıt ve tomarları icabına göre bezleyen, diken ve tanzim eden.
Bahçıvan	Bahçelere bakan veya bahçeleri tanzim eden ihtisas sahibi vazifedar.
Mühürdar	Vakıfta mahzen ve kiler gibi ayniyatı ihtiva eyleyen mahallin kilitlerini mühürleyip açan adam (26).

VAKFİYELERİN KIYMETİ

Vakfiyeler, vakıflara varlık veren resmî belgelerdir. Vakfiye hukukî tâbirile *vakfın tesciliı*dir. Tescile ait şekil ve hükümler bu etüdün mevzuu dışında kaldığından burada o cihetlere temas edilmiyecektir. Vakfı kuran adamın adı, sanı, vakfedilen malların veya paranın mikdarı, nevi ve evsafı, bunların gelirile yapılacak işler ve bunun gibi gerekli hususlar vakfiyelerde yazılıdır.

Vakfiyeler şahitlerin önünde tanzim olunur ve mahkeme kütüğüne geçirilirdi. Bunların büyük bir kısmının *Vakıf Kayıtlar İdaresi* dediğimiz evkaf arşivinde de muahharen tescili icra edilmiştir. Vakıf kayıtlar idaresinde vakfiyelerin bazılarının, kitap veya tomar şeklinde, aslî nüshaları da mevcuttur. Vakıf muamelâtında büyük ehemmiyeti olduğu gibi vakfiyeler, tarih ve sosyoloji bakımından da yüksek bir değer taşımaktadırlar.

Vakfiyeler umumiyetle kâğıt veya deri üzerine yazılmıştır. Nadiren taş üzerine kazılmış olanları da vardır. Taş üzerine yazılanların bazıları vakfiyenin tam metni bazıları da hulâsasıdır.

Küthyada Germiyan oğlu Yakup Çelebinin imaretine ait vakfiye Türkiyede bulunan taş üzerine mahkûk vakfiyelerin en ehemmiyetlilerinden ve en meşhurlarından biridir (27).

Amasyada Beyazıd II. Camiinde bulunan vakfiye kitabesi de ehemmiyetli bir tarih vesikasıdır.

Karamanda *İbrahim bey imareti*nin kemer üzerine yazılmış iki parçadan ibaret vakfiyesi ile Konyada *Hasbey Darülhuffazı*nın şimdi Konya müzesinde bulunan mermer taş üzerine mahkûk vakfiye hulâsası da bu kabil vakfiyelerin zikre şayan olanlarındandır. Bu sonuncu vakfiye kitabesi hava tesirile bozulmuş olduğundan pek az kısmı okunabilmektedir (28).

Tirede vaktile *Koca Yumuk mezarlığı*nın duvarına tesbit edilmiş olan ve bugün *Necip Paşa Kütüphanesi* avlusunda muhafaza altına alman mermer üzerine yazılmış 1193 tarihli vakfiyenin sağ üst kulağı, mezarlığın kaldırılması sırasında, kırılmış ise de bunun tam metni, ikame olunan bir davada sübut delili olarak gösterilmiş olduğundan, Tire mahkemesinden sâdır olan bir ilâmda yazılıdır (29).

İstanbulda Vefada *Atıf Efendi Kütüphanesi*nde taş üzerine yazılmış ve duvara tesbit edilmiş olan 1154 tarihli vakfiye hulâsasında kütüphanenin idaresi ve hafızı kütüplerin vasıfları hakkında vâkıf tarafından konulan şartlar yazılıdır. Yazımızın sonuna resmi dercedilen bu vkfiye hulâsası 20 satırdır ve tam metni şudur:

هذه خلاصة الوقفيه

الحمد لوليه والصلوة على نبيه و آله

ve badü vakfiyei mamûlün bihamda zikrü tasrih olunduğu üzere kütübü mevkufem taleben limerzatillahi tealâ ihyasına muvaffak olduğum işbu kütüphanemde hıfzolunup kütübü mezkûre istinsah ve istifade tarikile rehin ile olursa dahi veçhen minelvücuh taşra çıkarılup bir kimesneye verilmeye ve müsteit ve mütedeyyin üç kimesne hafızı kütüb olup hizmeti lâzimelerine binefsihi kıyam edip vekil nasbeylemiyeler ve kütüphanem ittisalinde bünyad edüp süknasını şart eylediğim üç bab kârgir menazilin her birinde birisi sâkin ve hafızı kütüplük cihatına mutasarrıf olmaları menazili meşrutalarda bizzat sakin olmalarile meşrut ola ve eğer hilâfı şartı mezkûr menazili mahsusalarımda sakin olmazlarsa cihatları ref' ve hanei meşrutalarda sakin olmağa ragıp ve hizmeti lâzimesini edaya kadir mutemed kimesnelere verile. Hulâsai kelâm hafızı kütüplük cihatı bizzat hanei merkumelerde sakin ve mutavattın olmalarile meşrut ola ve hafızı kütüplük cihatının örfü belde gibi kasriyedi hilâfı şartım olmağla kasriyed murad edenlere ruhsat verilmeyip eğer izharı fütur ederlerse ciheti ref'inden şürutu mezkûreye mutaî bir kimesneye tevcih oluna ve hafızı kütüplük hizmeti vakfeylediğim kütübü mutebere muhafazasından ibaret bir mâna olmağla hizmeti merkumeye kaim olanlar mutemed kimesnelerden olması lâzimei halden olup hafızı kütüplerin birisi biemrillahi tealâ fevt oldukda örfü beldeye kıyasen sabî oğluna verildiği surette lâ muhale aharı tevkile muhtaç ve vekili olan kimesne bizzat ciheti merkumenin mutasarrıfı olmadığına binaen hizmeti lâzimesinde kusuru emri bedihi olmağla veçhi meşruh üzere hafızı kütüplük ciheti mahlûl oldukta edayi hizmeti meşrutaya müsteid olmıyan sabî oğluna tevcih olunmıya ve kütüphanem salı ile cumadan maada haftada beş gün tulûı şemsden bir saat mürurunda açılup gurubu şemse iki saat kalınca kütüphanem kapısı kapanmıya ve hafızı kütüp olanlar müderrisini kiram ve kuzatı zevilihtiram ve eimme ve müezinin ve kayyım olmıya hasılı kelâm şurutu meşrutam üzere eyyamı hamsede sabahtan ahşamadek edayı hizmeti mezkûreye mâni hizmeti olmıya ve hafızı kütüp olan üç kimesne manii şer'ileri olmadığı halde her gün ma'an kütüphanemde mevcut bulunanlar ve mütevelli olanlar şurutu mezkûreye müraatta ihtimamı tam edeler. فمن بدله بعدما سمعه فانما اثمه على الذين يبدلونه ان الله سميع عليم Sene 1154

ETİ VE UYGUR VAKFİYELERİNDEN ÖRNEKLER

İstanbul arkeoloji müzelerinin eski şark eserleri kısmında bulunan ve 2026 numarada kayıtlı olan *Eti* devrine ait bir tablet İsadan önce 1280 - 1290 tarihlerine ait bir Eti vakfiyesinin mtnini ihtiva etmktedir.

Bu vakfiyenin meâli hulâsaten şudur:

Kral Hattusilis düşmanı Armadataş'ı mağlûp ediyor. Emlâkini alıyor. Bir ev ile müştemilâtını Tanrıce İştar'a ibadet edilmek üzere vakfeyliyor Oğlu Duthalyas'ı bu vakfın idaresine memur ediyor. Bu ev ile müştemilâtını her türlü vergi ve tekâliften muaf kılıyor (30). Her türlü taarruz ve müdahaleden masun kalmasını şart koyuyor. Oğlu Duthalyas'ın kral olduktan sonra da bu vazifeyi yapmaktan geri kalmamasını, bütün evlât ve ahfadının ayni vazifeyi ifaya devam etmelerini istiyor. Yapmadıkları takdirde Allahın lânetine uğrayacaklarını söylüyor (31).

Von Le Coq'un şarkî Türkistanda *Turfan*'da yaptığı hafriyatta elde edilen tarihî vesikalar arasında müteaddit *Uygur vkfiyeleri* de vardır. Bunlar İsadan sonra 12 - 13 üncü asra aittir. Bu havaliye henüz islâmlığın girmediği bir zamana ait olan bu vakfiyeler *Buda* dinindeki Türklere aittir ve *Uygur* harflerile yazılmıştır. Buralara islâmlık 15 - 16 ncı asırlarda girmiştir.

(25) *... ve bir merdi âkil her hizmete kabil kimesne vakfı şerifin mahinnukuşu olup her ân ve her zamanı etrafı bükası şerifeye nigeran olup eğer camii şerifidir eğer medaris ve tetümmatdır eğer darülttalim ve imarettir duvarlarını bazı herzegerdlerin nakş ve tesvid ve telvisinden hıfz hizmetiyle mukayyet olup..* (Fatihin Türkçe vakıf vesikası, S. 281).

(26) *«... ve mahzen ve kilerin kilitlerini mühürleyen mühürdara yevmî bir dirhem...»* (Fatihin arapça Eyyup Vakfiyesi. S. 36).

(27) İsmail Hakkı Uzunçarşılıoğlu, *Kütahya şehri*, İstanbul 1932.

(28) *Konya Asâratika Müzesi Müdürü* Yusuf Akyurd'un *Resimli Konya Kılavuzu* adlı eserinde bu kitabe ve *Hasbey Darülhuffazı* hakkında etraflı izahat mevcuddur.

(29) *Vakfiyelerin tarih ve sosyoloji bakımından önemi* başlıklı yazımızda bu vakfiye hakkında izahat vardır, *Ülkü Mecmuası*, Sayı. 35.

(30) Vakıflar kanunumuzun 9 uncu maddesinde vakıfların doğrudan doğruya hayrattan olan gayrimenkullerinin devlet malı imtiyazından müstefit olacağı yazılıdır. Bugün başka memleketlerde de vakıfların nefsi hayrattan olan malları vergi ve resimlerden muaftır.

(31) Daha fazla tafsilât için şu eserleri tavsiye ederiz:

1) H. H. Figulla, *Keilschrifturkunden aus Boghazköi*, Heft. 1, No. 1, S. 66 - 85.

2) Albrecht Götze, *Hethitische Texte* (F. Sommer neşri) Heft. 1, MVAG. 29, 3.

Turfan vesikalarından bir Uygur vakfiyesi yazımızın sonunda gösterilmiştir. Meâli hulâsaten şudur:

Tıb medresesini ve diğer mesleklere ait mektepleri de ihtiva eden bir *Buda* manastırına arazi ve bağ vakfolunuyor. Bunlar satın alınıyor ve müteakiben vakfediliyor. Vakfeden bir Han'dır. Fakat vesikanın başı yırtık olduğu için kim olduğu bilinemiyor. Manastırı idare eden rahip mütevelli olacak ve halefleri de bu vazifeyi ifa edeceklerdir. Vakfedilen emvalin geliri manastıra aittir. Bunlar her nevi vergi ve tekâliften muaf tutulmuştur. Manastırın rahipleri hanedana, halka ve yurdun saadet ve selâmetine dua edeceklerdir (32).

BÜYÜK AYASOFYA KURBİNDE ÜSKÛBÎ MAHALLESİNDE KEMAL AĞA KIZI ZEYNÎ HATUNUN H. 996 TARİHLİ VAKFİYESİ

Vakfiyelerin bazıları yüzlerce sahife tutacak kadar uzundur. Metinleri kısa olanların bir kısmında da mevkufat veya hayır şartları mahdut birkaç kalemden ibarettir. Zeynî hatun vakfiyesi gerek mevkufat gerek hayır şartları itibarile oldukça tenevvü göstermektedir. Zürrî ve hayrî muhassasatı vardır. 358 senelik bir vesikadır. Bu gibi hususiyetlerine binaen tam bir vakfiye örneği olarak karilerimize bu metni arzediyoruz. Bunun tek kusuru uslûbunun kuvvetli olmamasıdır:

Emma badü bu sahifei şer'iyyenin tahrir ve inşasına bâis ve badi ve bu vesikai hâli anilirtiyabın tasvir ve imlâsına sebeb ve dâi budur ki erbabielbab ve eshabı hidayet iktisab hâtırı hatîr ve zamiri münirlerine mahfi ve mektum ve puşide ve nâmalûm değildir ki bu darı gaddarı feleki devvar gayri müstekirrül etvar içinde olan her izzücahın ademi istimrarı malûmdur. Darı dünya medarı fena ve makarrı ana menazili mesâibe sükna ve mesakini mesaibe manadır. Selâmetine sekamet hemta mülâyemetine melâmet hempa meserreti ile melâleti müteakip izzeti ile zilleti mütenavib ferahi terahına muttasıl niğmetinden nikmeti gayri munfasıl vücuduna adem lâzım sıhhatine sekam mülâzımdır. Lâcerem akil oldur ki bir saatte gafil olmayıb hali afiyette meali akibeti tefekkür edib bu mezraai ahiret olan dünyada tohmu hayratı ziraat eyleye ve reşid oldur ki fatihai umurunda hüsnü hatimeyi tedebbür edib bu merte'ada tenmiyei hasenattan tehyiei bizzat ede bu mukaddimatı vâcibetül kabul ve kazayayı vazıhatül medlûle binâen işbu mecellei şr'iyyenin hafızası umdetül muvakkarat zübdetül mükerremât fahrül muhsenat zuhrül muhsinat talibetül hayrat erragibetü filmeberrat elmahfufetü bisunufi avatıfil melikil alâ Zeyni Hatun binti Kemal ağa dâmet iffetüha ve zadet ismetüha vaktaki mecarii ahvalinde tefekkür ve re'yi reşid ile tedebbür edib cenabirabbül erbab malikürrikab cellet azemetühu ve alet kudretühu hazretlerinden kendüye feyezan eden niamibipayan وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها *vefkınca bir had ile mahdud ve bir ad ile ma'dud olmak mertebesinden dûr ve dâirei imkândan mehcûr idüğin mülâhaza etdikte ravzai rıdvanda asûde olduğunda aahi bu dünyadan asârı inayeti munkatığ ve ahkâmı ibadeti mürtefi olmıyan ashabı hayratı cariye ve erbabı hasenatı bakiye silkine münselik olmak canibine inânı azimetin masruf ve zimamı himmetin matuf kılıb lâcerem tahsili kurubatı hüsna ve def'i ukubatı ukba için mülki sahih ve hakkı sarihi olan emlâkinden bazısını bu kitabı şer'iyyül hitapta merkum ve bu silki suturi mer'iyyülmesfurda manzum olduğu üzere vakıf ve tesbil ve tescile müteveccihe oldukta mezbure Zeyni hatun kıbelinden vakfı âtizzikri ikrara ve lieclittetmimi vettekmil rücu'a vekili mutlak ve muhtar itdüği İsa bin Hasan nam serraci sultaninin vekâleti mahkiyyesi tarikı şer'î üzere sabite olduğundan sonra mumaileyha Zeyni hatun kıbelinden vakfı âtiye mütevelli olub tevliyeti nehçi şer'î üzere sâbite olan Ferruh bin Abdullah mahzarında ikrar ve itiraf edib mumaileyha müvekkilem niyyeti halisa ve taviyyeti safiye ile mahmiyyei Kostantıniyye mahallatından Ayasofyai Kebir kurbinde Uskûbi mahallesinde vaki olub halâ sakine olduğu mülk evlerine muttasıl dört bab ulvi evleri ve süflisi ahur canibi sakin olduğu evlere ve tarafeyni tarikıâm ile tarikı hassa müntehi olan menzilini vakfü habs eyledi ve*

(32) Fazla izahat için: Radloff - Malov'un *Uygur - Türk* âbideleri adlı eserine müracaat olunmalıdır (Radloff - Malov, *Uigurische Sprachden - Kmälev*, Leningrad, 1928.

yine mahmiyei mezburede merhum ve mağfurunleh Sultan Selim han aleyhirrahmeti verridvan camii şerifi kurbinde kırk nerdiban ayağında Debbağ Yunus mahallesinde vaki olub yirmi üç bab odaları ki dördü ulvi bakisi süflide müştemil olub bir tarafdan Abide hatun binti Bali mülküne ve bir tarafdan Hacı Osman mülküne ve bir tarafdan Zahide binti Bali mülküne ve bir tarafdan Ayşe binti Nasuh mülkine ve bir tarafdan Fatma binti Nasuh mülküne ve bir tarafdan camii merkume ve bir tarafdan tarikı hassa ve bir tarafdan tarikıâmme müntehi olan menzilini ve yine mahmiyei mezburede Hocapaşa kurbinde Elvanoğlu mahallesinde bir havli içinde uluvven ve süflen altı bab evleri ve bir mahzeni ve bir su kuyusunu ve furunu ve serdabı ve tahtaboşu müştemil olub bir tarafdan Musı veledi Gersun nam yahudi mülküne ve bir tarafdan Eliğren veledi Sato nam yahudi mülküne ve bir tarafdan Kalomire ve Hunti binti Avraham nam yahudiyyeler mülküne ve bir tarafı vakfa ve bir tarafı tarikıâmme müntehi olan müsakkafını ve yine mahmiyei mezburede Aksaray pazarı kurbinde Abdullah ağa mahallesinde bir havli içinde 17 bab odaları müştemil olub bir tarafdan Sinan bey vakfına ve bir tarafdan Gülbadem hatun vakfına ve bir tarafdan Nalbant Ahmet mülkine ve bir tarafdan tarikıâmme ve bir tarafdan Şahı Hoban hatun mülküne müntehi olan müsakkafı cemii tevabi ve levahıkları ve âmmei menâfi ve merafikları ile hasbetenlillâh ve haseneten liruhi resulil muallâ vakf ve habs eyleyib şöyle şart eyledi ki zikrolunan akarat mütevelli yediyle istiğlâl ve istirbah için ücreti mûtade ile icareye verilib hasıl olan ücretinden ciheti tevliyet yevmî dört akçe ve kâtibe ciheti kitabet yevmî üç akçe ve cabiye yevmî iki akçe ola ve cibayeti mezbure utekasına meşruta ola ve şart eyledi ki tevliyeti mezbure madâmki hayatta ola müvekkilei mezburemin zevci olan merhum ve mağfurunleh Defterdar Mustafa Çelebi evkafına bilfiil mütevelli olan mezbur Ferruh mütevelli ola mezbur Ferruhdan sonra her kim mezbur Mustafa Çelebi vakfına mütevelli olursa mezbure müvekkilemin vakfına ol mütevelli ola ve mezbure vâkıfa ruhi için her gün yevmi birer buçuk akçe ile üç cüz'ü şerif tilâvet oluna ve oğlu merhum Pir Mehmed çelebi ruhi için yevmî birer buçuk akçe ile beş cüz'i şerif tilâvet oluna ve validesi merhume Huri hatun ruhi için yevmî birer buçuk akçe ile bir cüz'ü şerif tilâvet oluna ve kızı merhume Radiye hatun ruhu için yevmî birer bu çuk akçe ile iki cüz'ü şerif tilâvet oluna zikrolunan vakıfdan mezburun eczahanların ve mütevellinin ve kâtibin ve cabinin vazifeleri verildikden sonra baki ne kalırsa mademki vakıfei mezbure hayatta ola kendisi mutasarrıfe olub ve kendi vefat ettikte mutasarrıfe olduğu ziyade üç salih ve mütedeyyin kimesnelere verile her biri her gün vâkıfei mezbure ruhi için yüz kerre surei ihlâsı şerif tilâvet edeler her birine yevmî birer akçe verile ve şart eyledi ki her sene merhum Mustafa Çelebi mektebinde mevlidi şerif okunub fukara ve zuafaya it'am için taam pişip fukaraya tevzi oluna cümle iki bin akçe sarf oluna ve şart eyledi ki, her senede Ramazanı şerifde bin akçe kaftana ve papuşe sarf olunub mezbur mektebhanede okuyan sıbyana bayramda giydirile ve bin akçe dahi kaftana sarf olunub utekasının fukarasına ve atikatının fakir olanlarına ve eğer onlardan olmazsa ecanipden dul ve fakire hatunlara tevzi oluna ve şart eyledi ki mektebi mezbure her gün yevmî bir akçelik su alına ve mektebi mezburda teallüm eden sıbyan eyyamı şitada ısıtıla etmek için yüz akçelik odun alına ve her senede yemişe ve kuzuya iki yüz akçe sarfolunub oğlancıklar it'am oluna ve mezbur mektebhanede her kim muallim ve halife olur ise birer cüz'ü şerif tayin oluna ve mahrusei mezburede Oruç Gazi mahallesinde Aksaray Pazarı kurbinde vaki olub bir canibi takyeci üstad Ali mülküne ve bir tarafı tarikıâmme ve bir tarafı tarikı hassa müntehi olan mülk menzilini dahi vakf edüb şöyle şart eyledi ki mahallei mezbure ahalisi ihtiyar ettikleri ulemadan bir salih ve mütedeyyin kimesneye verile içinde sakin olub her gün validesi merhume Huri hatun ruhi için bir cüz'ü şerif tilâvet eyleye ve Abdullah ağa mahallesinde olan salifüzzikir olan on yedi bab odalardan iki bab odada vâkıfei mezburenin utekasından Husrev bin Abdullah ve Davut bin Abdullah madâmki hayatta olalar bilâ ücret sakinler olub bâdelmevt vakfı mezbure ilhak olunub kiraya verile ve şart eyle-

di ki evkafı mezbure zevaidinden yevmî yirmi akçe vâkıfei mezburenin hayatta olan evlâdı mabeyinlerinde alesseviyye taksim oluna ve evlâdı evlâdı mabeyinlerinde dahi böyle ola tâ inkiraza varınca ve yevmî beş akçe dahi vefat eden kızı Hayri hatunun hayatta olan evlâdı mabeynlerinde alesseviye taksim oluna kezalik evlâdı evlâdı mabeynlerinde dahi tâ inkiraza varınca taksim oluna ve vefat eden kızı Radiye hatunun kızı Gevher hatuna ve evlâdına ve evlâdı evlâdına inkiraza varınca verilib badel inkiraz vakfı mezbure zabt oluna ve şart eyledi ki evkafı mezkûreye vâkıfei mezburenin evlâdı nazırlar olalar içlerinde ihtiyar eden yevmî iki akçe ciheti nezaret tayin oluna ve cemii mürtezika vakfı mezbura hasbî nâzır olalar ve şart eyledi ki mahmiyei mezburede her kim hâkim olursa evkafı mezkûrenin üzerine nazır olub yevmî bir akçe verile ve şart eyledi ki zikrolunan masraflardan kalan zevâid akaratı mezburenin lâzım olan imaretine ve meremmetine sarf oluna ve evkafı mezburenin tebdil ve tağyiri ve ithal ve ihracı ve sair tasarrufatı şer'iyyesi vâkıfei mezbure hayatta oldukça vâkıfei mezburenin yedinde ola tavvelallâhü tealâ ömreha ve yessere merameha bilutfihi ve keremihi ve mennihi ve cudihi bihürmeti muhammedin ve âlihi ve sahbihi ve zikrolunan mevkufatı biesriha badettahliyettişşer'iyye vakıfei mezbure mezbur mütevelli Ferruh bin Abdullaha teslim edib oldahi tesellüm ve kabz eyledi dedikte mukirri mezburu mezkûr mütevelli bilmüvacehe tasdik ettiğinden sonra vekili mezbur vakfı mezkûrdan rücua şürû edib kıdvei eimmeidin ve umdei ulemâi yakin siraci ümmet nazımı millet hazreti imamı hümam Ebihanife Nuğman bin Sabitil kûfi coziye bilhayr kıtında vakfın ademi lüzumu muayyen olub rücuu câiz ve racii emri şer'iden gayri mücaviz olmağın vakfı mezburdan rücu ettim ve silki mülkü müvekkilei merkuma kemakân ithal ettim diyu mezkûr mütevelliden istirdad ettim dedikte mütevelli mezbur cevabta imameyni hümameyn bahreyni kamkameyni kâmileyni meşhudeyn kızlarında sihhati vakfa hususa mütevelliye teslimden sonra ola lüzum lâzımdır diyu sadrı kitabda tevkii refiî ve inzai vaki vaki olan eftalünneharir ekmelül meşahir nasırı şeriatil garra hâdil mehaççetilbeyza huzuru şeriflerine murafaa olduklarında hâkimi nafizül ahkâm canibeynin kelâmın isga ve meramın ıstıksa ettikte vakıfta olan muhalefatı müçtehidine vâkıf ve burhanlarına âlim ve ârif iken canibi lüzumu vakfı evlâ görüb sıhhatine ve lüzumuna hükmedip tescil etti hükmen şer'iyyen ve tescilen mer'iyyen cemi akaratı mezbure vakfı sahih ve lâzım kabilinden olub minbaid nakz ve nakızine mecal muhal ve ihlâl ve iptali mümteniul ihtimal oldu.

فمن بدله بعدما سمعه فانما اثمه على الذين يبدلونه ان الله سميع عليم و اجر الواقفة المحسنه على الحى الجواد الكريم جرى ذلك و حرر فى اواخر رجب لسنة ست و تسعين و تسعمأة .

GÜMÜŞHACI KÖYÜNDE BİR SU VAKFI TESİS EDEN BARADOĞLU MIĞDIS VAKFİYESİ

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى و فقنا بتوفيقه الى انشأ الخيرات والحسنات لان الحسنات يبطل السيئات و شرفنا بقبول الاعمال و رفع الدرجات و اعطى لنا فى الآخرة جنات عاليات معروشات و غير معروشات الى تجرى من تحتها الانهار الا خيار عين فيها جارية لذة للشاربين بماء معين و هو حسبى و نعم الوكيل انه ولى التوفيق و خير المعين الا بعد

bu vakfiyei mamulünbihanın tahrir ve inşasına bais oldur ki Hacıköyü kasabası derununda vakığ reâya mahallesinden Çay mahallesi demekle maruf mahalle sakinlerinden Barad oğlu nam Mığdıs Kiregos zimmi yine mahallei mezburede vakığ atik bazı ashabı hayratın inşa ve ihya eylediği bir göz çeşmei sarei cariyenin menbaı körlenüp suyu dahi çekilüb muattal ve harabe müşrif olup ceryandan munkatığ olmakla ahalii mahalle Mığdısı merkume gelüp ifadei hal ve çeşmei mezburenin ceryan ve ihyasını reca ve iltica etmelerine binaen Mığdısı merkum dahi rahmen lilfukara ve recaen lirreâya ve taleben lilihsani velgufran ve hasbeten lillahil melikil mennan ve sebeben lilatşanı minelinsani velhayvan atyebi emvalinden kimesnenin bir akçesini kabul etmeyüp ve kimseden zerre kadar iane ettirmeyüp mücerred kendi nefsi ve canı için olçeşmenin tamir ve termimini murad edüp menbaını hafr ettirüp ve yolunu tahliye ve tathir ettirüp ve suyunu dahi ziyadesiyle ve gereği gibi çoğaltıp bir kaç

mahalden akçesiyle su alup vâfi su peyda edüp ol suya koyup ve ol suyun yolunu kârgir horasan ile vagon yaptırıp külliyetli harç ve masarif edüp çeşmeyi icra ettirdikte huzuri şer'a gelüp kimsenin müdahalesi olmamak üzere müstekil benim kendi vakfım olsun deyu şöyle takriri kelâm ve tabir anilmeram eder ki: şöyle şart kıldım ki ben hayatta olduğum müddetçe vakfımın tevliyet ve umurunu ben kendim görmek üzere olup tamir ve termiminde ve sair umurunda kimsenin alâka ve medhali olmasun badehu ben vefat edüp âhirete gittikte evlâdım ve evlâdımın evlâdı zükûren ve inasen matenaselu ekber ve erşedine vakfımın tevliyeti verilsin deyu şart kıldım, maazallahi taalâ neslim munkarız ve munkatığ oldukta beldemiz Kenisesinin Keşişlerinden ve mutemedlerinden bir zate marifeti şer'i şerifle verilüp vakfıma mukayyed olsun dedim ve kasabai mezburede Tuzpazarında Pembeci arastasında müceddeden bina ve ihdas ettiğim dekâkinden üç bab dükkânı senevî şu kadar iycarının mecmuundan mütevelli humsünü badelihraç baki kalanını vakfın tamire ihtiyacı olduğu halde mikdarı kifaye sarf oluna olmadığı surette mütevelli yediyle onu on bir buçuk hesabiyle istirbah oluna her ne zamanki vakıfta tamir iktiza edecek olursa bu minval üzere kifaye mikdarı sarf oluna israf olunmaya, maadası daima istirbah olunup hıyanet eden olursa vebâli boynuna kıyamette davacısı ben olurum ve dahi şöyle şart ettim ki ol sudan bir mikdar kendi menzilime aka daim kesilmeye fazla olsun gerek olmasun kadimen akmak üzre böylece takrir ve şart ettim bu şartı bozup vakfı tebdil ve tağyir ettirilmeye eden olursa kıyamette Allah'a şekva ederim deyu böylece malûmunuz olsun deyüp tescili şeri' ve teslim ilelmütevelli olmuştur.. تحريراً فى اليوم العشر والخامس من شهر ربيع الاخر سنه سبع و سبعين و مئاتين والف .

YENİKAPI MEVLEVİHANESİNE ZEYTİN YAĞI TAHSİS EDEN EDREMİTTEN NİNOLA KIZI RİKNE'NİN 7 SEFER 1301 TARİHLİ VAKFİYESİ

İşbu kitabı sıhhat nısabın bâis ve tastır ve imlâsına badi oldurki hususu âtilbeyanın mahallinde ketbü tahrir ve faslu hasmi için savbi şer'i enverden bil'iltimas mezunen bilhüküm irsal olunan kâtip Mehmet efendi Karesi vilâyeti celilesi dahilinde Edremit kazası kurasından Zeytinli karyesinden devleti aliyye tebeasının rum milleti nisvanından olup şahsı hacı Mehmet efendi ibni Ali efendi ve Şerif efendi ibni Ahmet efendi tarifleriyle muarrefe olan Sarı oğlu zevcesi Rikne binti Nikolanın sakine olduğu menzile varup zeyli kitapta muharrerülesami müslimin ve saire huzurlarında akdi meclisi şer'i âli ettikte mezbure Rikne hatun meclisi makudi mezkûrda zikri âti vakfına mütevelli nasb ve tayin eylediği sadri kebir oğlu işbu baisülkitab Elkiryadi veledi Lefter mahzarında takriri kelâm ve tabiri anilmeram edüp karyei merkume hududu dahilinde Şarlak nam mahalde vakığ etrafı erbaası cebel ile mahdud sagir ve kebir üçyüzelli sak zeytin eşcarını müştemil bir kıt'a zeytin bahçesiyle karyei merkumede vakığ etrafı erbaası meyhaneci Yorgi ve Komin Baç oğlu Dimitri ve papuççu Sinyor kerimesi Bermatula ve bazan Haralambo ve tarikı âm ve bazan Rıza bey kahvesi ile mahdud iki bab bakkal dükkânları ve bir kahvehaneyi müştemil bir bab etmekçi furunumu vakfı sahih ile vakf ve habs edüp şöyle şart ve tayin ve tebyini kuyud eyledimki salifüzzikir eşcar ve dükkân ve kahvehane ve furuni mahdudi mezkûra mûtad üzere iğmar ve timar olunup hasıl olan semerat ve gallatından Dersaadette Yenikapu mevlevihanesinde sakin dervişanın taamiyeleri için senevî beher kıyyesi dörtyüz dirhem iğtibariyle yirmi kıyye rogeni zeyt verilüp fazlası ciheti tevliyet olarak oğlum mütevellii merkum Elkiryadi'ye ait ve meşruta ola ve badehu oğlum mütevellii merkum Elkiryadinin evlâd ve evlâdi evlâdı batnen bade batnin zükûr ve inası müsavat üzre vakfı merkume mütevelli olup fazlai merkume beyinlerinde ciheti tevliyet olarak seviyyen iktisam oluna eğerçi müruri eyyam ve küruri ağvam ile şartı mezkûr icra olunmak müteazzir olursa galle merkume mutlaka millet fukarasına sarfoluna deyu tayini şurut edüp marülbeyan eşcar ve dekâkin ve furuni mahdudi mezkûrları mütevellii merkume teslim oldahı vakfiyet üzre tesellüm ve emsali misillu tasarruf eyledi dedikte gibbettasdikilmuğteber vâkıfei merkume vakfı mezkûrattan rucuğ ile mar-

© SISMANOGLIO

rülbeyan eşcar ve dekâkin ve furuni mezkûrları milkime istirdad ederim deyu tasaddi mütevelli merkum dahi red ve teslimden imtinağla kâtibi mumaileyh huzurunda kemahüvel mastur filkütübil. fıkıh müterafian ve her biri faslü hasme taliban olduklarında kâtibi mumaileyh dahi âlimen bilhilâf alâkavli menyerahü minel eimmetil müçtehidin vakfi merkumun evvelen sıhhatine ve saniyen lüzumuna hükmi sahıhı şer'i ve kazai sarihı mer'i eyleyerek vakii hali kâtibi mumaileyh mahallinde ketbü tahrir ve maan meb'us ümenai şer'ile meclisi şer'a gelüp alavukuihi inha ve takrir ve hükmi merkum nezdimizde tenfiz ve olveçhile vakfi merkum sahih ve lâzım ve mütehattim oldu. جرى ذلك و حرر في اليوم السابع من صفر الخير لسنة احدى و ثلاثمأة والف

7 Sefer 1301.

VAKFİYELERDEN FIKRALAR

Muhtelif mevzulara ait vakfiyelerden mümkün olduğu kadar çok misal vermek istiyoruz. Fakat bunların hepsinin tam metinlerini veya bunlardan alınmış mufassal fıkraları koymağa yazımızın hacmi müsait olmadığından müteaddit vakfiyelerden alınmış kısa kısa fıkraların veya notların dercile iktifa eyliyeceğiz. Bu mahdud misaller bile Türk vakıflarının hizmet mevzularındaki tenevvü ve şümulü tebarüz ettirmeğe, vakıflarımızın her çeşit halkın ve âdeta bütün milletin iştirakile vücud bulmuş en geniş bir içtimaî müessese olduğunu göstermeğe yarayacak mahiyettedir.

1 — Öksüz kızlara cihaz (Molla Çelebi vakfiyesinden, Tarihi 977 H.).

... Her sene üç yetim kız çocuğuna o sınıfdaki kızlar gibi on bin dirhen cihaz masrafı,

2 — Ekmek, meyva ve saire (İznikte Mehmet Kethüda vakfiyesinden, Tarihi 1003 H.).

.... zikrolunan habbaz furunu ve nalbant dükkânının ve kasab dükkânının kirasını kabz edüp her gün sabah vaktinde fukaraya ekmek ulaştıra ve harman yeri dairesinde zeytin ağaçlarından maada arınut ve elma ağaçlarının meyvasını hazır olan fukara rizaen lillahi taalâ maan ekledeler ve birer destemal mikdarı dahi götüre ziyadesine taarruz etmiyeler ve Doğancı yeri bağçesinin mahsul meyvasını umumen ağniya ve fukaradan hazır olanlar rizaen lillahi taalâ ekledeler bir ferd mâni olmıya...

3 — Tekâlifi urfiyei şakkaya yardım. (İstanbulda Ali Bey Köyü. Silâhdar Abdullah Ağa vakfiyesinden. Tarihi 1209 H.).

.... Ali bey karyesi havassı refia kazası muzafatından Çekmecei sağir mülhakatından olmakla nahiyei mezkûreye evamiri aliye ile beher sene vakti sefer ve hazarda varide olan hanei nüzul ve avariz ve tekâlifi urfiye ve şakke ve araba ve bilcümle varide olan tekâliften karyei mezkûreye iktiza eden hissei mezkûrelerini karyei mezkûre fukaralarının edaya iktidarları olmadığı ecelde karyei mezkûre ahalisi tekâlifi mezkûreleri için sadır olan emri âli mucibince vakfı mezburum gallatından beher sene ellişer kuruş def ve teslim oluna...

4 — Mahalleler tekâlifine imdad (Tekirdağında, Mehmet Arif Efendi vakfiyesinden. Tarihi. 1237 H.).

..... ve murabahai mezkûreden senevî 580 kuruş ifraz olunub 100 kuruşunu medinei mezbure mahallâtından Hoca Beyazit Mahallesi ahalisi tekâlifine imdad ve ita oluna ve 50 kuruşu ile elhaç İsa mahallesi tekâlifine imdad ve iane oluna ve 50 kuruşu ile dahi bevvab Mehmet mahallesi tekâlifine imdad oluna ve 380 kuruşu ile dahi 19 aded mahallâtı müsliminden beherine 20 şer kuruş tekâlifleri için iane ve ita oluna...

5 — Hırzülbahir kalesi mürettebatına vazife (Haymak Mustafa paşa vakfiyesinden. Tarihi. 1140 H.).

.... Kalei mezburede dizdar olanlara yevmi 40 akçe ve kethüda olanlara yevmi 20 akçe ve topcu başı olanlara yevmi 30 akçe ve topcu kethüdası olanlara yevmi 15 akçe ve kalei merkumede kâtib olanlara yevmi 10 akçe ve kale çavuşu olanlara yevmi 10 akçe ve topcular çavuşu olanlara yevmi 8 akçe ve kalei mezburede nöbet çalmak için ser mehter olanlara yevmi 6 akçe ve iki nefer adamlarına yevmi 5 şer akçe ve suyolcu olanlara yevmi 7 akçe ve kalei mezbure bevvabı olanlara yevmi 8 akçe ve kalei mezkûrede odai evvelde ser bölük olanlara yevmi 60 akçe ve 9 nefer neferattan her birine 7 şer akçe...

6 — Borçlu olarak mahbus bulunanların borçlarının ödenmesi (Anadolu Hisarında, Kili Nazırı Mustafa Ağa vakfiyesinden. Tarihi. 1238 H.).

.... vakfı mezkûrda muaccel vukubulduktа dellâliye ve ihbariye ve masarifi sairesi badelihraç mütebakısinin rub'u mütevelli ve kâtib ve câbi beyinlerinde ve rub'u aheri yine mütevelli ve sair evlâd beyinlerinde taksim oluna ve rub'u aheri ile Asitanei aliyede medyunen mahbus olanların idare eylediği mikdar düyunları tediye olunup hapisten itlak ettirile...

7 — Müflis olarak mahbus bulunanların tahlisi (Anadolu Hisarında, Kili Nazırı Mustafa Ağanın vakfiyesinden. Tarihi. 1242 H.).

.... Vakfı mezkûrumun müsakkafatından mahlûl vukuunda resmi adi ve dellâliye ve masarifi saire ihraç olunduktan sonra nısfı vakfi mezkûrumun nukudu mevkufesine zam oluna ve rub'u mütevelli ve kâtib ve câbi beyinlerinde iktisam ve rub'u aheri ba ilâmı şeri müflisen mahbus olanlara iane olunup tahlis oluna...

8 — Van gölünde gemi (Hüsrev paşa vakfiyesinden. Tarihi. 996 H.).

..... Vâkıfı müşarunileyh hazretleri ihdas ettiği Van deryasında bir kıt'a mükemmel sefinei maine..

9 — Mahalle fukarası tekâlifine yardım (İstanbulda Ümmuhani hatun vakfiyesinden. Tarihi. 1119.).

.... Biemrillahi taalâ dari ahirete irtihal eylediğimde meblâğı mezburun vechi muharrer üzere hasıl olan nemasından halâ sakine olduğum mahallei mezbure fukarasının tekâliflerine beher yevm ikişer akçe verile ve yine medinei mezkûre fukarasının menzili maktu tekâliflerine beher yevm ikişer akçe verile...

10 — Askerin techizi (Üçüncü Selim Ferman ilmühaberi, Tarihi. 1219).

... Maada her ne miktar fazla kalırsa iradı cedidi humayun defterdarları marifetleriyle umuru asakiri berriye ve levazımı cihadiye mesariflerine sarfoluna..

11 — Ahali için yalı ve liman (Bebekte, Ekmekci Ahmet Nurettin vakfiyesinden. Tarihi. 1143.).

.... ve çeşme kurbinde bina eylediğim köşk ve liman dahi vakıf olup ümmeti Muhammed teneffüs eyleye...

12 — Fakir çocuklarına dullara ve ihtiyar fukaraya elbise ve zahire (İstanbulda Züleyha Hanım vakfiyesinden. Tarihi 1273 H.).

.... gallei merkumeden beher sene Şabanülmüazzamının avahirine karip eytamı fukaradan sagir ve sagirelerden beherine ikişer yüz kuruştan 15 nefer kesana üç bin kuruş idiye elbise baha alına ve beher idi edhada gallei vakıfdan gayet âlâ si'ir rayici ile 1500 kuruş ile kaç aded kurban iştira olunursa mütevellii vakıf marifetiyle muhtaç ve münasip mahallerde zebh oluna ve gallei merkumeden beher sene Remazanı eşrifi ibtidasında zatüzzevc olmıyan nisai saliha ve bikes ve ihtiyar rical fukarasından beherine yüzer kuruştan on nefer fakir ve fakirelere zahair baha olarak 1000 kuruş ita oluna..

13 — Yoksul kız cihazı, ricali devletin geçmiyeceği kaldırımların inşası, İstanbul iskelelerile Boğaziçinin Anadolu ve Rumeli taraflarındaki iskelelerde bulunan gayet yaşlı veya fakir yahut hastalık sebebile çalışamıyan kayıkçılarla hamallara yardım (Sultanahmed'de Yerebatan'da kütüphanesi olan Nakibüleşraf Esad efendinin 1261 tarihli vakfiyesinden).

Meblâğı mezidi merkumun nısfı dahi kezalik şurutu muharrerei masture üzere evlâdı evlâdı evlâdı merkumuna taksim olunup nısfı ahar meblâğı mezidi merkum mütevelli ve nazır marifetile nefsül'emre mutabık olmasına ihtimam olunarak beher sâl kadri maruf harcile bir nefer miskini şer'î derecesinde olan kız cihazına ve gayet elzem ve uzak yerlerde olup ecillei ricali devleti aliyyenin geçmiyeceği ve geçmediği sokaklar kaldırımlarına ve İstanbul iskelelerile Boğaziçi'nde Anadolu ve Rumeli taraflarında vaki iskelelerde ve İslâmbulda tavattun etmiş gayet müsin ve fakir veyahud bir illet ile kayıkçılık ve hammallık etmeğe kudreti olmayan acezeden mütevellinin bilâgarez liveçhillâhi tealâ ihtiyar eylediği ve ziyade müstahik olup kâr ve kisibden kalan acezeye münasibile mikdarı kifaye kömür ve hatap parası verilip fazla kalır ise yine asıl vakfa zam ile berveçhi muharrer akar iştira oluna..

14 — Donanmaya yardım (Dördüncü Orduya mülhak Redif birinci Karahisarışarkî liva kumandanlığından mütekait Mirliva Hayrettin paşanın 1326 tarihli vakfiyesinden).

... *Mütebaki gallatı safiyesi Donanmayi Osmaninin tezayüdi kuvvet ve satveti için levazımı bahriye vesairesine sarfolunu...*

15 — Gazi-Aymtapta Tarlayı Atik mahallesi sakinlerinden Hafız Mustafa kızı Yümnî hatunun H. 1254 tarihli vakfiyesinde:

2 kıt'a hissei şayialı bostanın hasıl edeceği galleden masarifi lâzime çıktıktan sonra bakinin rub'unun mütevelliye verilmesi ve diğer üç rub'unun da fukaranın it'amına tahsisi veya aynen fukaraya tesadduk olunması şart kılınmıştır.

16 — Gümüşhanede Hacı Ahmedin H. 1289 tarihli vakfiyesinde:

Vakfedilen dükkânlarla kasaphanenin geliri Bayburdda Meydan köprüsü demekle maruf köprüye tahsis edilmiştir.

17 — Nazillide Hacı Hasan vakfının hayır şartları: *Musluk, kar ve keşkekliktir.*

Mevkufatı: *Bayındır köyü civarında 18 zeyin ağacıdır.*

18 — Aydının Salvatlı köyünde eskici Hüseyin vakfı.

Hayır şartı: *Köy camii.*

Mevkufatı: *Bu köyün Çobandamı mevkiinde 15 zeytin ağacı ve yine aynı mevkide 3 dönüm incir bahçesi.*

19 — Aydında Helvacıoğlu hamal Ahmet vakfı.

Vakfiyesi zayi olmuştur. Aydın şer'iye mahkemesinden alman 22 Rebiyülevvel 1314 tarihi ilâm mucibince vakfiyeti mütehakkaktır.

Hayır şartı: *Aydının Orta mahallesinde bina eylediği sebile soğuk su konulması için yaz günlerinde 90 gün müddetle her gün yarım denk kar alınmasıdır.*

Tevliyeti: *Hayatta kendisine, vefatından sonra karısı Fatmaya, anın dahi vefatında hemşirezadesi Mustafaya ve ondan sonra akrebi akrabasından ekber ve erşedine meşruttur.*

Bu sebil bugün yanmış ve yıkılmıştır.

Mevkufatı: *Aydının Orta mahallesinde bir ev ile 256 metre murabbaı arsa ve İmam köyünde 8 dönüm incir bahçesidir.*

Gelir fazlası: *Masraf çıktıktan sonra mütevelli olanlara meşruttur.*

20 — Aydında Nazilli kazasının Hamzallı köyünde Fatma ana kuyusu vakfı.

Hayır şartı: *Kuyunun tamir ve termimi, kuyuya koğa ve ip alınması.*

Mevkufatı: *Hamzallı köyünün Yarımkavak mevkiinde 3 dönüm bahçe bozluğu.*

934 senesi geliri 2 lira,

934 senesi gideri 20 kuruştur.

21 — Atçanın Kılavuz köyünde Ahmet çavuş vakfı.

Vakfiyesi bugün kaybolmuştur. Vakfın gelirile *cuma günleri bu köy camiine gelenlere cami avlusunda yemek yedirilmesi teamülen meşruttur.*

22 — Nazillide Çoban Musa vakfı.

Mevkufatı: *Nazillinin Sailer köyünün Görkesik mevkiinde 27 sak zeytin ağacı.*

Hayır şartı: *Arslanlar köyündeki kuyunun tamir ve termimi.*

Kuyu bugün mevcut ve mamurdur.

936 geliri 50 liradır.

936 gideri 7 lira 29 kuruştur.

23 — Kütahyada Saraç Mustafa vakfı.

Vakfiyesi zayi olmuştur.

Mevkufatı: *Bir arsa.*

Hayır şartı: *Çamaşırhane.*

24 — Kütahyada Saray mahallesinde hamamcı Hüseyin vakfı.

Hayır şartı: *Çeşme ve çamaşırhane.*

25 — Uşakta Hacı Osman vakfı.

Gelir: *Umumî halâlara meşrut.*

26 — Edremidde Narlıköyü sakinlerinden Ömeroğlu Mustafanın 15 Rebiülahar 1170 tarihli vakfiyesinde yazılı mevkufat:

Kariyei mezburede vaki menzil dahiliye ve hariciyesile kariyei mezbure derununda malûmülhudud bir kıt'a narlık bahçesi ve yine kariyei mezburede bir kıt'a sebzevat bahçesi ve derunundaki dört sak zeytin ağacı, merhum Hafız efendiden ve deveci Arabdan ve Karagöz oğullarından iştira olunan bir kıt'a zeytinlik ve Dereli kariyesi kurbünde

vaki Küçük Ömerden ve Karaca Mehmetten iştira olunan bir kıt'a zeytinlik ve Narlı kariyesi kurbünde Firenk kariyesi sakinlerinden Pir Ahmet kızı Fatmadan iştira olunan bir kıt'a zeytinlik.

Hayır şartı:

Vakfı mezburun gallesi Narlı kariyesinde vakfedilen menzili mezburun odasına gelen misafirlerin taamlarına sarfolunacak, geri kalanı hayatta oldukça vâkıfın kendine ait. Vefatından sonra en büyük oğlu Hüseyin mütevelli olup fazlaya sair evlâtlarile beraber mutasarrıf olacak Hüseyinden sonra sıra ile oğulları İsmail, Ömer, Halil, Mehmet mütevelli olacaklar. Onların da vefatından sonra evlâdı evlâdı evlâdları batnen bade batın mütevelli ve fazlaya mutasarrıf olacaklar.

Nesli inkıraz bulursa, vakfın tevliyeti ve muayyen olan masraflarından fazla kalanı Edremidde Hekim zade medresesinde müderris olanlara meşrut olup bunlar gallenin fazlasını talebei ulûm ile paylaşacaklar.

28 — Ödemişin Adagüme köyünden Süleymanoğlu Osman vakfı.

21 Zilkade 1338 tarihli vakfiye ile yedi dönüm bir kıt'a incir bahçesi aynı köyde tesis edilen odaya vakfolunmuştur.

Bahçenin imar ve timarından ve derunundaki damın muktezi tamir ve termim masarifatından sonra baki kalan mebaliğ zikrolunan oda derununda ayende ve revendenin it'amı taam masrafına tahsis edilmiştir.

28 — Tamamile zürrî bir vakfiye örneği:

Beyoğlunda Topçubaşı Hacı Ali Ağa vakfı. Müteaddit mevkufatı vardır. Gallesi:

Batnen bade batın evlâd ve evlâdı evlâdı evlâdı zekûrunun ekberine ve badelikıraz kardesi Hacı Mehmet ağaya badehu anın dahi batnen bade batın evlâd ve evlâdı evlâdı zükûrunun ekberine ve badelinkıraz haremeyn fukarasına meşruttur.

29 — İstanbulda Şeyh Ebülvefa mahallesi sakinelerinden Yahya ağanın kızı Emetullah hatunun şehri Ramazan 1095 tarihli mukayyed vakfiyesinde hayır şartları:

... *Mezkûr Şeyh Ebülvefa camiinde talibiyne Şeyhülkurra tarafından talimi kur'an edilmesi ve yine ulûmu akliye ve nakliyede mahir ve ifade ve tefhime kadir fazıl ve kâmil bir kimsenin camii mezkûrde Dersiâm olup eyyamı mûtadede talebeye tedrisi ulûm etmesi ve zevci Hacı Mahmud ağanın Üsküdarda vaki mektebinde 25 neferin kur'anı kerim tilâvet etmeleri ve vâkıfei mezburenin pederi Yahya ağanın Selânikteki merkadinde beş nefer kimsenin birer eczayı şerife tilâvet etmeleri beyan ve şart olunmuştur.*

30 — Emetullah Hatun'un kocası Hacı Mahmud bin Saferin Şaban 1095 tarihli mukayyet vakfiyesindeki hayır şartları:

Üsküdarda Karacaahmet tekkesi kurbünde Aşçıbaşı mahallesinde müceddeden bina ve ihdas ettirdiği muallimhanede âlim bir muallimin çocuklara talimi ulûm etmesi ve sıbyandan 25 neferine her sene kapama iştira olunup ilbas olunması ve senede bin akçelik hasır ve kömür alınması..

31 — İstanbulda Nuri Dede mahallesinde sakin kaşıkçı Mustafa efendi ibni Ahmet ibni Saferin evaili şaban 1144 tarihli vakfiyesindeki hayır şartlarından:

... *İbrahim Çavuş mahallesinde müceddeden bina ve ihdas ettiği mektepte talim eden etfale ve üstadlarına ve halifelerine beher sene İdi Fıtırde kırk kat kapama ve kırk çintiyan ve kırk adet kırmızı çuha Arakçin ve kırk adet pabuç ilbas ve beher sene talim eden etfal için vakti sayfde seyri mesir ve sahra etmeleri ve mektepte okuyan etfal için beher sene yüz vokye kömür alınması, rebiyülevvel ayı içinde iyi sesli üç nefer kimseler tarafından mevlid kıraeti ve hatmi şerif tilâvet olunması ve her sene sarracamı hassa neferatının bütün ramazan ayında taamı aşura tabholunup it'am olunması ve mahrusei Edirnede Daye hatun mahallesinde müceddeden bina olunan çeşmeler...*

32 — Hocaisultanî Ataullah efendi vakfiyesinin hulâsası:

Vâkıf Hocaisultani Ataullah efendi ibni Şemseddin'in evasıtı muharrem 979 tarihli vakfiyesine nazaran hayratı:

Aydın vilâyetinin Birgi kasabasında İsa bey camii kurbünde yedi höcreyi muhtevi Darülhadis.

Darülhadise muttasıl hariciye ve dahiliyeli meyvalı ve meyvasız bahçe ve sair müştemilâtı muhtevi müderrisin ikametine mahsus kışlık menzil.

SISMANOGLIO MEGARO

Bozdağında yine müderrisin ikametine mahsus dahiliye ve hariciyeli yazlık menzil.

İzmirde sahili bahirde Han.

İzmir tevabiinden Pınarbaşı kariyesinde Han.

İzmirde fevkanî mescid.

İstanbulda Kalendarhane mahallesinde türbe
» » » *sebil*
» » » *mektep*
yapılması için bir menzil

den ibarettir.

Mevkufatı:

İzmirde kıblesi, şarkı, garbı tarikâm ve şimali denizle mahdut 21 adet mahzen.

İzmirde fevkanî ve tahtanî iki beyti ve üç mahzeni meyvalı ve meyvasız ağaçları müştemil büyük bahçe.

İzmir kasabasında küçük bahçe.

Urla kasabasında Yeni mahallede sabunhane menzili.

Yine Urla kasabasında Yeni mahallede sabunhane menzili.

Urlada alış veriş mahallinde iki sabunhane menzili.

İzmirin Pınarbaşı kariyesinde Kaşıgöl nehri ile dönen değirmenin tamamı.

Değirmen bahçesi namile maruf bahçenin tamamı.

Mezkûr kariyede dört gözlü Mahmut bahçesi demekle maruf bahçenin tamamı.

Yine mezkûr kariyede Yenibahçe ve Levend oğlu bahçesi ve Hasan oğlu bahçesi ve Halil bağı adlarındaki bahçeler ve bağın tamamı.

Hacı Seyit Ali zeytin bahçesi kurbünde zeytin bahçesinin tamamı.

Mezkûr kariyenin şark canibinde Araplar zeytin bahçesi namile müştehir zeytin bahçesinin tamamı

Birgi kazası ve tevabiinde Sultan tarafından temlik olunan muhtelif yerlerde 1749 cerib arazinin tamamı.

İzmirin Pınarbaşı kariyesinin tamamı.
» *Şyhlu* » »
» *Kavaklı* » »
» *Çeltikçi* » »
» *Bozalan namile meşhur on kil pirinç istiab eder pirinçlik arazi (çeltik)*

On bin dirhem nukuddan ibarettir.

Muhassasatı:

Mütevelliye yevmiye on dirhem (yirmi dirheme kadar tezyid olunabilir).

İzmirdeki evkaf kâtibine yevmiye 5 dirhem

Birgideki evkaf kâtibine yevmiye 5 dirhem

İzmirdeki evkaf câbisine yevmiye 4 dirhem

Birgideki evkaf câbisine yevmiye 4 dirhem

İstanbuldaki evkaf kâtibine yevmiye 5 dirhem

Birgideki Camii Atik müderrisine yevmiye 20 dirhem (otuz dirheme kadar verilebilir)

(Şeyhin yani müderrisin ikametine mahsus yazlık ve kışlık iki menzilin otuz dirheme kadar olan tamiri kendisine ait olup otuz dirhemden fazla tamir masrafı vakıftan verilir).

Darülhadisin yedi nefer talebesinden her birine dört dirhem

Darülhadisin bevvabına yevmiye iki dirhem

İzmirde mahzenler üstündeki mescidin imamına yevmiye üç dirhem

İzmirde mahzenler üstündeki mescidin müezzinine yevmiye bir buçuk dirhem

İzmirde mahzenler üstündeki mescidin şem'a ve hasırına yevmiye yarım dirhem

Birgide Yeni mahallede Hacı İbrahim oğlu Hasanın bina eylediği mescid imamına yevmiye bir dirhem

Birgide Şeyh Hüsamın bina eylediği mektep hocasına yevmiye bir dirhem

Kaydi hayat şartile sulehadan Mehmet oğlu Şaban Dedeye yevmiye iki dirhem

Yeni mahallede hemşiresi Cennet hatun çeşmesinin tamiri (mikdar muayyen değildir)

İzmirdeki mahzenlerin tamircisine yevmiye bir dirhem

Urladaki sabunhanelerin tamircisine yevmiye bir dirhem

Kalenderhane mahallesindeki sebilinde senenin dört ayında nöbetle soğuk su dağıtan dört nefer kimseye yevmiye dörder dirhem

Sultan Beyazıdın suyollarını tathir eden kimse kendi sebilinin su yolunu dahi tamir edip mukabilinde yevmiye iki dirhem

Kalenderhane mahallesindeki mektebin hocasına yevmiye yedi dirhem

Kalenderhane mahallesindeki mektebin halifesine yevmiye dört dirhem

Mektebin ferraşına yevmiye bir dirhem

Mektebin yirmi beş nefer yetim sıbyan talebesine kapama, gömlek, don, birer çift pabuç mest, arakiye, kuşaktan mürekkep bir takım elbise her sene ramazan bayramında giydirilmesi ve talebe için kifayet mikdarı hasır, desti, kuzu derisi alınması

Mezbur mektep için her sene otuz çeki (nevi yazılı değildir) *alınması.*

Ve yine yetim talebe için kurban bayramında birer çift pabuç alınması.

Vakfın nazırına yevmiye yedi dirhem.

Hasbî nezaret ve tevliyet:

Vâkıfın evlâdına ve evlâdı evlâdına ve evlâdı evlâdı evlâdına. Müruru zaman ile vâkıfın neslinden ve sulbünden biri fakru zarurete düçar olursa muhtaç olduğu kifayet mikdarı kisve ve nafakanın vakıftan verilmesi.

Vakfın zevaidi:

Elli bin dirheme kadar vakfın mühim tamiratı için hıfzolunur. İşbu mikdarın fazlasından üç bin dirhem her sene Birgideki muhtaç dullar, yetimler ve fakirlere sarfolunur.

Yine fazladan kâfi mikdarda Birgideki tekâlif ve avarıza.

Ve yine fazladan hâkim, mütevelli, nazır marifetile bozuk yolların kaldırımları ile lâzım olan köprülerin yapılması ve mühim yerlerde muhkem hanların inşası meşruttur.

Vakfiyelerde yalnız hayır şartlarımda değil mevkufata ait kısımlarda da muhtelif bakımlardan ehemmiyeti haiz kısımlar bulunabilir. Bundan başka vakfiyelerin mukaddimesi, hatimesi, şahitlerin isimleri, vakfın lüzum ve sıhhatine hüküm veren hâkimin adı, imza ve mührü tarih bakımından çok kere ayrı ayrı birer hususiyet ve değer taşımaktadır.

ENDÜSTRİ TARİHİMİZİ ALÂKADAR EDEN BİRKAÇ FIKRA

33 — Mustafa III. ün H. 1187 tarihli vakfiyesinden:

.... Eğrikapıda Tekfur sarayı kurbünde saray arsasında kârgir kule derununda değirmen ve fevkani anbar ve mezbur kule ittisalinde ahşaptan mebni iki bab oda ve ittisalinde kebir ahur ve bi'rima ve kuyuya muttasıl terbian 737 zira arsa üzerinde mebni kebir kaymakcı kârhanesi ve yoğurtcu ve sütcü kârhaneleri...

Ve sarayı merkumun deruni olan mahalde bir taraftan cidarı hısın ve bir taraftan şişehaneler ve iki taraftan sarayı mezkûr arsasile mahdud ve terbian 430 ½ zira arsada mebni ittisalinde bir bab odayı müştemil bir bab mumhane...

Ve üç taraftan sarayı mezkûr arsası ve bir taraftan cidarı hısın ile mahdud terbian 224 zira arsada mebni ittisalinde bir mahzeni müştemil bir bab kükürthane...

Bir taraftan cidarı hısın ve bir taraftan ahur ve tarafeyni atik kârgirler ile mahdud ve terbien 206 ½ zira arsa üzerinde mebni fevkani müfrez fırın mahalli oda ve mahzen ve havli ve ittisalinde ahşabdan havıt damı tâbir olunan mahalli muhtevi bir bab kârgir çinihane ve mezkûr çinihane ittisalinde kâin terbian 154 zira arsada mebni ve fevkinde kârgir kubbeli odayı muhtevi ahır ve bunların fevkinde kâin terbian 210 zira mahalde filasıl zerrinhane tabir olunan mahal...

.... 308 zira arsa üzerine mebni bir bab fevkani oda ve tahtında mahzeni müştemil bir bab şişehane..

... Terbian 319 zira arsada mebni fevkani iki bab oda ve tahtani bir mahzen ve bir bi'rimai müştemil bir bab şişehane..

.... Terbian 280 zira arsada mebni fevkani bir bab oda ve tahtında mahzeni müştemil bir bab şişehane..

.... Terbian 300 zira arsada mebni fevkani bir bab oda ve tahtında mahzeni müştemil bir bab şişehane...

... Ve 196 zira mahalli odunluk ve terbian 80 zira mahalde değirmeni müştemil bir bab şişehane ki cem'an beş bab şişehane ve önlerinde müruruubur için sokak mahallini muhtevi şişeciler kârhanesi...

34 — Yine Mustafa III. ün H. 1187 tarihli vakfiyesinden:

.... Müstecirleri yedlerinde olan emri âlişanda tasrih olunduğu vech üzere şurut ve

nizamı muhtevi kırk bab çatma yasdık kârhaneleri...

... Müsteciri yedinde olan beratı âlişanda tasrih olunduğu vech üzere şurut ve nizamı muhtevi bir bab saçmahane...

... Mahmiyyei İslâmbol'da Mahmut paşayı Veli camii şerifi havlısının etmekçi kapusu pişgâhında güzelce Mahmut paşa çeşmesi mukabilinde kâin olup müşarünileyh Mahmut paşayı veli vakfından olan arsasını istibdal hücceti mucibince emlâki hümayundan mülk menazil ile istimlâk ve temellük buyurulup emlâki hümayunlarından olan ve bir taraftan tarikıhas ve bir taraftan Abdüsselâm vakfı ve bir taraftan sabıka kapıcılar kethüdası Mehmet ağa merhumun evlâtları tasarrufunda bazan Mahmut paşa bazan Abdüsselâm vakfından arsa ve bir taraftan tarikıâm ile mahdut terbian 1375 zira ve defa terbian 660 zira cem'an 2035 zira arsa üzerine müceddeden bina buyurdukları akmişe için ateş mengene kârhanesi ve iki soğuk mengeneler kârhanesi ve işcilerine mahsus odalar ve mengene eminlerine mahsus odalar ve müştemilâtı sairei malûmeyi muhtevi bir bab mülk mengenehanenin şurut ve nizamı için hattı hümayunu utufetmakrun ile muanven emri âlişanda tafsil olunduğu üzere asitanei aliyyeye gelen ve nescolunan bilcümle akmişe ve emtiai saire ancak mengenehanei merkumede olan ateş mengenesi ve iki soğuk mengeneye çekilip ve perdaht olunmak ve olageldiği üzere rüsumatı vakfı hümayun için eminler tarafından alınmak üzere canibi vakfı hümayunlarına hasıl kayıt olunup mengenehanei merkumeden gayri mahmiyyei İstanbul dahilinde ve haricinde ve havalisinde olan kasabatta mengene ihdas olunmamak üzere ve hilâfı nizam hareket edenler tedip ile mücazat olunmak ve şurutu saireyi havi ateş ve soğuk mengene mukataasını..

... Sakızda da 2 adet soğuk ve 2 adet ateş mengenesi...

Cemii alât ve müştemilâtı ve derununda iki bab oda ve akmişe vaz'ı için iki sofa ve bi'rimaı ve hariciyede fevkani iki bab oda ve bir matbah ve fevkinde bir kiler ve bir oda ve resmi mengene tahsiline mahsus bir bab oda ve zirinde bir sofa ve ebniyei merkumeden maada.. ilah..

Sakızda nescolunan kumaşlar için de yukarıki şartlar mevcuddur.

KİKÂVUS BİN KEYHÜSREV BİN KILIÇ ARSLAN'IN H. 615 TARİHLİ VAKFİYESİNDEN SİVAS DARÜŞŞİFASINA AİT FIKRALAR

.... Vâkıf yukarıda adı geçen emlâk ve araziyi bütün varidat ve menafiile Sivasta Tokat caddesi ağzında resim ve bina eylediği ve hududu erbaasını gösterdiği Darüşşifaya vakfeylemiştir. Darüşşifanın birinci sınırı Melik Nizameddin Yagıbsanın hanikahına, ikinci sınırı Selçuk medresesile onun mevkuf arsasına, üçüncüsü sultana mensup bahçeye ve Bedreddin Ali Mimarın ve papas Araklin ve Çulha Karnin ve bakkal Hasanın evlerine, dördüncüsü Tokada giden caddeye müntehi ve muttasıl olmaktadır. Kapısı caddeye bakan ve yolu yine büyük yola çıkan ve hududu yukarıda gösterilen bu darüşşifayı müebbeden vakfeylemiştir. Vâkıf, mezkûr evkafı silki mülkünden ifraz ve ihraç eylemek suretile hazinei hassa nazırı Üstadüddar Ferruh bin Abdullahı mütevelli nasbetmiş, istediğini nâib ve arzu ettiğini vekil tayin eylemek, dilediğini azil ve tayin etmek salâhiyetile vakfın umurunu tedvire memur eylemiştir. Böyle bir azil ve tayine lüzum gördüğü zaman kimsenin itiraza hakkı olmıyacak ve mezkûr evkafın tasarrufatında ve kendisine tefviz olunan umum muamelâtda itimadı haiz bulunacaktır.

Hassaten hâzık, faik, mücerreb doktorların, kıymetli kehhallerin (göz tabibleri), merhametli ve şefkatli operatörlerin gelirlerini tayin ve takdirde, ilâçları ve tedavide kullanılan ot köklerini tedarik ve tertipte, müstahdem ve müdavimlerin ahvalini, sınıf ve dereceleri üzerine temsiyette sahibi salâhiyet olacaktır....

Netice

Yukarıdanberi verdiğimiz izahatı telhis edersek şu neticelere varırız:

1 — *Vakıf* (Avrupa tâbirile teberru) *içtimaî* ve *insanî* bir müessesedir. Hususî mal ve mülkün umuma bahşedilmesidir. Her velâyeti âmmede olduğu gibi Türk velâyeti âmmesinde de, bundan evvelki devirlerde, din;

vakfa kendi felsefesine göre hukukî bir mecra tayin etmiştir.

2 — Vakıf fikri ve usulü çok eski tarihî devirlerdenberi Türklerin hayatında yer bulmuştur. Vakıf sisteminin millî hayatımızdaki mevcudiyeti ve inkişafı milletimizin fazilet, cömertlik ve vatanperverlik gibi yüksek vasıflarının ve vatanımızın mübarek toprağında temelleşmek ve baki kalmak fikrinin kuvvetli bir tezahürüdür.

3 — Türk milletinin bugünkü medenî ve her gün daha ileri gitmeğe namzet hayatında ehemmiyetli vazifeler deruhde etmiş olan *vakıflar*, yurdu teşkil eden üniteler üzerinde, kendine düşen hizmeti ifaya, çalışır. Vazifesi yerine göre onların sayısını, yerine göre vasıflarını yükseltmek veya korumaktır. Bu vazife bazan cansız bir kitleden ibaret fakat cihanşümul kıymetleri haiz âbideler üzerinde, bazan yurdun en aziz varlığı olan fertlerin hayat ve sıhhati üzerinde, bazan da iktisadî bir mevzuda veya her hangi bir imar ve kültür işinde kendini gösterir.

4 — Atalarımızın, milletin iyiliği için ayırdıkları varlıkların topluluğu, yüksek görüş ve buluşlarile ihdas ettikleri hizmetler vakfın yalnız bir cephesini teşkil eder. Rejimin feyiz ve kudretinin bunlara inzimamile vakıfların bugünkü *hükmî şahsiyeti* doğmuştur. Türk vakıflarının heyeti umumiyesini temsil eden ve devlet bünyesinde yer alan bu hükmî şahsiyet, ezelî Türk fazilet ve ülüvvücenabının muhteşem bir timsalidir.

SISMANOĞLU MEGARO

Resimlerin tab'ında husûle gelen yanlışlar

Yanlış	Doğru	Resim	Satır
Ters konmuştur		R. 1	
Darüşşifânın kapısı	Darüşşifa yakinindeki Beruciye medresesinin kapısı	R. 20	6
Beylerinin	Beyliklerinin	R. 24	2
XII	XIII	R. 27	2
Kemerlerın	Kemerlerde	R. 30	3
XVIII	XIII	R. 32	2
XVIII	XIII	R. 34	2
Emir medresesi	Emir Musa Medresesi	R. 42	1
eserinin	Eserlerinin	R. 45	3
geçen	geçme	R. 47	3
bile	bilen	R. 68	2

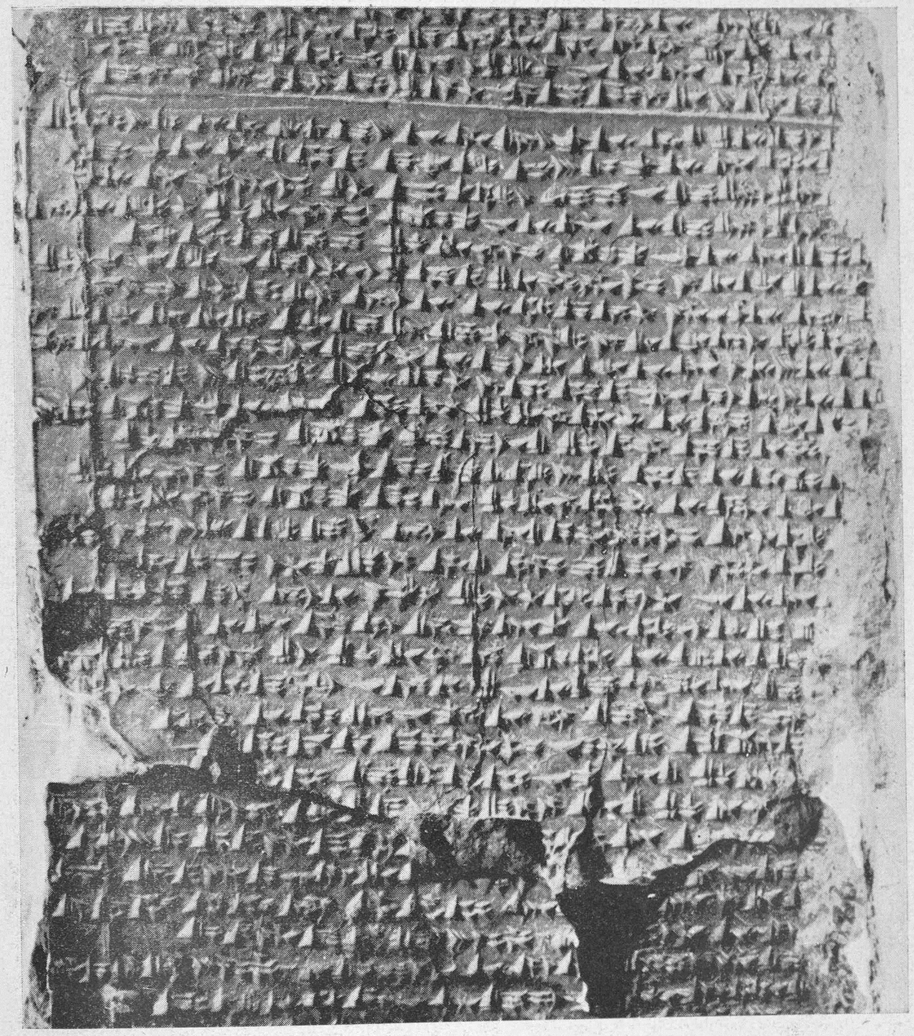

1 — Boğazköyde meydana çıkarılan ve bir Eti Vakfiyesini ihtiva eden tablet
(Milâddan önce 1280 - 1290 tarihine ait)

SISMANOGLIO MEGARO

2 — Boğazköy: Yazılıkayada açık Eti mabedi.

3 — Boğazköy: Harmanlıkayadaki 1 numaralı büyük Eti mabedinin temelleri.

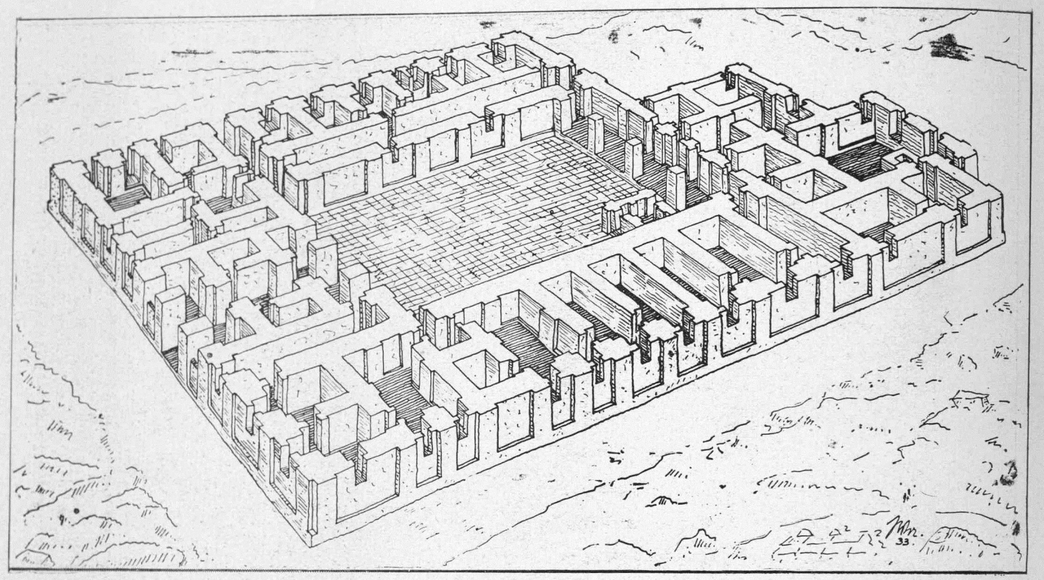

4 — Boğazköyde bulunan büyük I numaralı Eti mabedinin zemin taş aksamı restorasyonu. (M. Kurt Bittel'in Boğazköy hakkındaki eserinden).

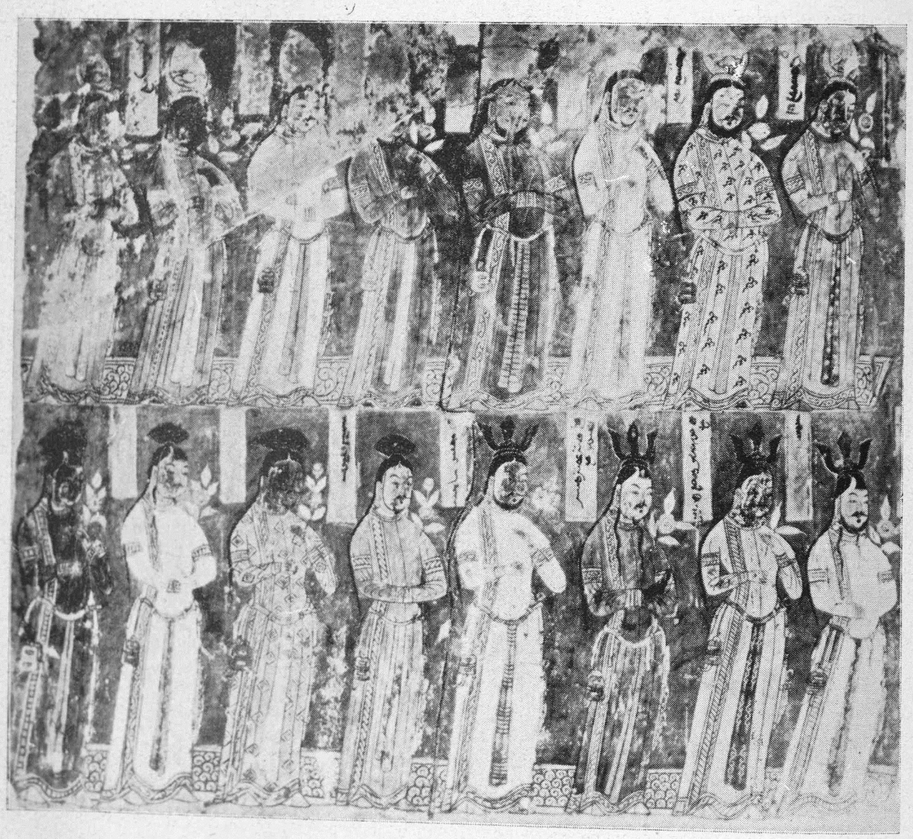

6 — Vakıf yapan, Buda dinindeki, Uygur Beyleri.
Bazılarının adları: Toğrul, Tokul, Öğrünç Tokul, Barçuk Tarhan, Arslan Bilge..
(Turfan civarında Bezeklikte bulunan dıvar resimlerinden. Milâddan sonra 9 - 12 nci asra ait).

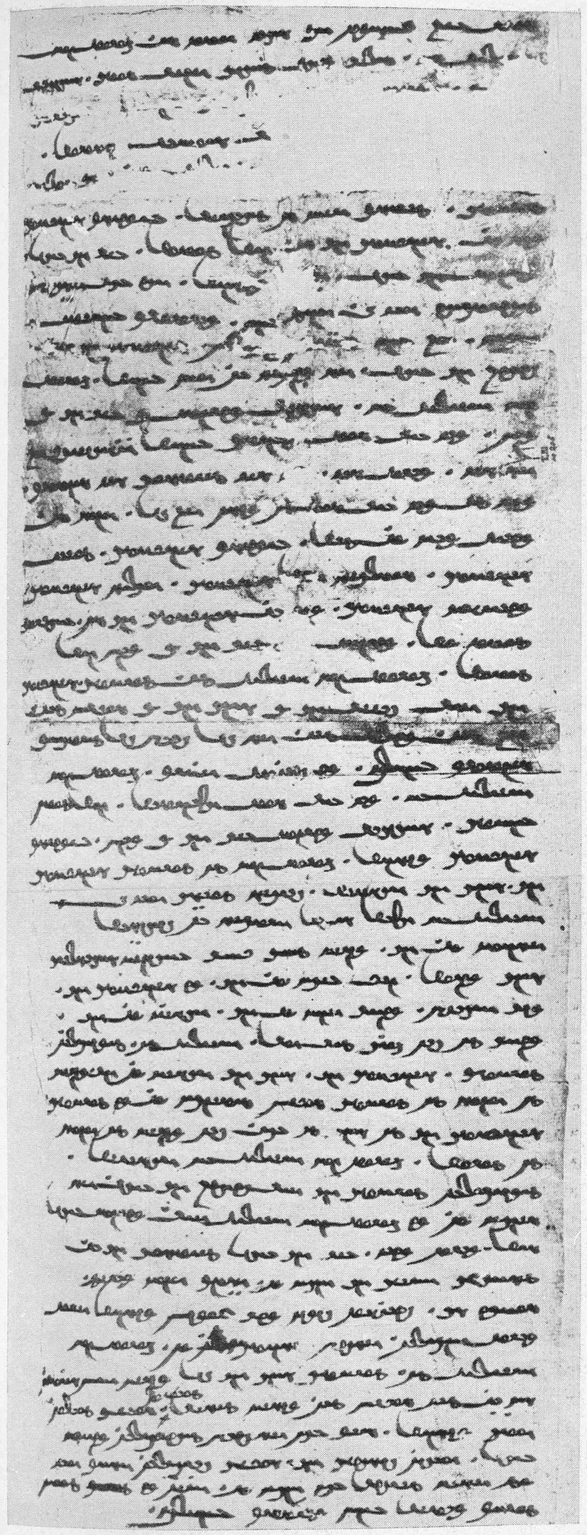

5 — Uygur vakfiyesi.
Şarki Türkistan'da Turfan kazısında elde edilen tarihî vesikalardan..
Buda dinindeki türklere ait ve Uygur harflerile yazılmış bir vakfiye..
(Milâddan sonra 12 - 13 üncü asra ait)

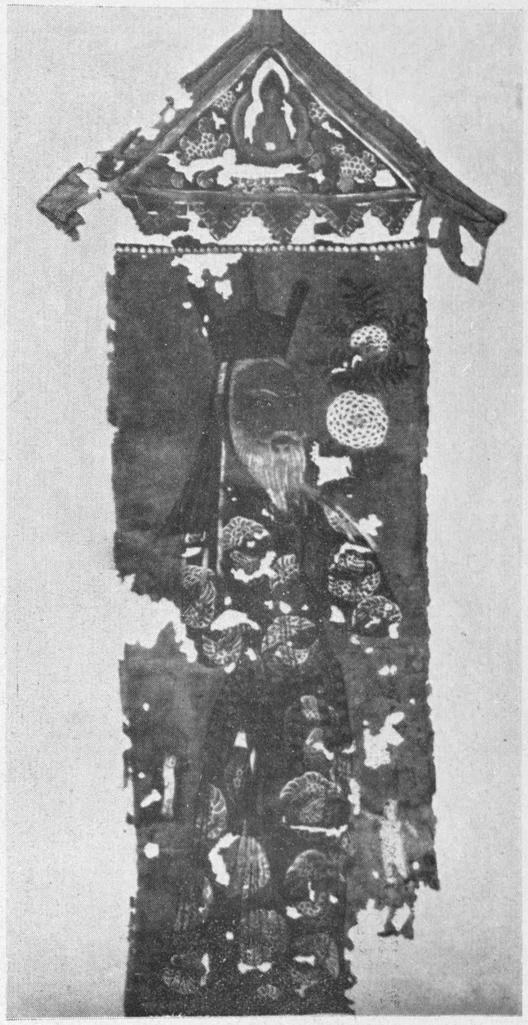

7 — Bir Buda mabedinde asılı bayrak üzerinde Vakfı yapan Uygur Beyinin resmi.
(Bezeklik yanında Hoçoda bulunmuştur. Milâddan sonra 8 - 10 uncu asra ait).

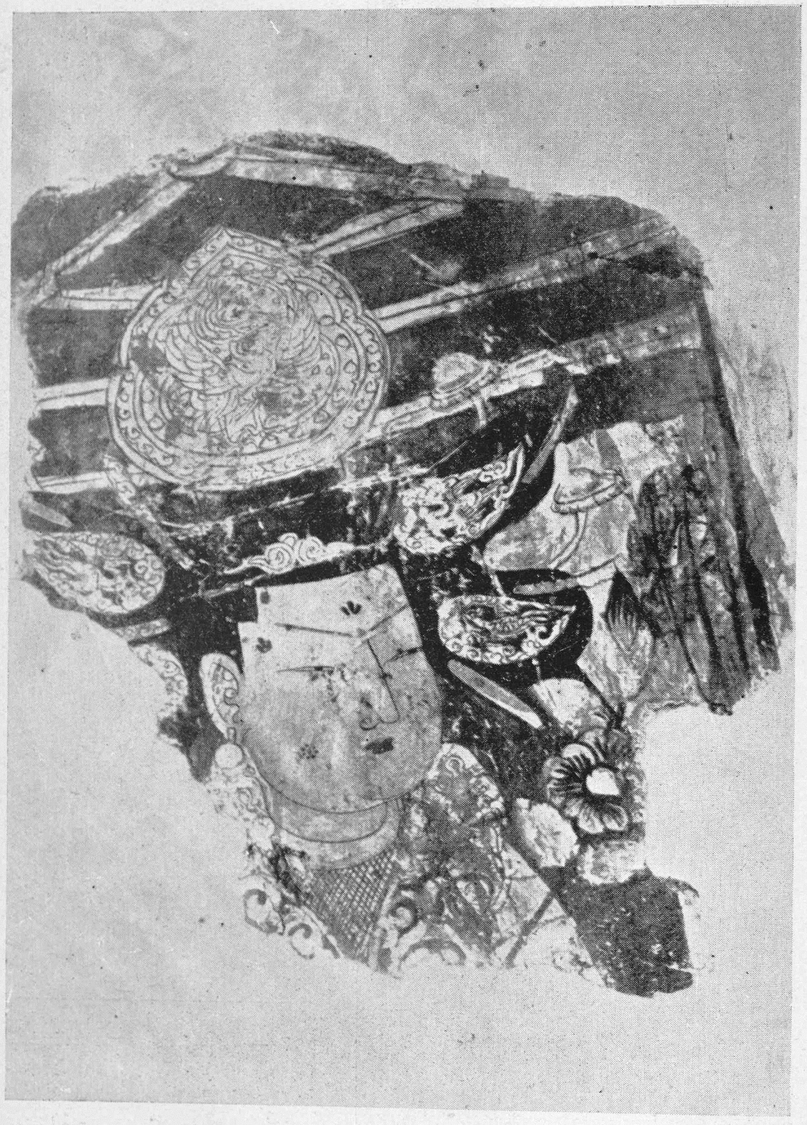

8 — Şarkî Türkistan'da Bezeklik Turfan'da bulunan eserlerden: Vakıf yapan, Buda dininde, bir Uygur Prensesi.
(Milâddan sonra 9 - 11 inci asra ait)

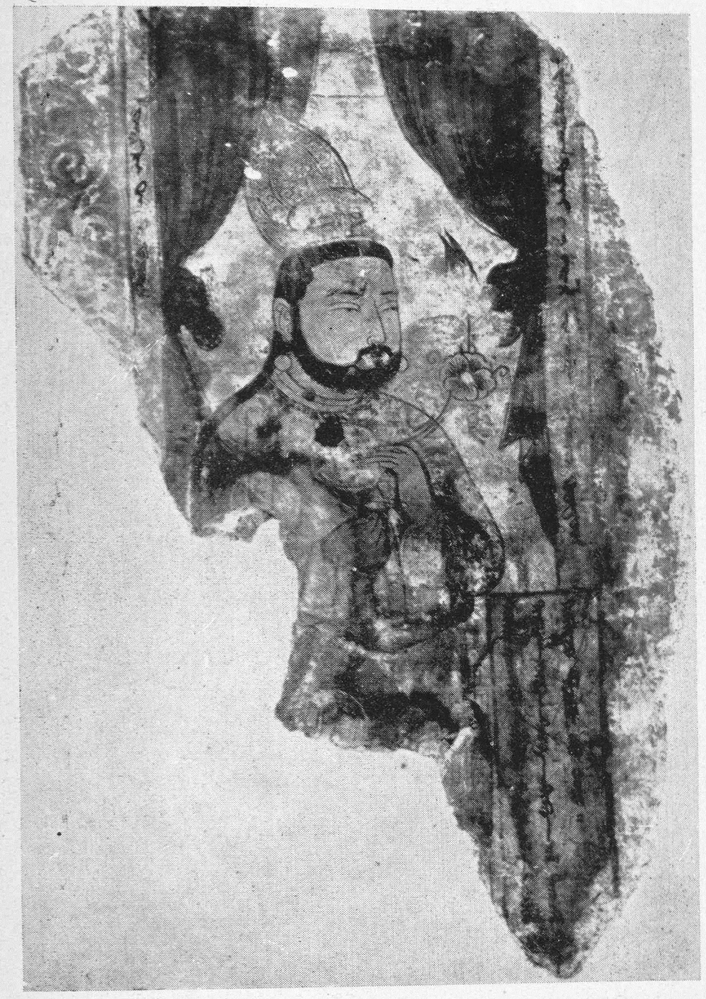

9 — Vakıf yapan bir Uygur Han'ı
(Buda dinindedir. Adı: Tengriken il tutmuş alp arslan Uğe Tarkan. Milâddan sonra 8 - 11 inci asra ait).

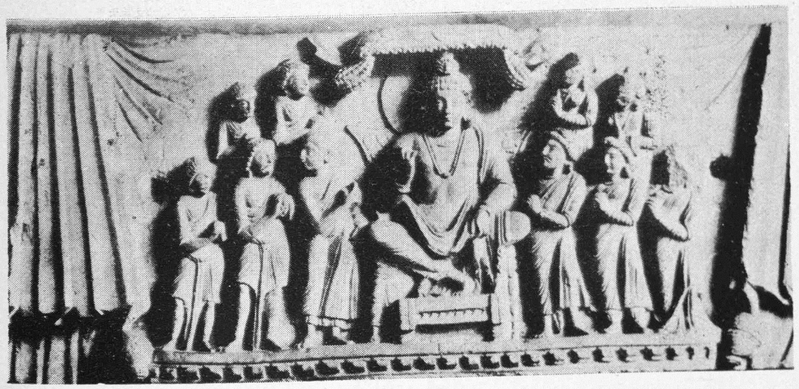

10 — Kandıhar'da bulunan ve Vakıf yapanları gösteren plâstik bir eser
(İslâmiyetten evvelki zamana ait)

SİSMANOĞLU MEGARO

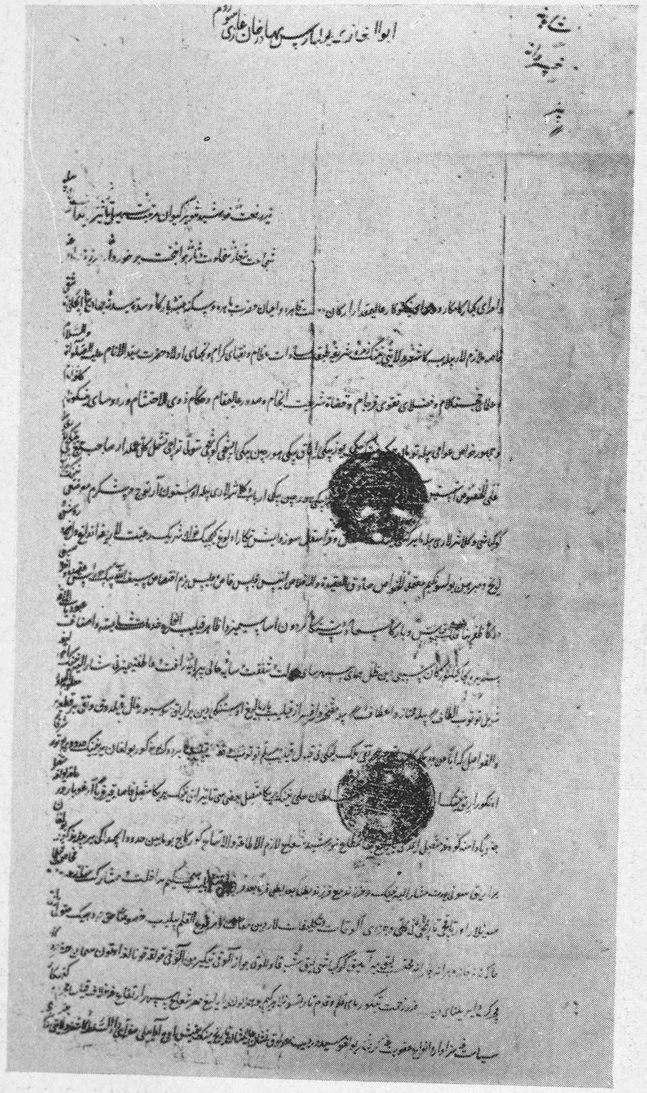

11 — Şarkî Türkistan'da Khodscha devrinden kalma bir Kâşgar vakfiyesi.
(Raquettes, Lunds Universitets Arsskrift, Avd. I, Bd. 269 No. 2).

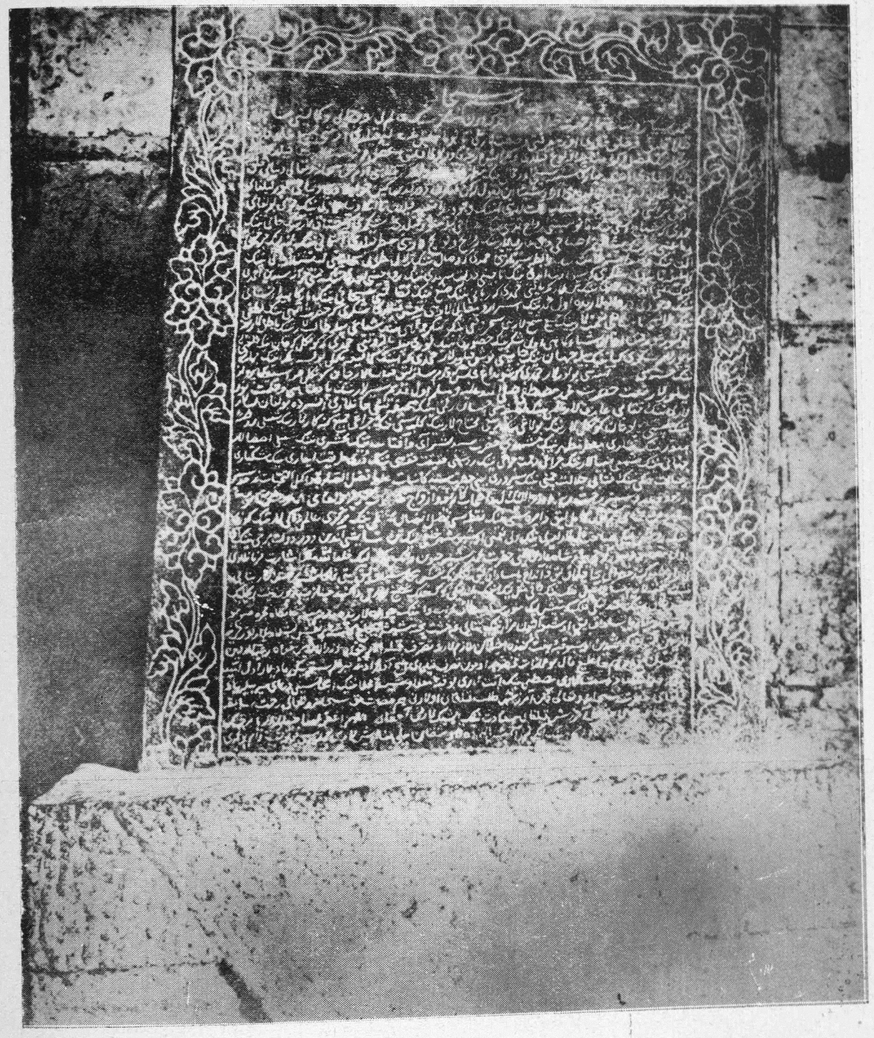

12 — Şarkî Türkistan'da Komul şehrinde bir türbedeki Vakfiye kitabesi.
(Volkskundliches aus ost - Turkistan, A. V. Le Coq, Berlin 1916).

SISMANOGLIO MEGARO

13 — Bundan evvelki resimde aslî şekli gösterilen vakfiye kitabesinin istinsah edilen metni.

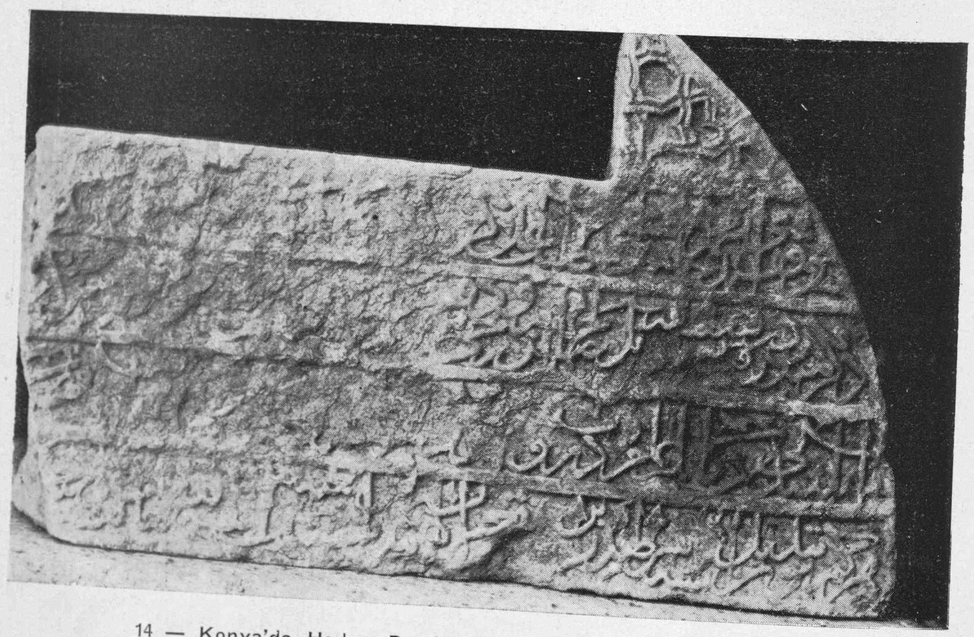

14 — Konya'da Hasbey Darülhuffazı Vakfiye Kitabesinden bir parça (XV inci asır başları).

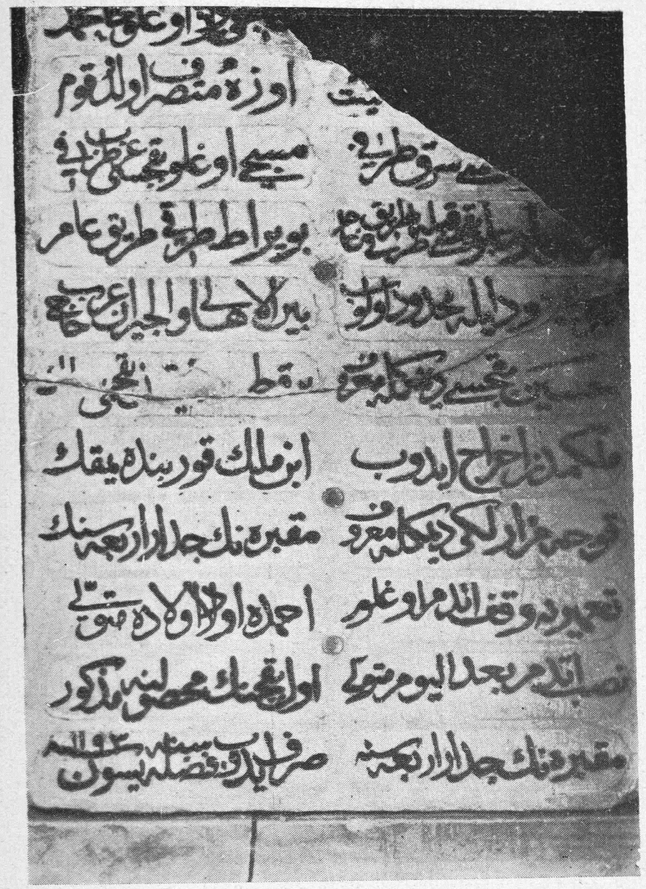

15 — Tire'de halen Necip Paşa Kütüphanesinde muhafaza edilmekte olan taş üzerine mahkûk 1193 tarihli Vakfiye.

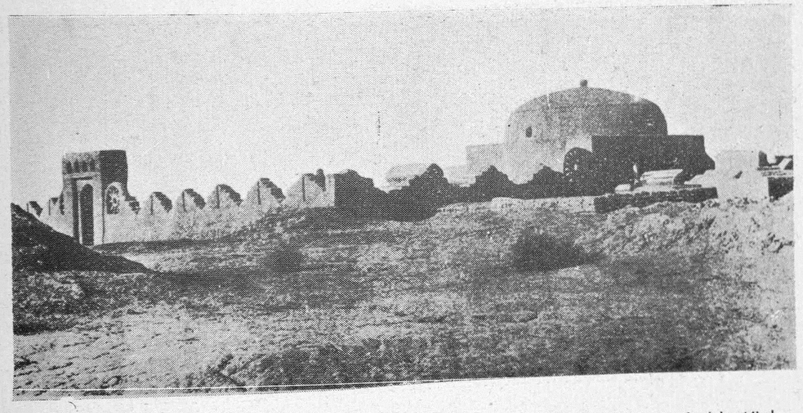

17 — Şarkî Türkistan'da Turfan şehrinde müslüman türklere ait bir türbe. Türbenin kubbesi eski devirlere kadar uzanan bir san'at an'anesinin tesirini göstermektedir. Duvarın kademeli şekilleri, kapının ve türbe duvarlarının iki cihetinde görülen çarklar Türk medeniyetinin ve kültürünün muhtelif sahalarının birer nişanesidir. Bu kademeli şekilleri Orta Asyadan Mezopotamyaya giden Türklerin inşa tarzında görüyoruz. Birer dinî sembol olan çarklar ise Buda dinindeki Türkler tarafından da mebzulen kullanılmıştır. (XIII üncü asır).

16 — İstanbul - Vefa: Atıf Efendi Kütüphanesinde bu kütüphanenin vakfiye hulâsasını ihtiva eden ve binanın içerisinde dıvara tesbit edilmiş olan kitabe.

19 — Divriki: Kale camiinin cümle kapısı. (XII nci asır sonu).

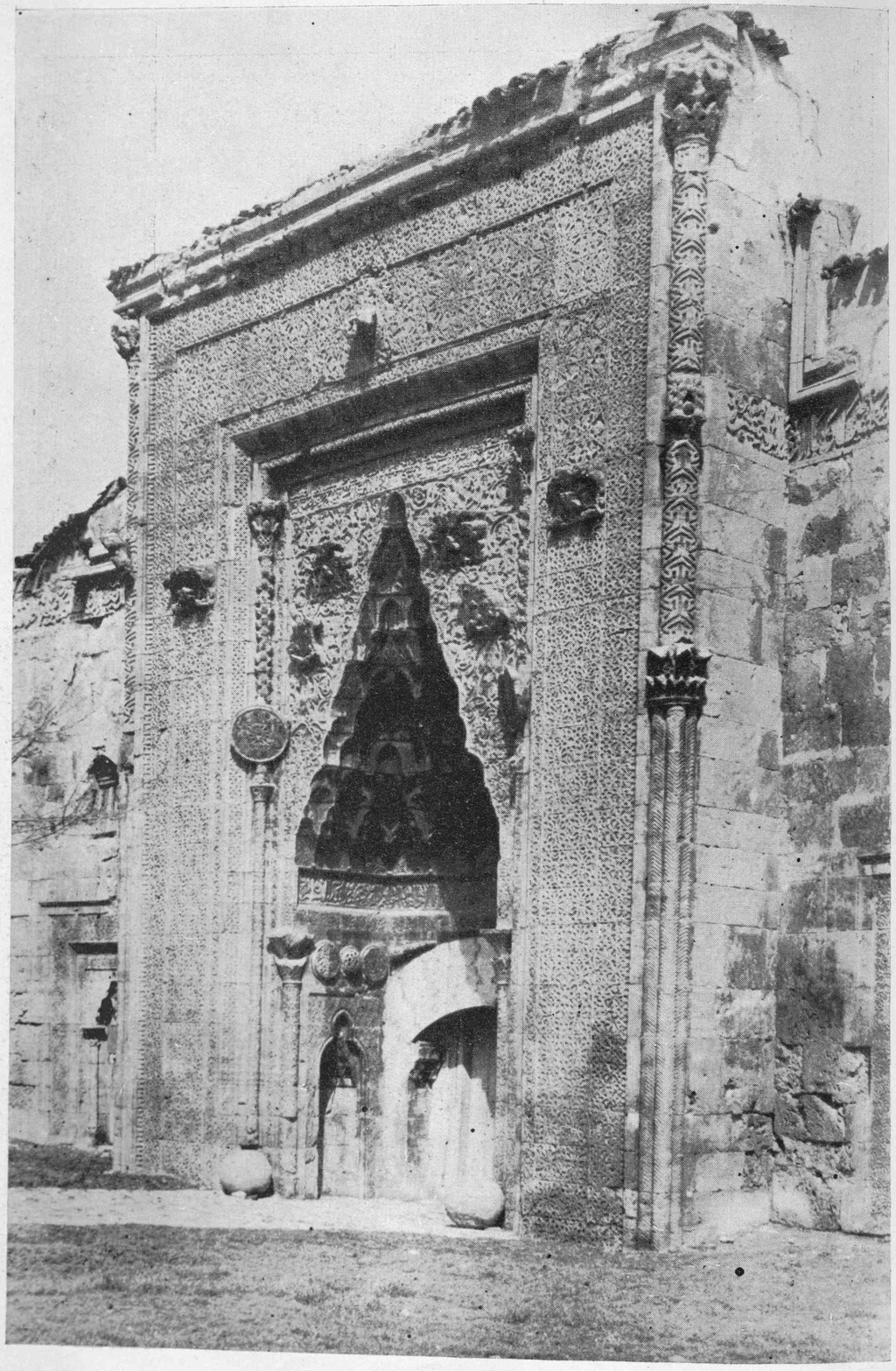

20 — Sivas: Keykâvus I bin Keyhusrev bin Kılıç Arslan tarafından 1217 tarihinde inşa ettirilmiş olan Darüşşifa'nın kapısı.
(Türklerin hayır için yapmış oldukları muazzam âbidelerden biri olan bu eser Selçuk san'atında müstesna bir yer işgal eder.)

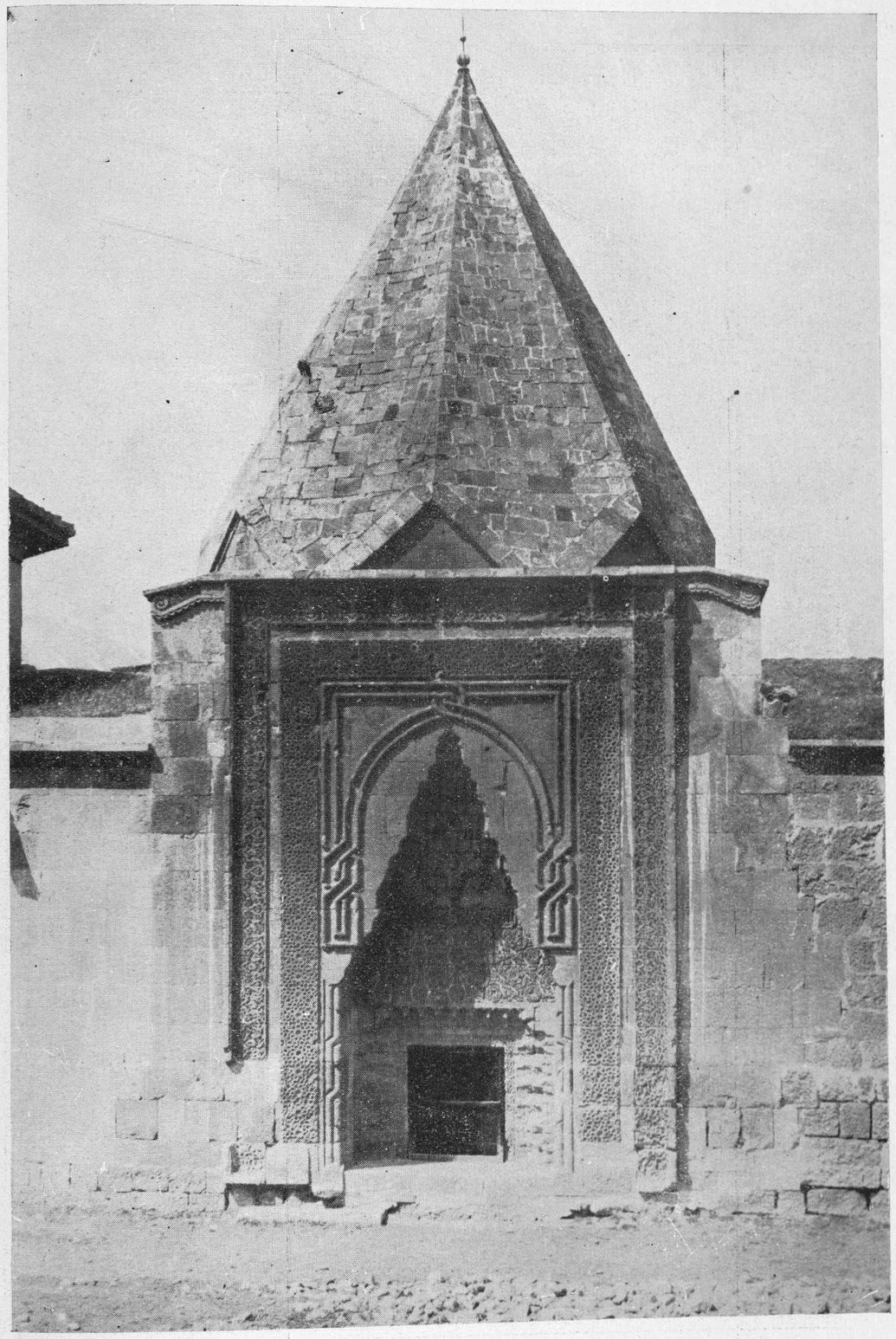

24 — Divriki: Ulu camiin garp cephesindeki kapı.
(Sonradan pençereye çevrilmiştir. Konya Selçukluları mimarî karakterlerini çok kuvvetle tebarüz ettirmektedir. Bu binada görülen ve her biri ayırıcı vasıfları haiz olan san'atkârane parçalar ve bunların imtizacından doğan umumî heyet sanat ve tarih bakımından bir şaheserdir. Bu mimarî vesika, o devirdeki Anadolu Türk beylerinin sanat karakterini müşahhas bir tarzda bize göstermektedir).

SISMANOGLIO MEGARON

25 — Divriki: Ulu camiin şark kapısı.
(Düz bir satıh üzerinde hacimleşen bu kapı Türk tezyinî elemanlarının envaını bir araya toplamış ve bunları gayet güzel mezcetmiştir.)

26 — Divriki: Ulu camiin Ahmed b. ibrahim tarafından imal edilmiş olan minberi.
(XIII üncü asır türk ağaç işçiliği ile Orta Asyanın çok kuvvetli ve üslûplanmış tezyinatının nefis örneklerindendir.)

SISMANOGLIO MEGARO

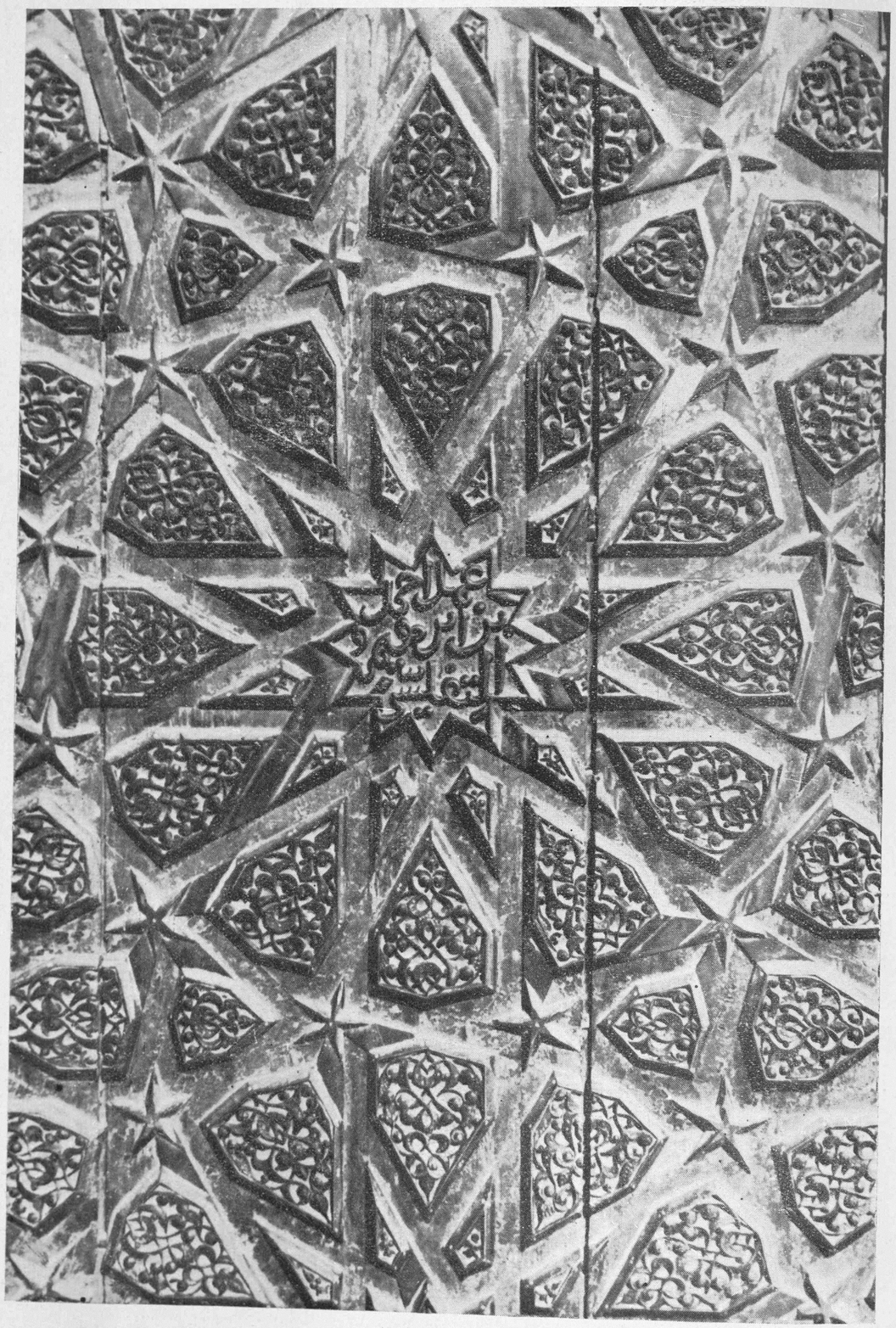

27 — Divriki: Ulu cami minberindeki hendesî tezyinat ve bunların aralarına yerleştirilen üslûplanmış motifler. Ortada sanatkârının adı görülüyor (XII nci asır)

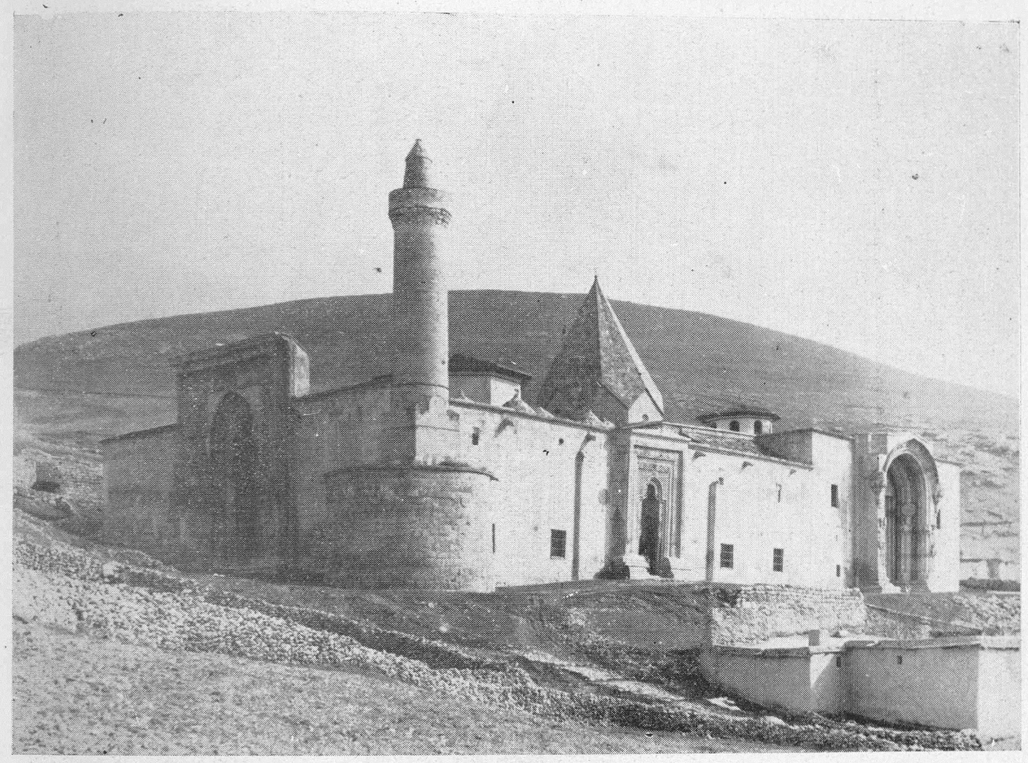

21 — Divriki: Menguçoğullarından Ahmed Şah tarafından yaptırılan cami ile zevcesi Fahreddin Behramşah'ın kızı Turan Melik namına inşa edilmiş olan Darüşşifa. (XIII üncü asrın başı)

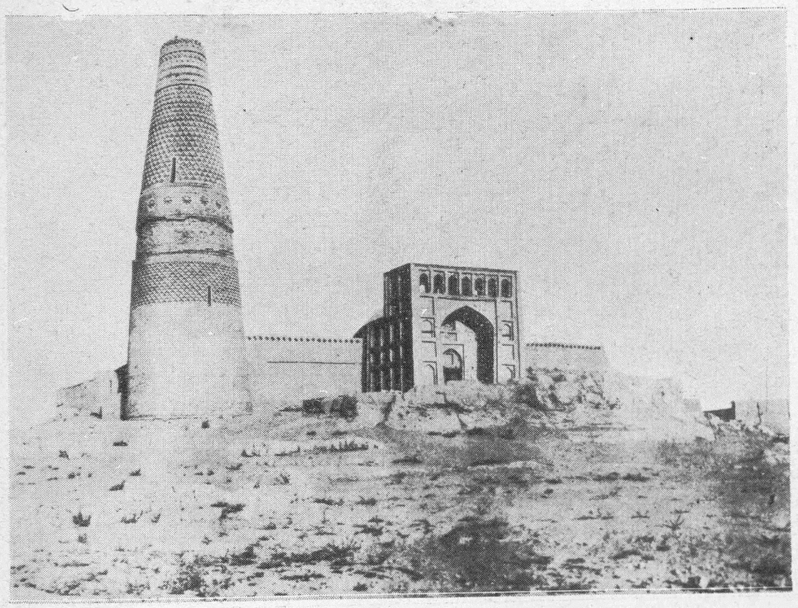

18 — Şarkî Turkistan'da Turfan Şehrinde bir cami. (13 üncü asır).

SISMANOGLIO MEGARO

23 — Divriki: Ulucami şimal cephesine düşen cümle kapısı.
Çıplak bir sathın ortasında o sathın ufkî hatlarına mukabil şakulî bir irtifa alan ve ileriye doğru çıkarak bu rüyet sathı üzerinde ön plânı işgal eden bu kapı cezbedici bir çok hususiyetleri kendinde toplamıştır ve camiin cümle kapısı olmağa lâyıktır. Ahlatlı bir Türkün ibda ve inşa ettiği bu eser orta Asyadan Kafkas ve İran yolile Anadoluya gelen, bir taraftan Bizansa öbür taraftan Mezopotamyaya ve Suriyeye kadar dayanan öz Türk sanatının bir enmuzecidir.

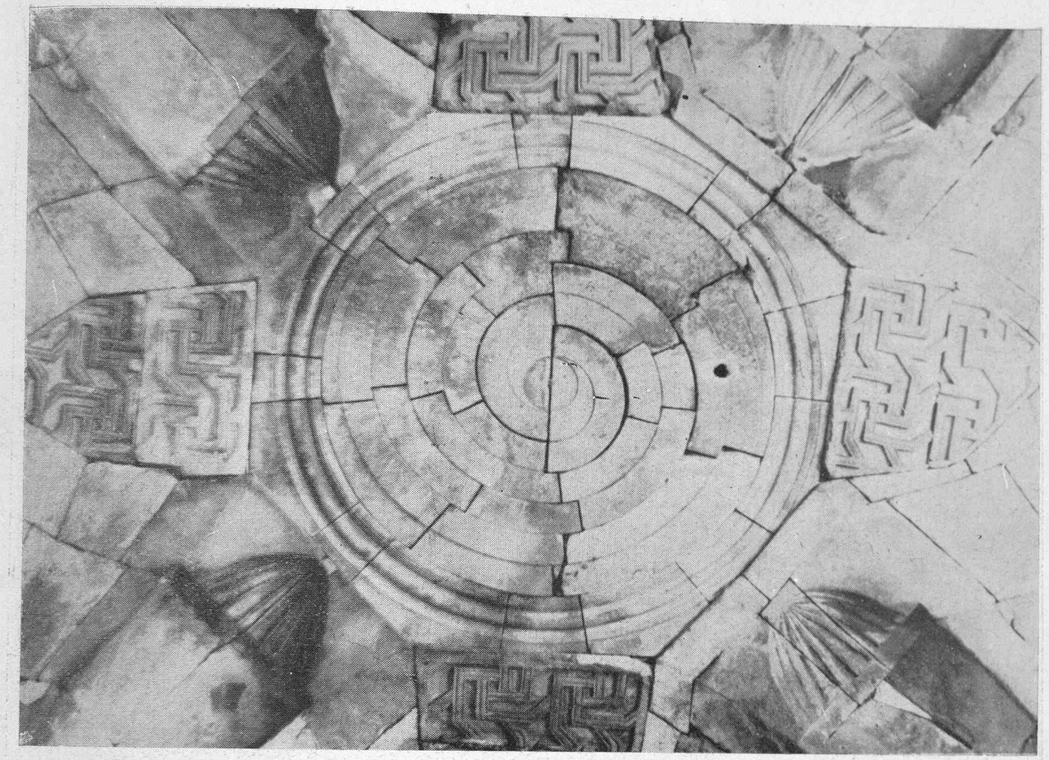

22 — Divriki Darüşşifasının taş kubbesi.
(Resimde görülen halezonî tezyinatın vücut bulması için tertip olunan taşların şekil ve kesimlerindeki imtizaç ve mükemmeliyet taş kesimi sanatının fevkalâde muvaffak bir nümunesidir.)

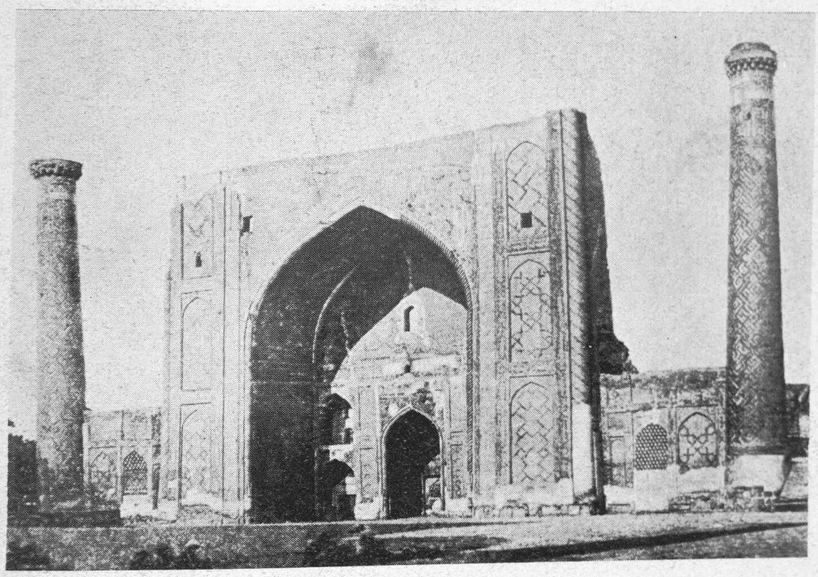

44 — Semerkand'da Uluğ Bey Medresesi'nin ön cephesi. (XV inci asır) Türk mimarisinin en mümeyyiz farikasından biri olan müteaddit plânlı Tak-Kapı sisteminin çok güzel bir nümunesidir. Sakin ve şakulî hatların âhengi dikkate şayan ve devrin azametine şahittir.

© SISMANOĞLU MEGARO

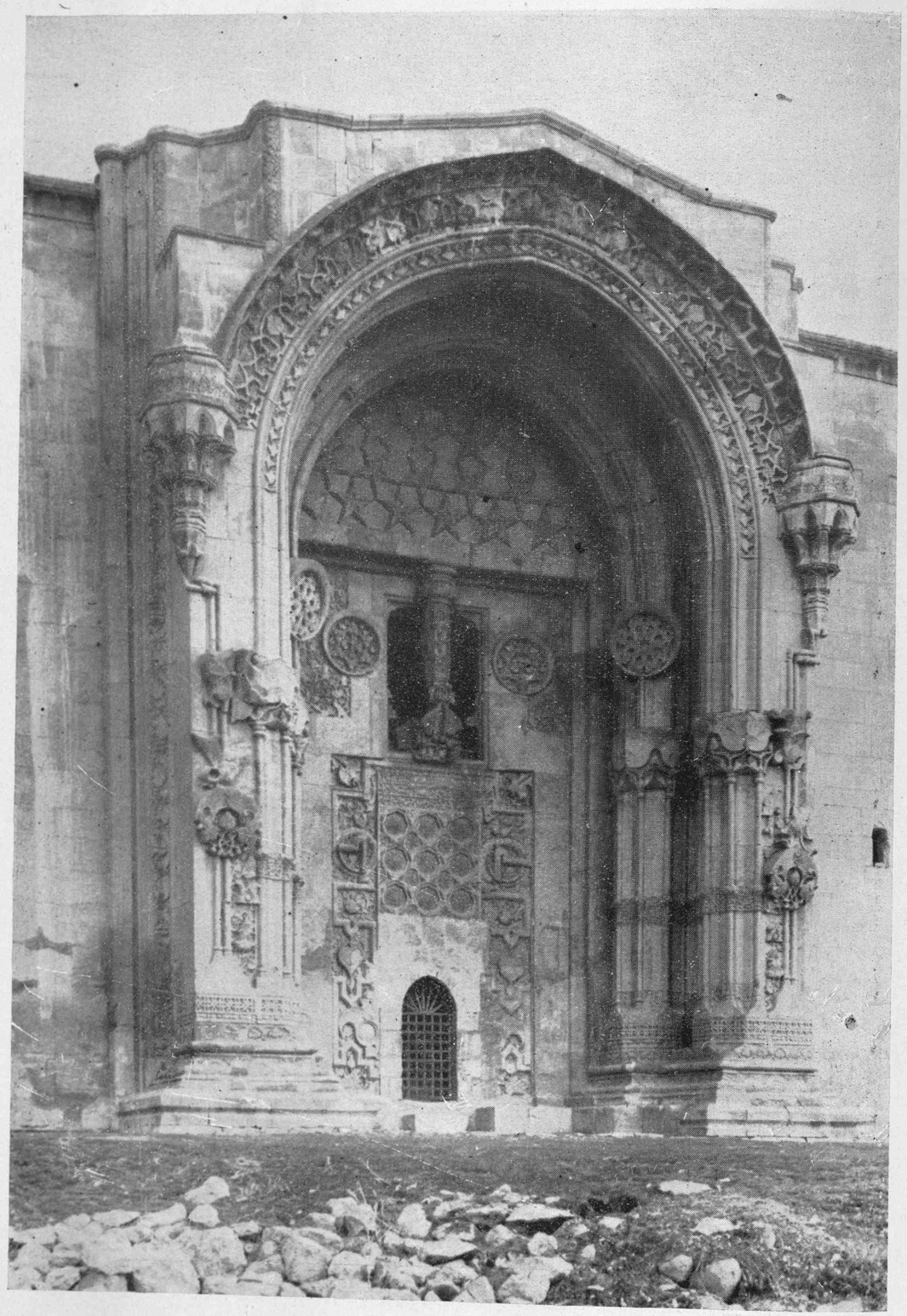

28 — Divriki: Ulu cami bitişiğindeki Turan Melik Darüşşifasının cümle kapısı.

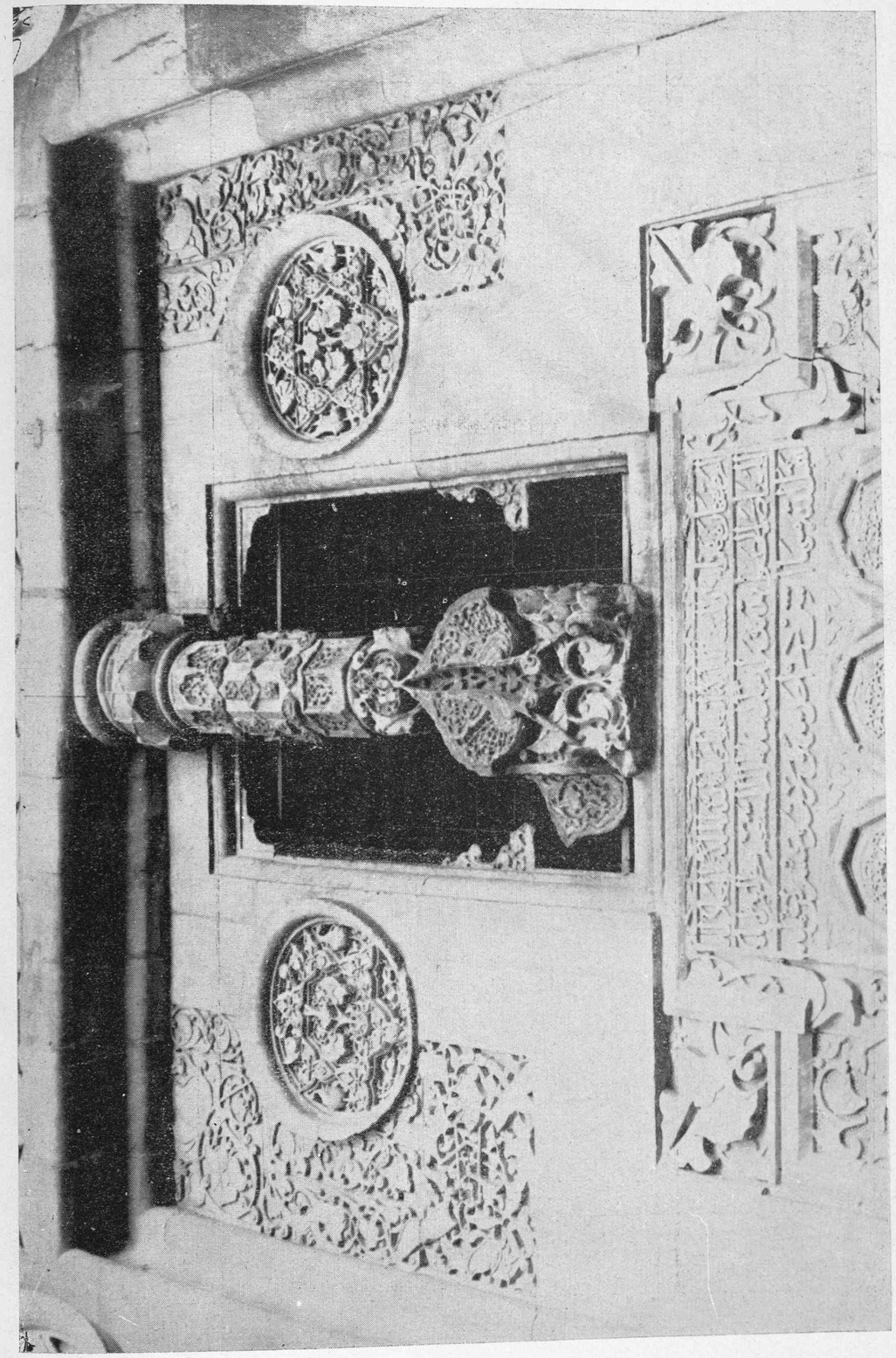

29 — Divriki'de Turan Melik Darüşşifasının kitabesi ve orijinal tezyinatı.

SISMANOGLIO MEGARO

30 — Divriki Darüşşifası cümle kapısının içeriden görünüşü.
(Kemerler ile ayaklarının imtizacı mükemmeldir. Dairevî hatlar ile şakulî hatların doğrudan doğruya birleşmesinden hasıl olacak aksaklık, kemerlerin ufak birer çıkıntı yapılarak veya keskin köşeler vücude getirilerek ortadan kaldırılmıştır)

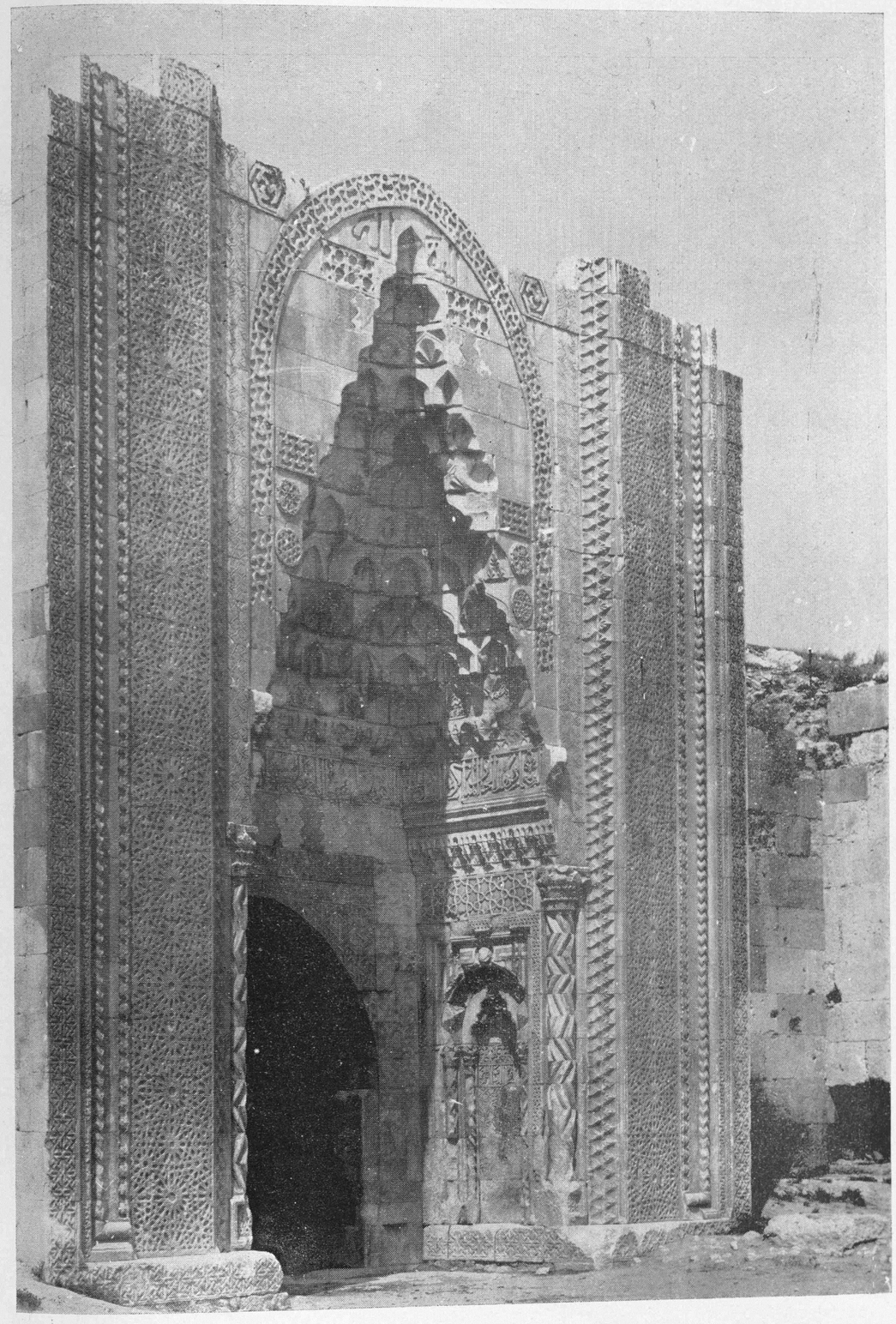

31 — Konya ile Aksaray arasında yüksek türk sanatının ve içtimaî varlığının en mükemmel âbidelerinden olan Sultan Hanının kapısı. (XIII üncü asır)

SISMANOĞLU MEGARO

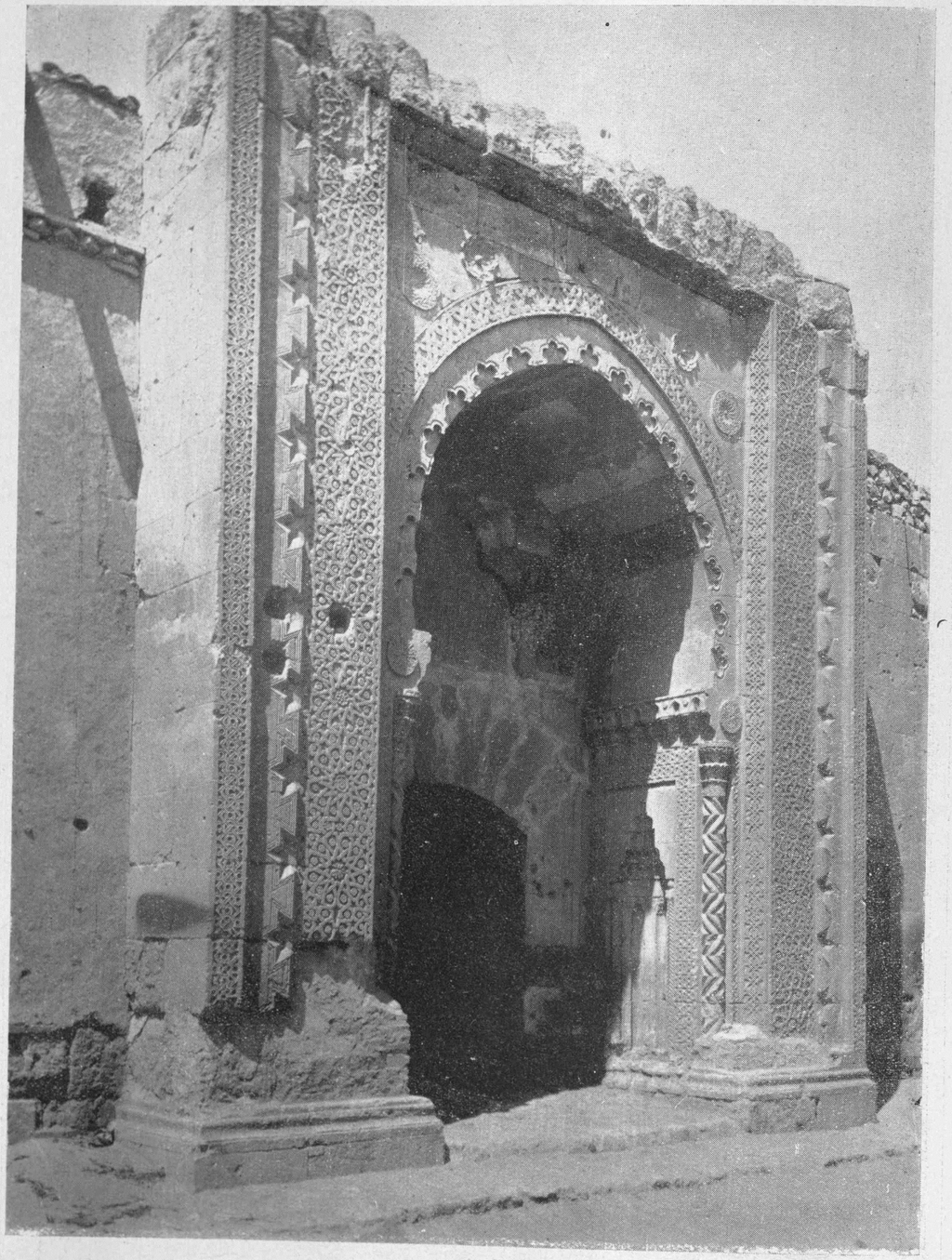

32 — Konyada sırçalı medrese kapısı.
XVIII inci asrın ilk yarısında yapılan bu nefis eser Anadolu Selçuk mimarisinin en kuvvetli eserlerinden biridir.

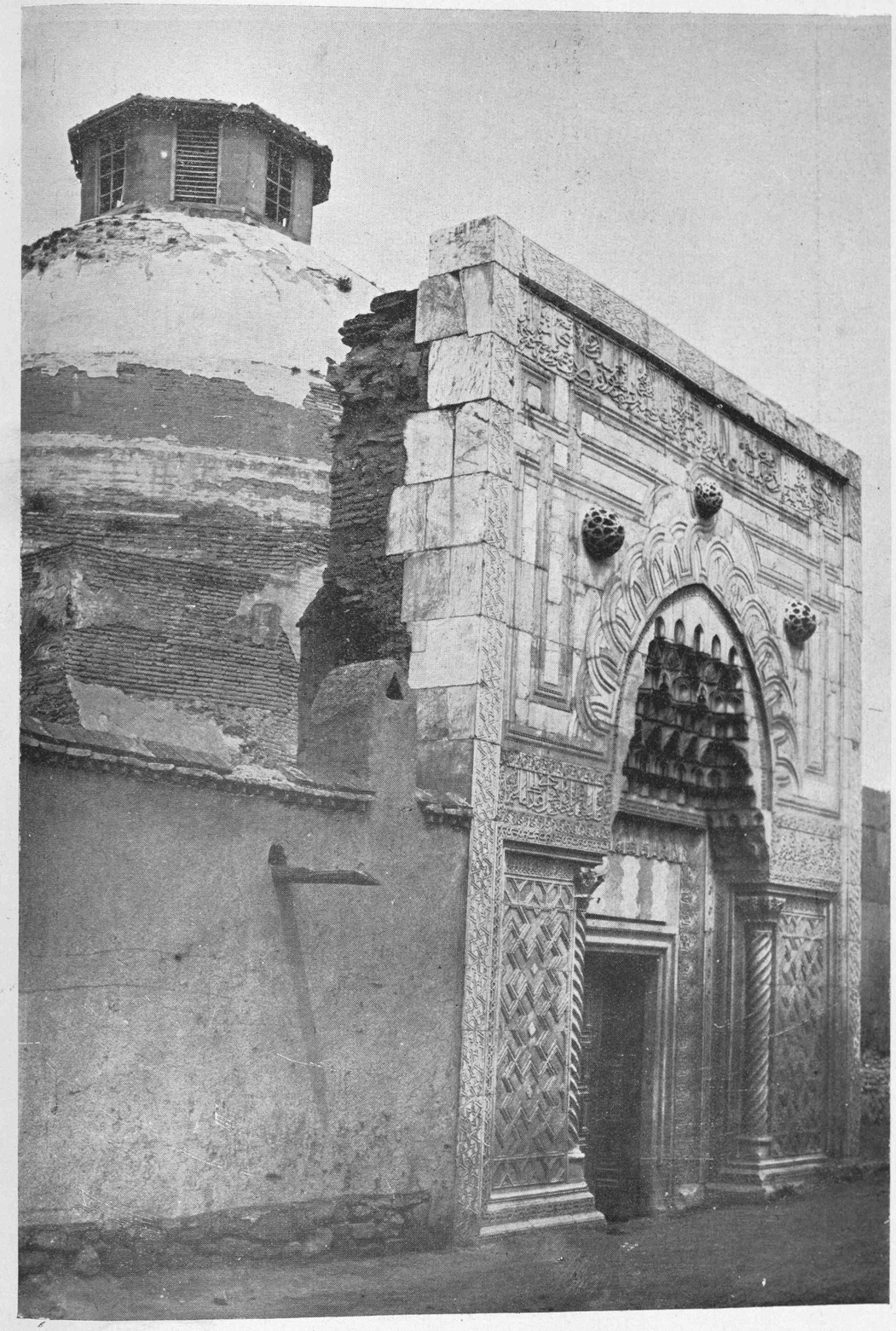

33 — Konya: Karatay Medresesi kapısı.
(Keykâvus b. Keyhusrev b. Keykûbad zamanında vüzeradan Karatay b. Abdullah tarafından yaptırılmıştır. Kapıdaki tenasübün fevkalâdeliği hemen göze çarpmaktadır).

SISMANOGLIO MEGARO

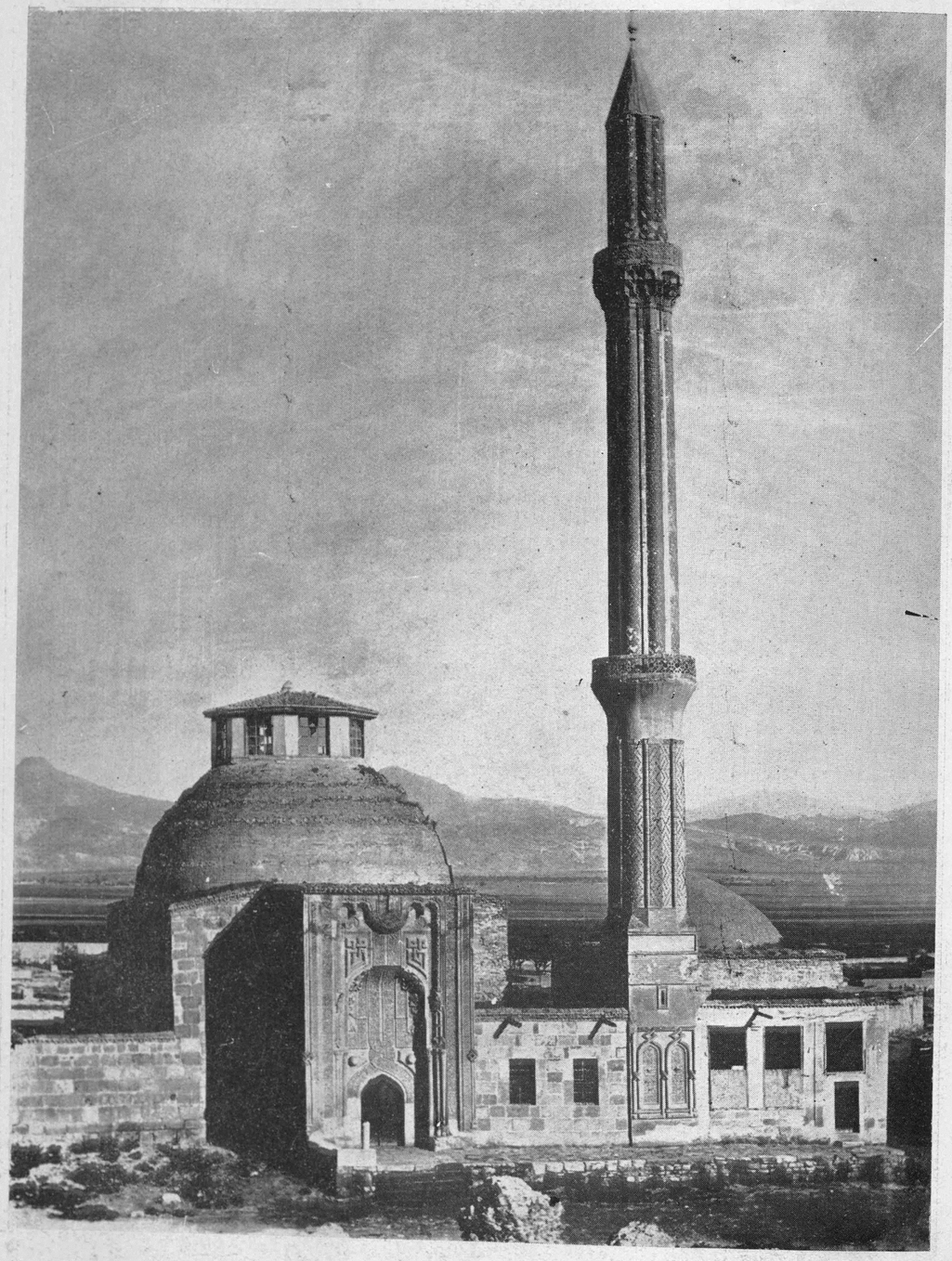

34 — Konyada İnce Minareli Medresesi.
(XVIII inci asır ortasında yaptırılan bu eser birçok hususiyetleri haizdir. Bu resim 30 yıl önce minare yıkılmadan çekilmiştir.)

35 — Sivas: Çifte Minare Medresesi'nin esas cephesi. (13 üncü asrın ikinci yarısı).

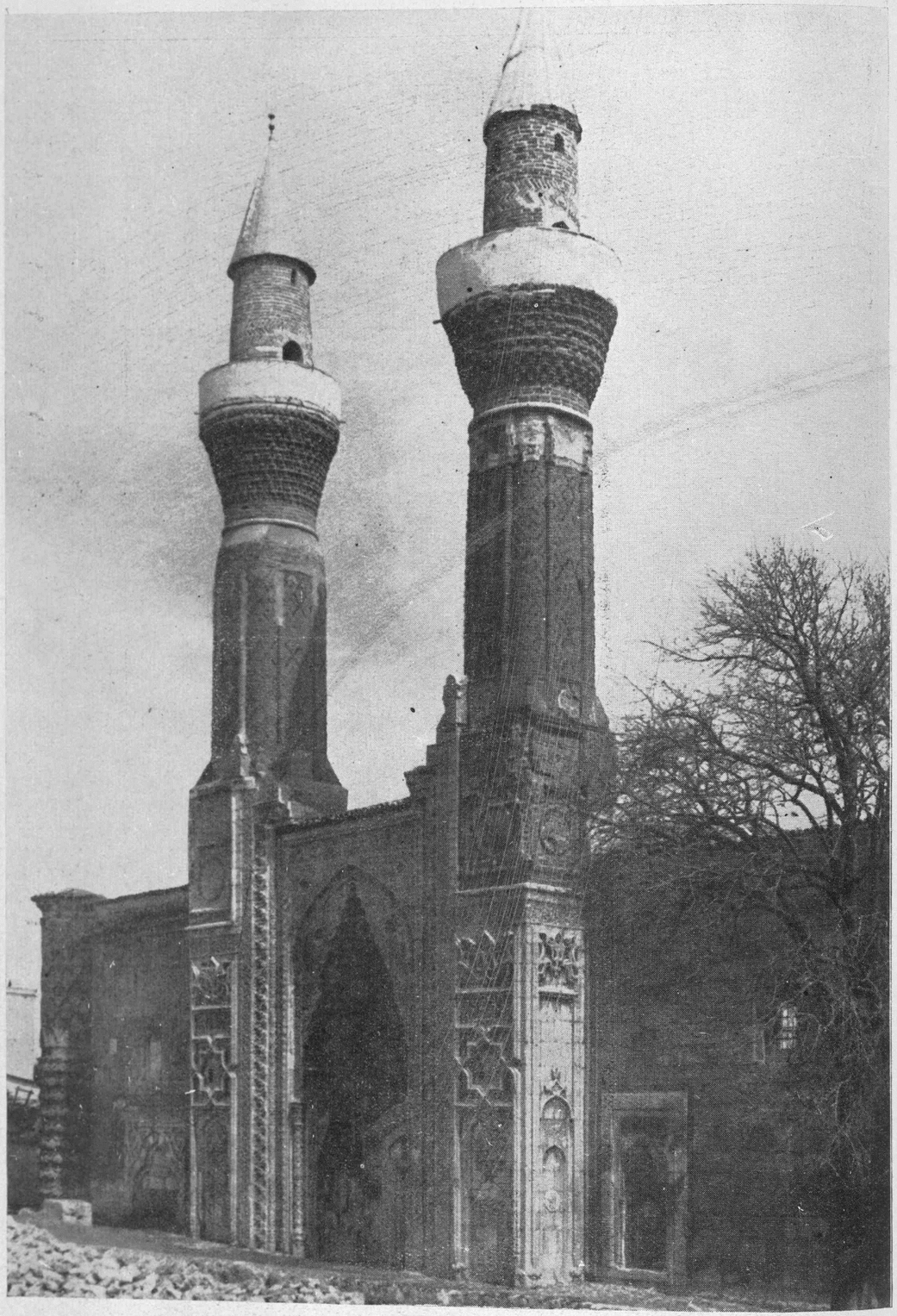

36 — Sivas: Gök Medrese kapısı.
(Keyhusrev III b. Kılınç Arslanın Veziri Sahib Ata tarafından Türk kültür hayatına ve sanat tarihine 1271 yılında ihda edilmiştir).

37 — Birgi: Aydınoğlu Mehmed Bey camiinin mozayik çinî mihrabı.
(Konya Selçukluları çinî sanatı ile boy ölçüşebilecek bir seviyededir.)
(XIV üncü asrın başı)

SISMANOGLIO MEGARO

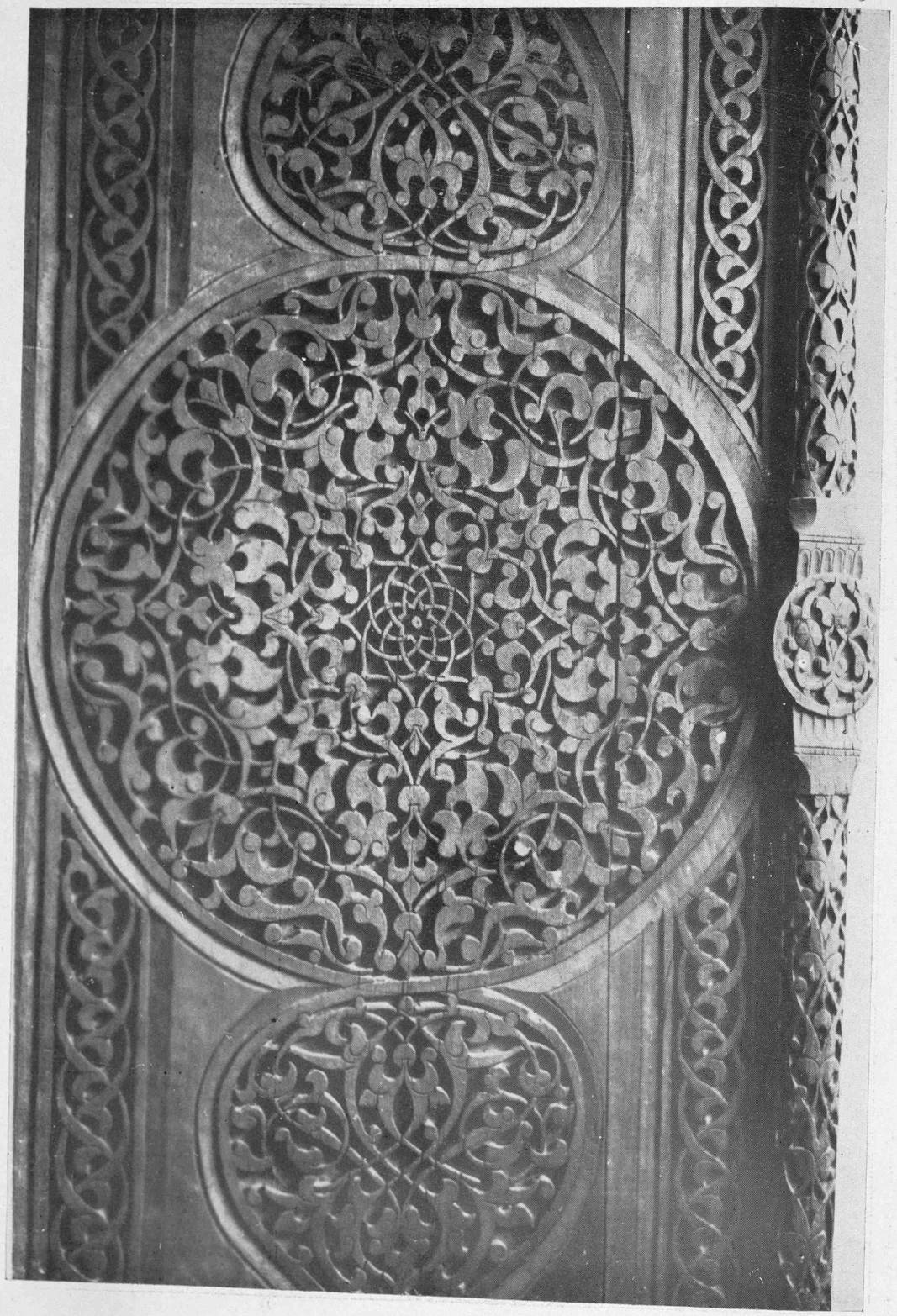

38 — Birgi: Aydınoğlu Mehmed Bey Camiinin ağaç pencere kanatlarından biri. (Pençere kanatlarile, kapıların her biri ayrı birer motifte işlenmiştir. Türk sanatında detay, ekseriyetle tenazurun sıkıcı tesirlerinden uzak, serâzad kalmış, bedii zevkin emrinde göze incitmeden hitap eden bir varlık olarak trakki etmiştir).

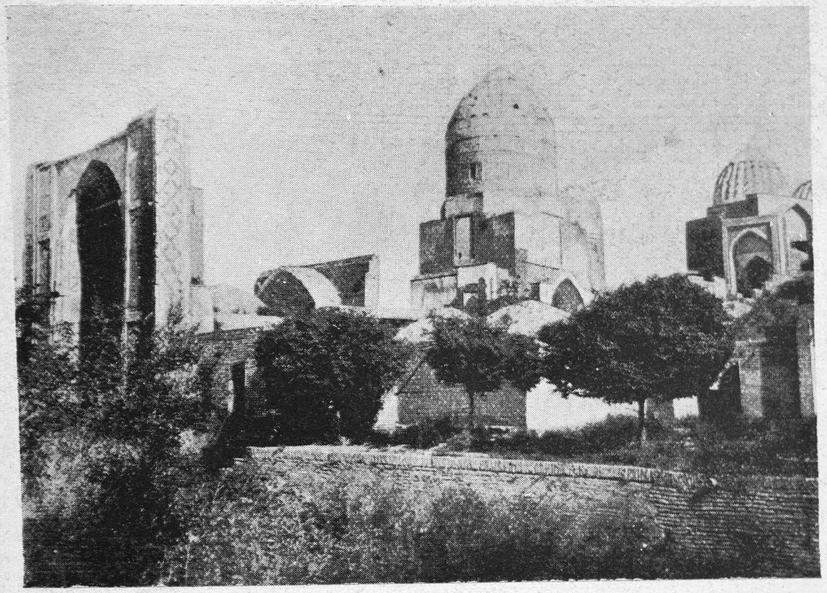

39 — Semerkand'da Şah Zinde Türbesi (XIV üncü asır)

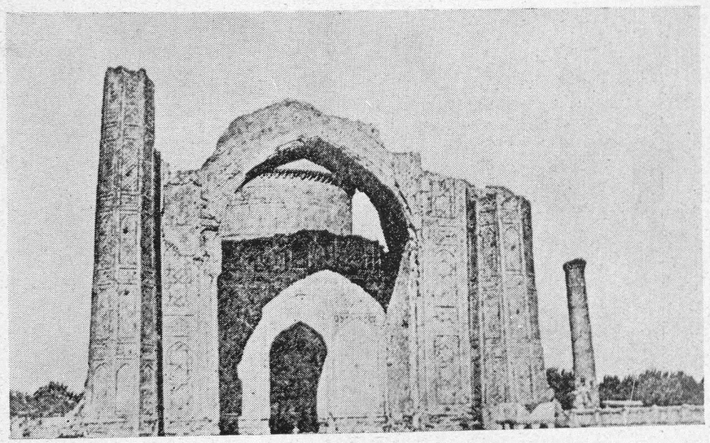

40 — Semerkand: Timurun zevcesi Bibi Hanımın adını taşıyan Medrese. (XIV üncü asır sonu).

41 — Selçuk (Ayasluğ) da Aydınoğlu İsa bey camiinin her biri ayrı bir şekilde inşa edilmiş olan musanna' pencerelerinden biri.
(İç plânda görülen istalaktitli başlık ve sütun Türk mimarî tarihinde dikkate şayan elemanlardan biridir.) (XIV üncü asrın ortaları)

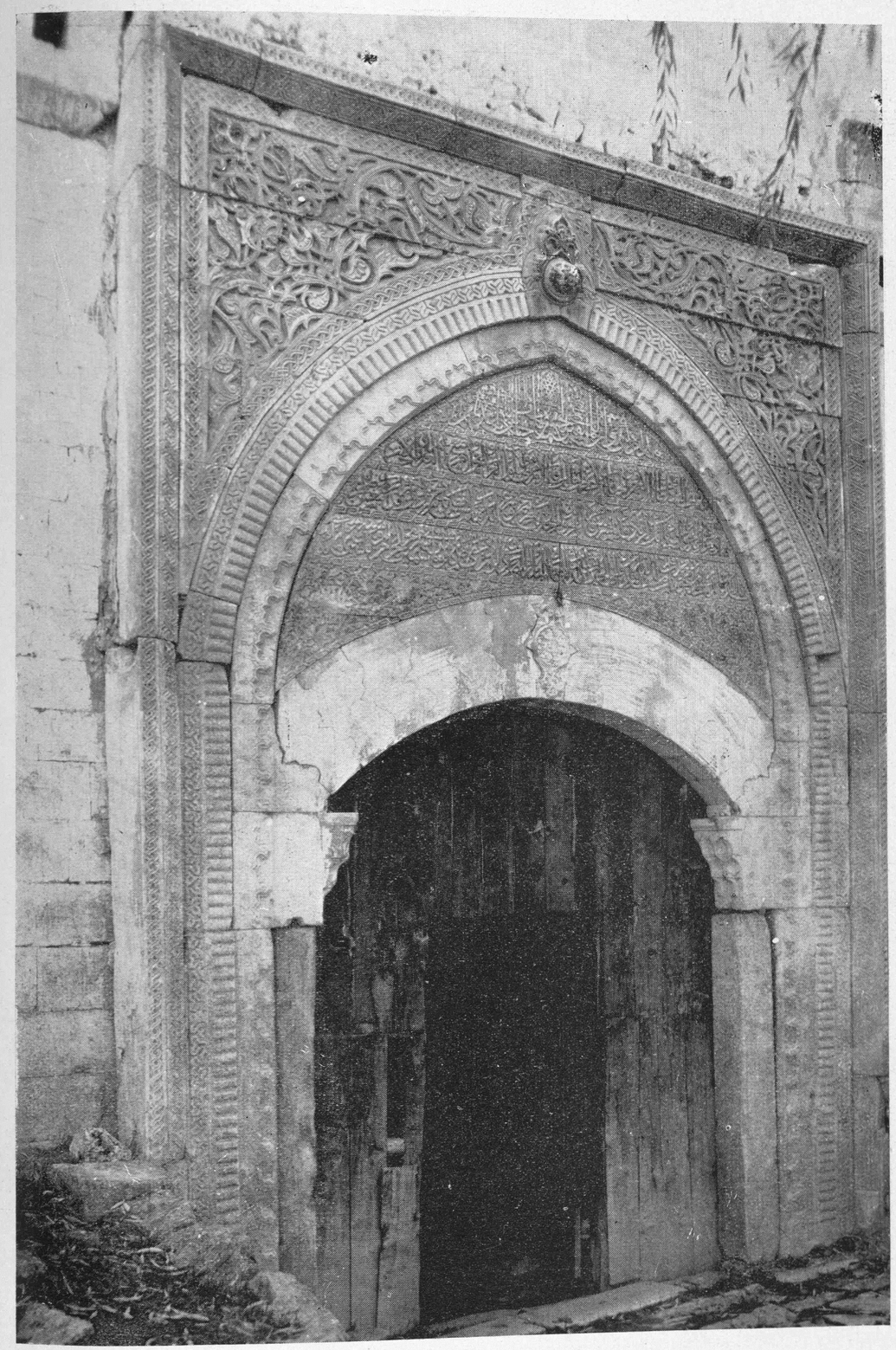

42 — Karamanda Emir Medresesinin kapısı (XV inci asrın başı).
(Bu kapı gerek tezyinatı gerek inşa mantıkı bakımından Karaman beyliği mimarî görüşünü ve Selçuklulardan ayrılan bu mimarînin farikalarını tebarüz ettirmesi itibarile çok mühim bir eserdir).

SISMANOGLIO MEGARO

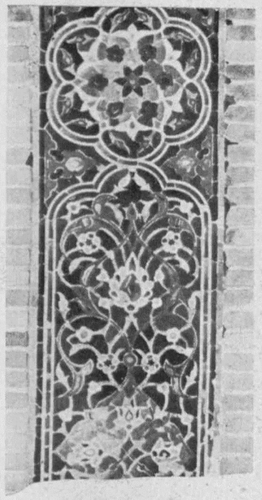

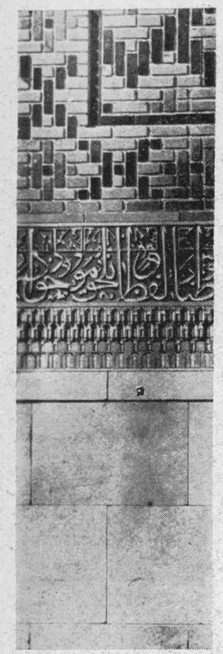

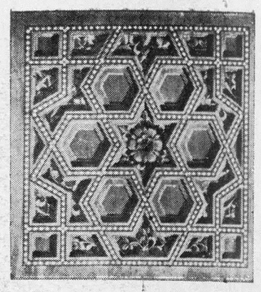

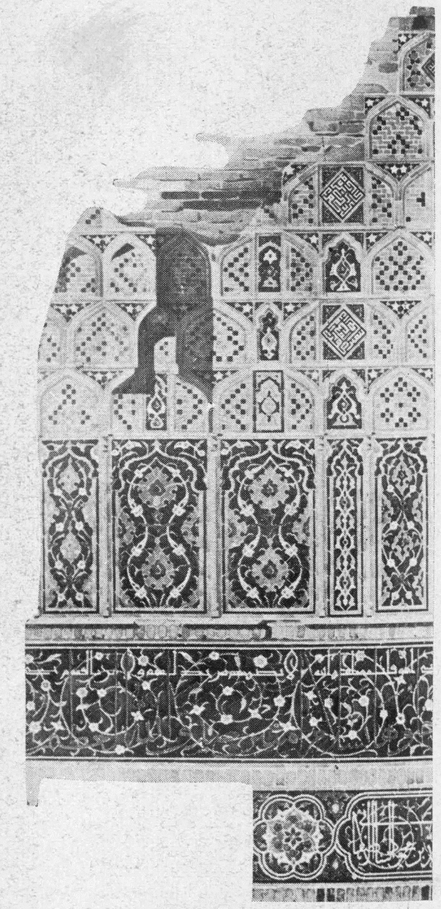

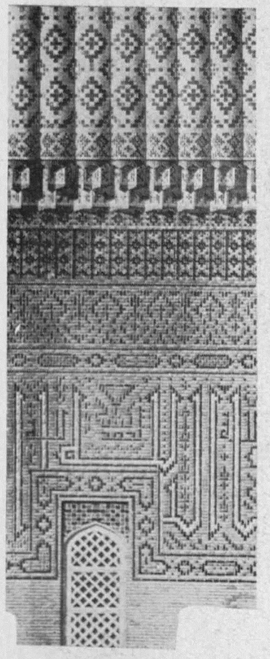

43 — **Semerkand: Timur Türbesi.**
(Timur Türbesinin haricî tuğla çini, dahilî mozayik çini kaplamaları gerek renk, gerek tertip itibarile emsalsizdir. XV inci asrın ilk yılları).

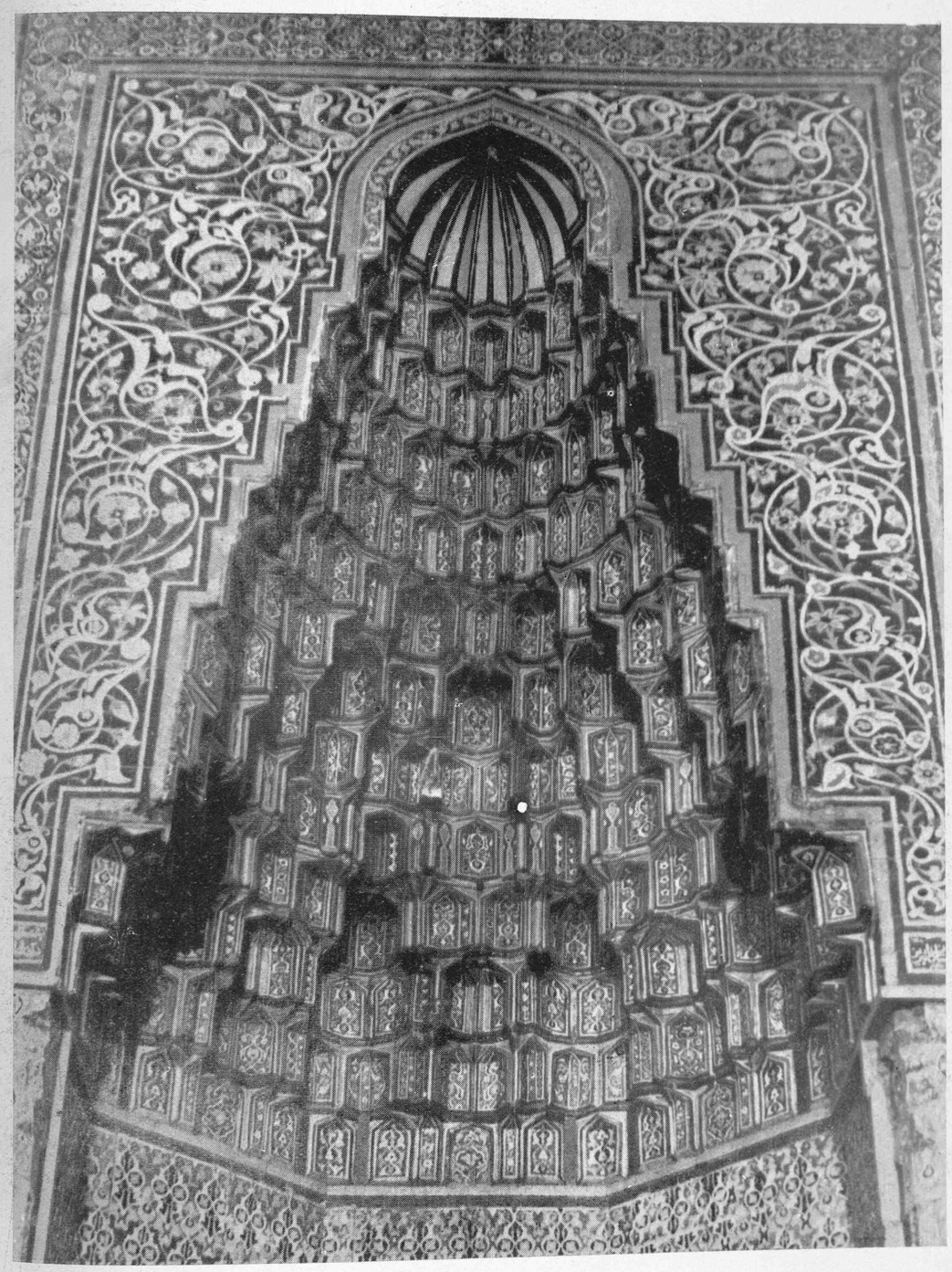

51 — **Bursa: Yeşil Camiin istalaktitli çini mihrabı.** (XV inci asrın ilk yarısı)

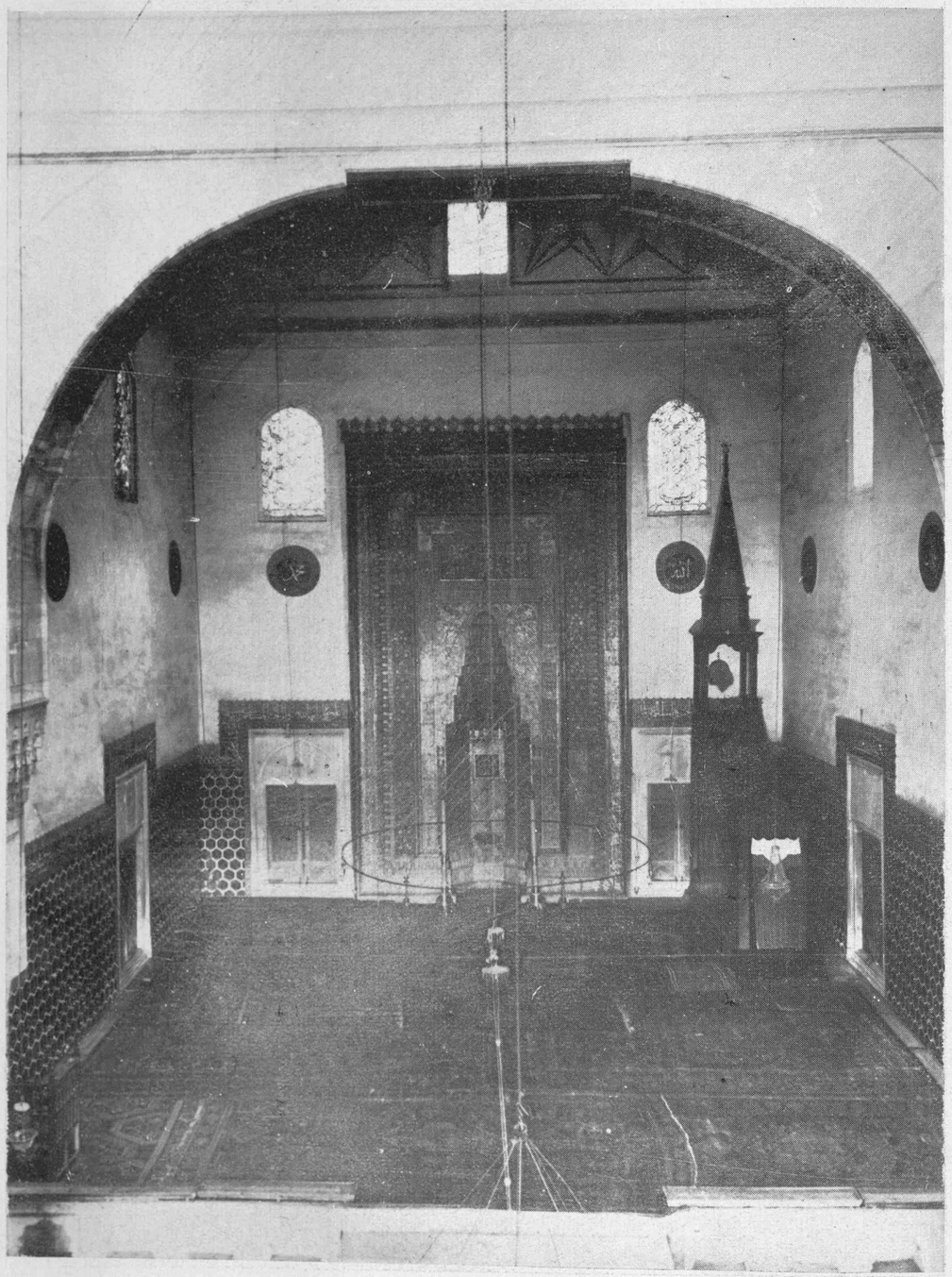

53 — Bursa: Yeşil Camiin dahilini iki ayrı kısma bölen Bursa kemeri ve istinad etmiş olduğu istalaktitli konsollar.

(Plânı iki ayrı murabbadan müteşekkil olan mabedin içindeki vahdeti bir Bursa kemeri ile temin etmiş olan sanatkâr bu inşa sanatı kudretinin derecei kemalini bize göstermektedir).

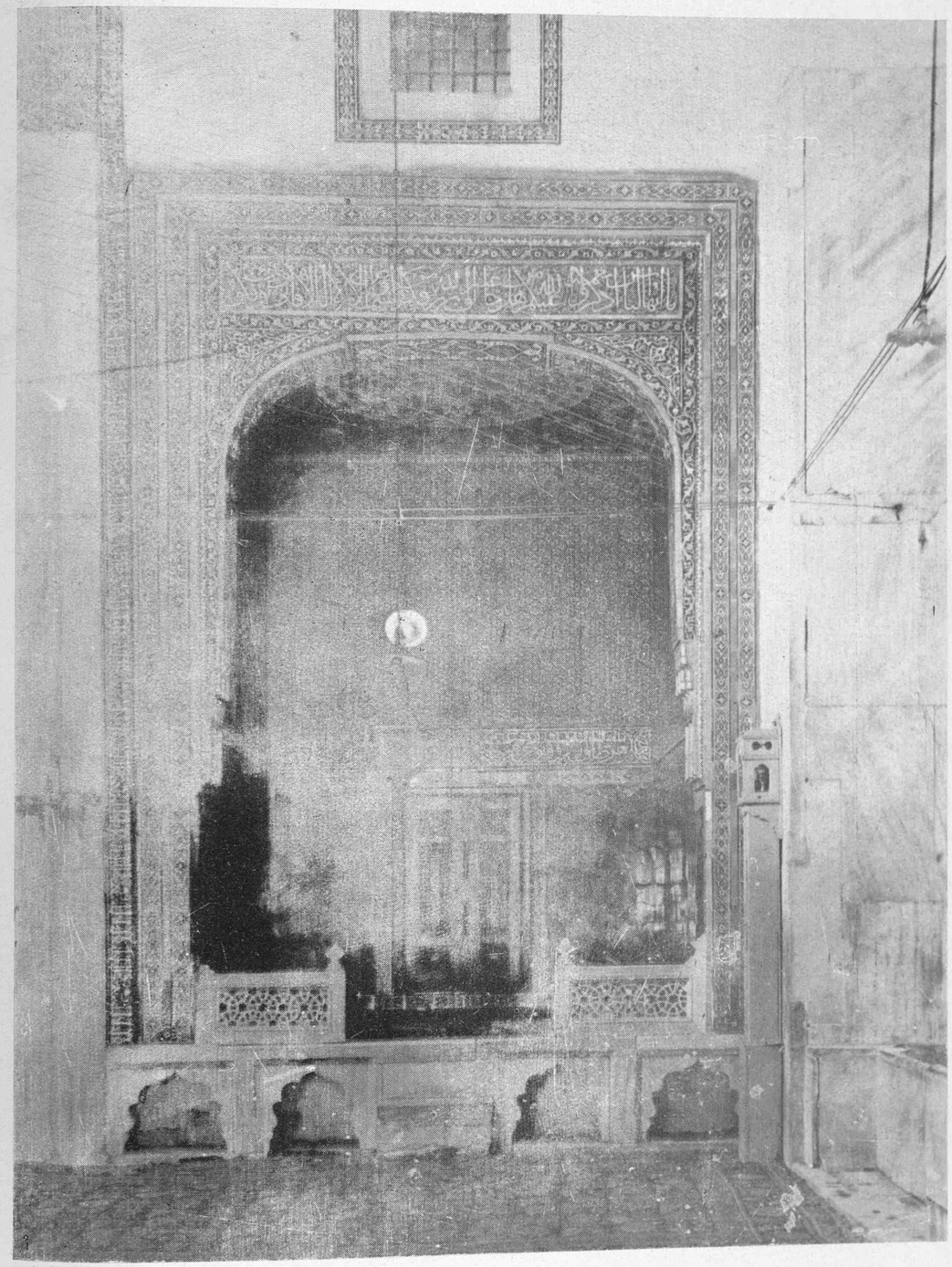

49 — Bursa Yeşil Camide yan maksureler

Türk mimari tarihinde nisbetleri, tezyinatı ve renkleri itibarile en dikkate şayan bir köşedir.

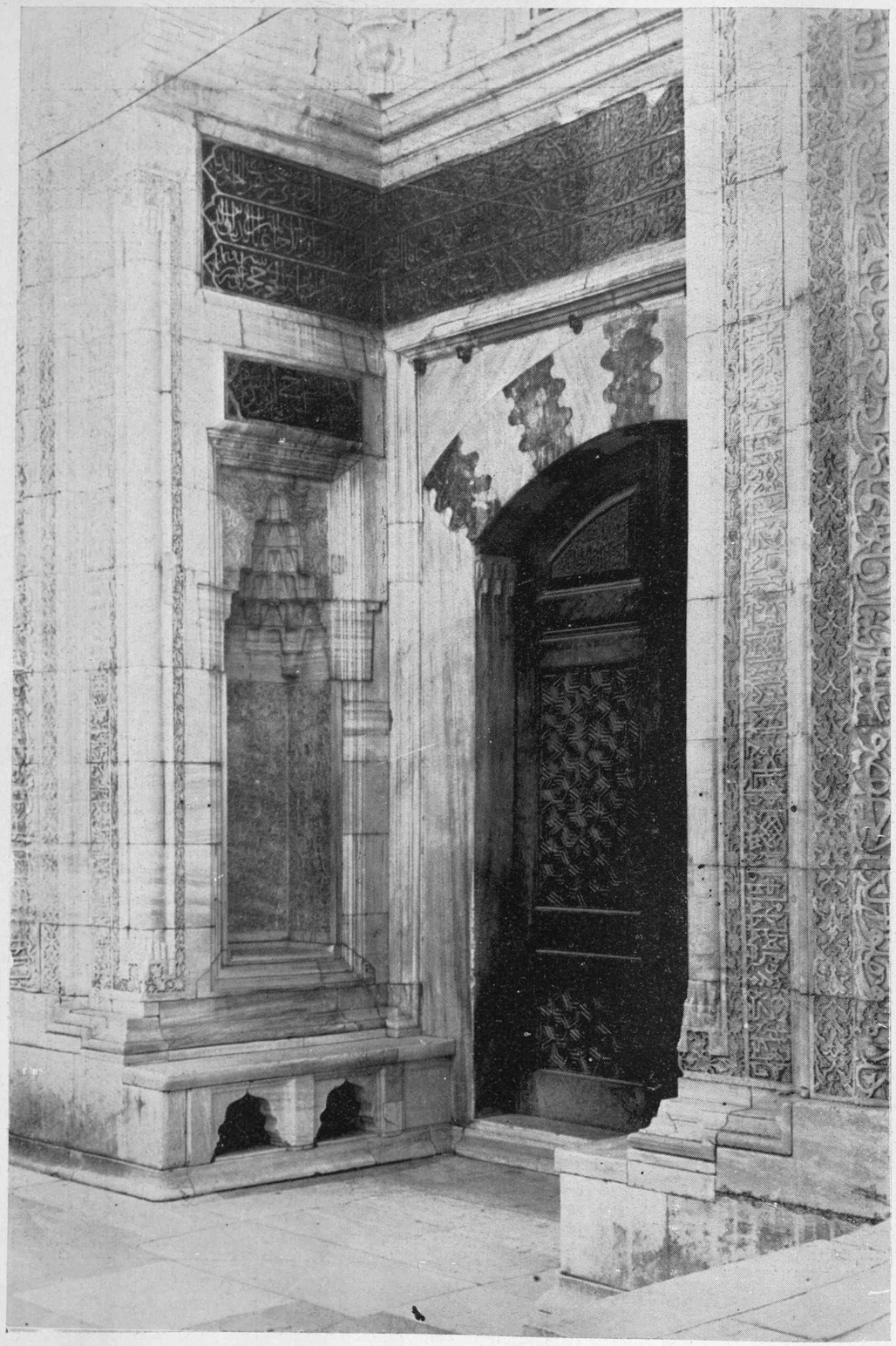

50 — Bursa: Yeşil Camiin kapısı ve kitabesi.
(Bu binayı lâtif cenneti naîm nüshalarından biridir. Takdiri ilâhî ile onu biz burada istinsah eyledik...) Mimar Hacı İvaz

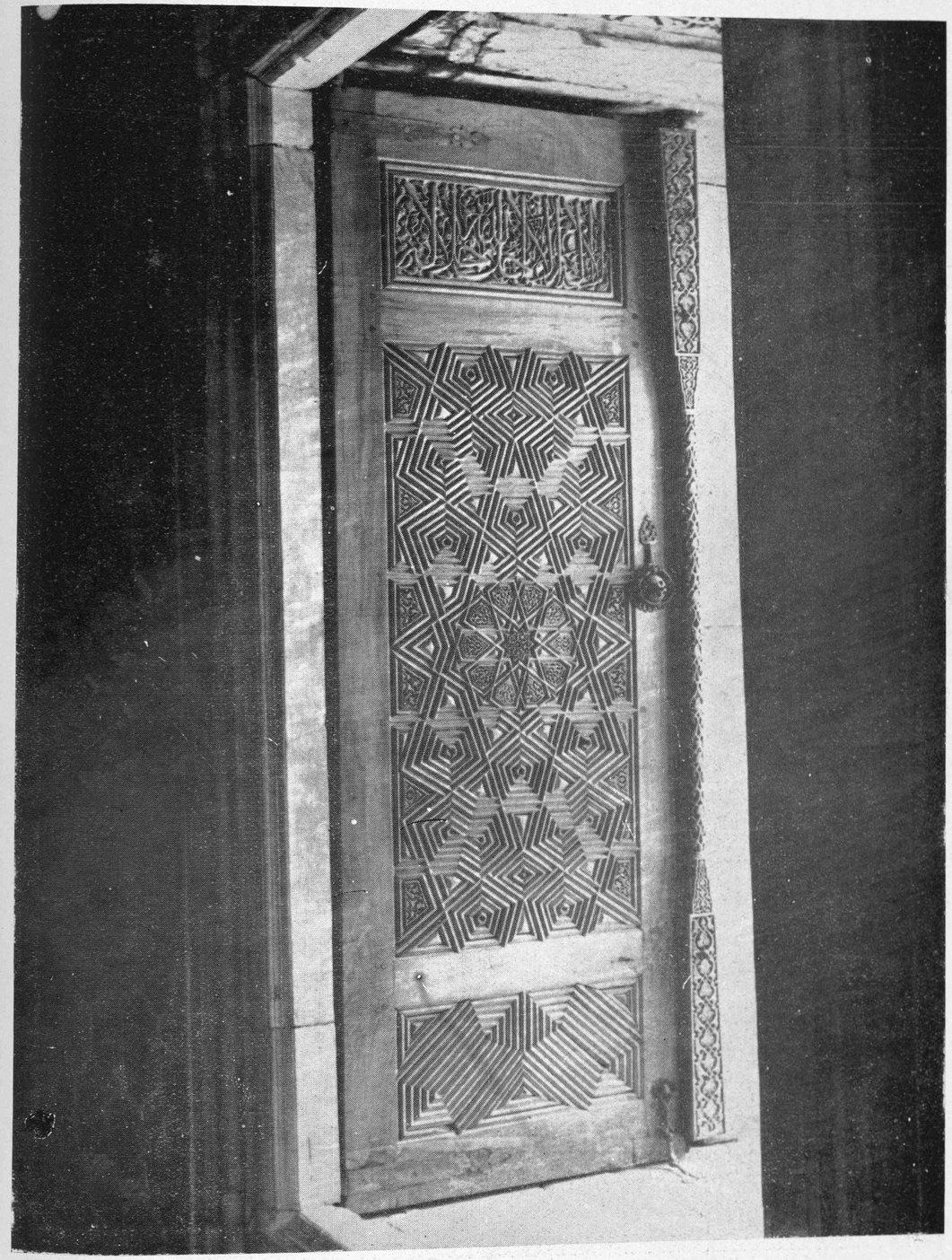

47 — Bursa: Yeşil Cami pencere kanadlarından biri
(Beş asır önce yapılmış olan bu ahşap kanadların imtizacında hiçbir bozukluk yoktur. Ayrı ve geçen çubuklardan yapılmış olan tezyinat kitabelerinin hendesî şekillerini her yerde görmek mümkün değildir. Üç kat geçme olan bu ahşap işçiliği fevkalâde dikkat ve bilgiye mütevakkıftır.

SISMANOĞLU MEGARO

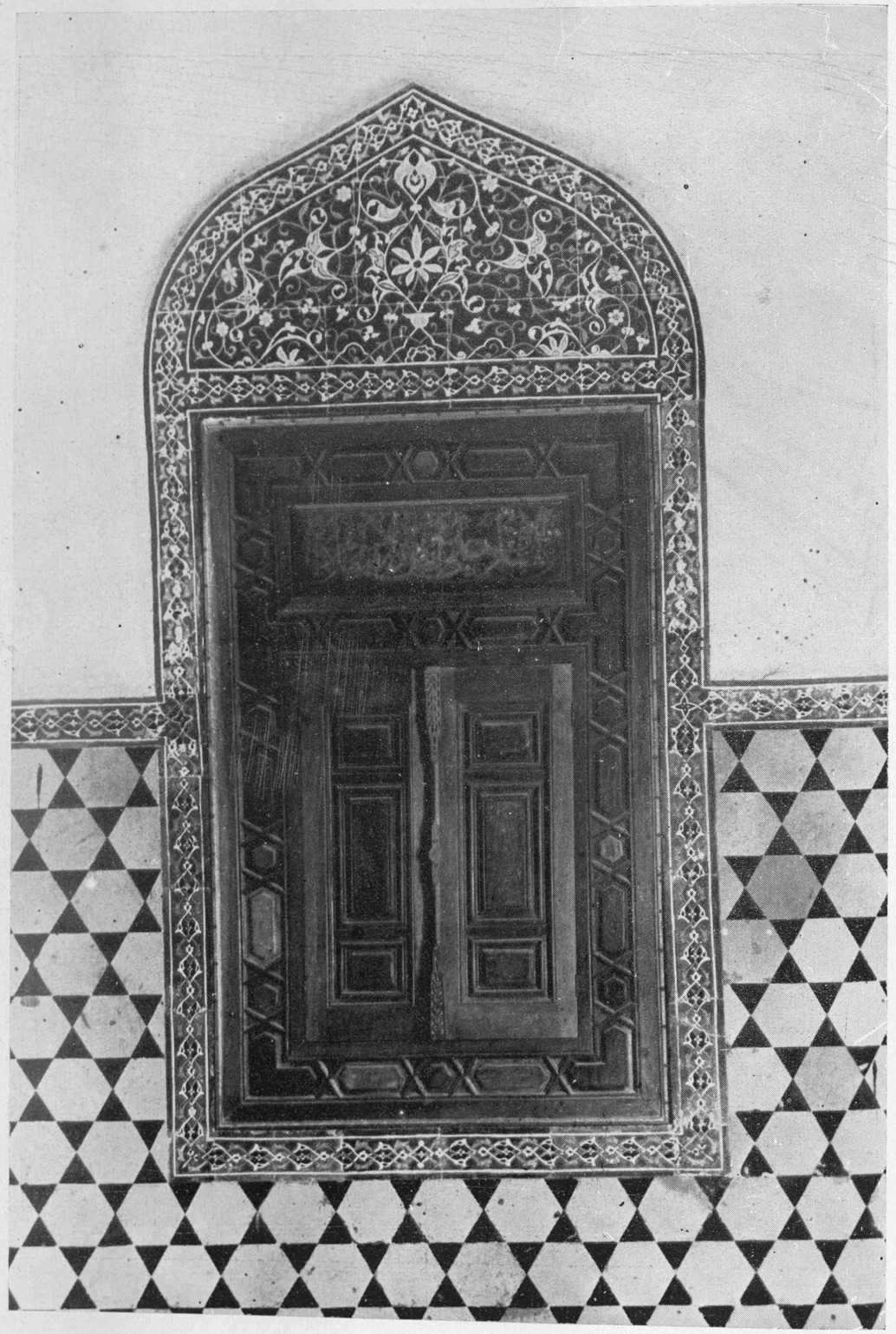

48 — Bursa Yeşil Camide bir dolap: Gerek ahşap işciliği, gerek çinilerin renkleri çok dikkatle yapılmıştır.

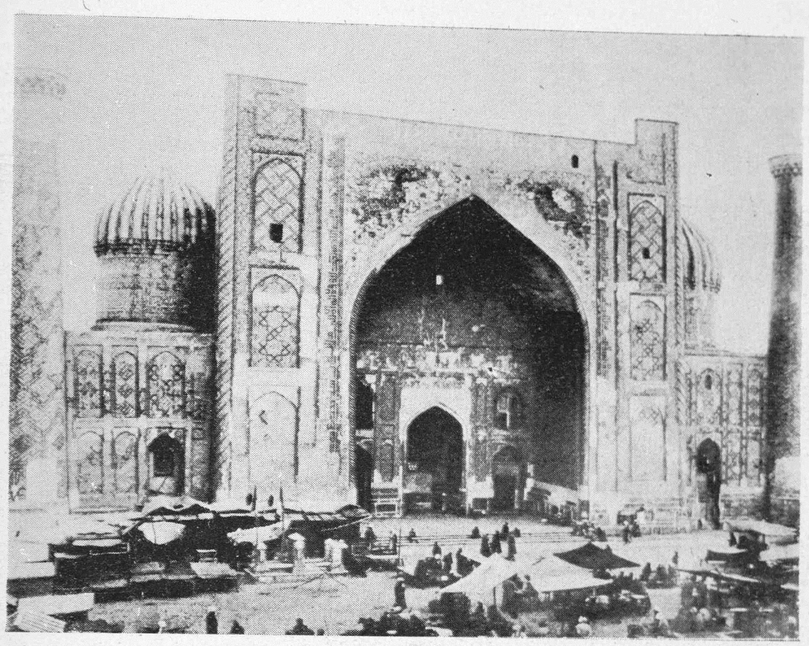

45 — Semerkand'da Şirdar medresesi
16 ncı asrın başında Emir Yalangtuş tarafından yaptırılan bu kıymetli âbide diğer Türkistan eserinin karakterlerini haizdir.

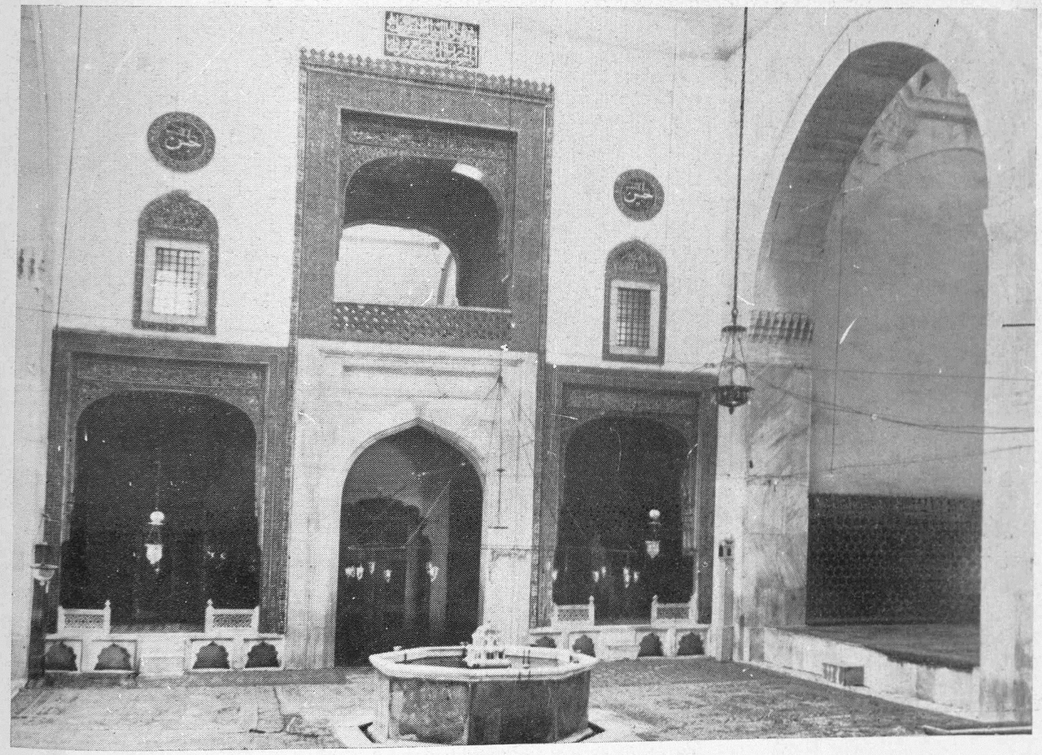

52 — Bursa: Yeşil Cami, içeriden bir görünüş.
(Mimarî ve tezyinî elemanlar zair üzerinde hem haşmetli hem munis bir tesir icra etmektedir. Renklerinin füsunu bütün dünyanın hayranlığını celbetmiştir. Bu sahanın ortasındaki fıskıyeli havuzdan, ferah verici bir musiki serpintisi halinde yayılan su sesleri bu emsalsiz köşeye daha samimî bir güzellk bahşeder.

46 — Bursa: Yeşil Camiin cephesi.

Hacim ve satıh mimarisi itibarile çok muvaffak olmuş vir eserdir. Selçuk mimarisi ile klâsik Türk mimarisi arasında bir geçit olan bu şaheser her nevi elemanile her zaman Türk sanatında iftiharla zikredilebilecek bir âbidedir.

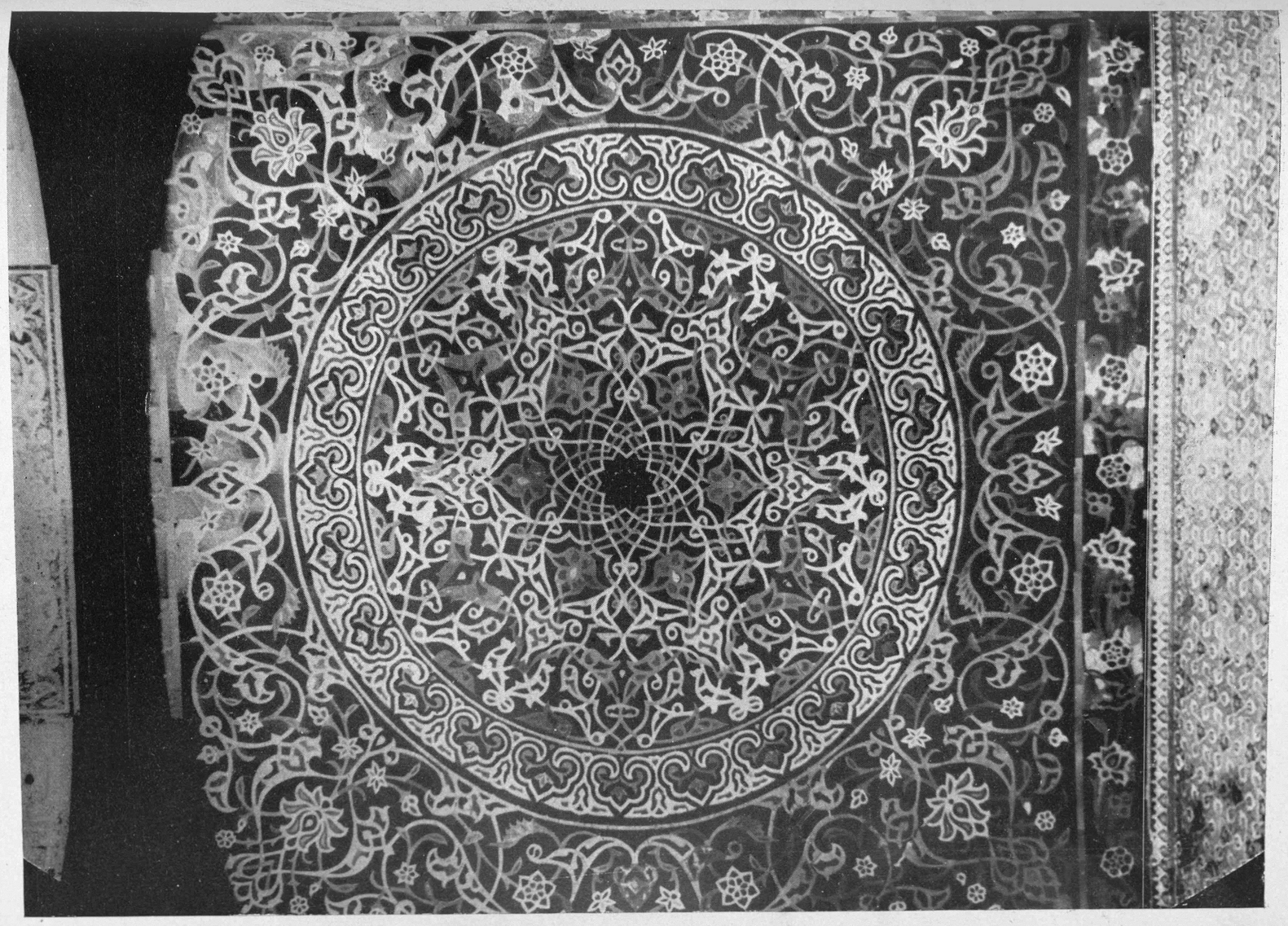

54 — Bursa: Yeşil Cami cümle kapısı yan maksurelerinden birisinin tavanı.

55 — Eski Malatyada Murad Hanı: XV inci asır Osmanlı - Türk sivil mimarî eserlerinden olan bu bina inşa tarzı bakımından tetkike değer bir handır.

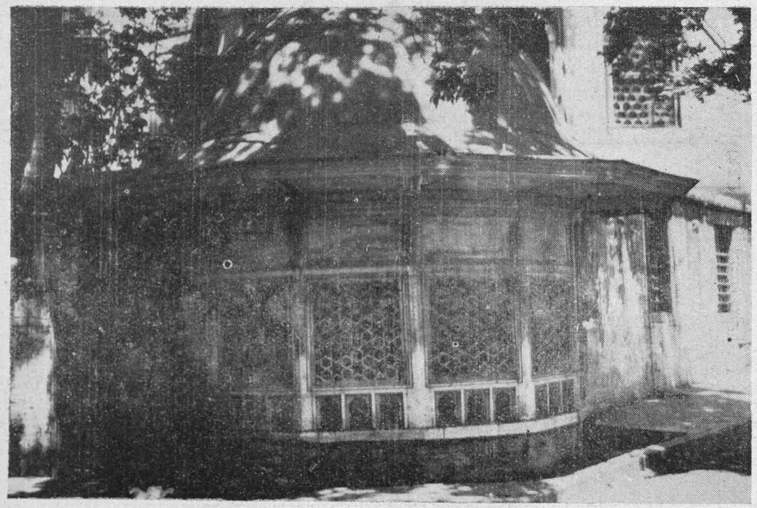

71 — İstanbul: Ayasofya Sebili (XVI ncı asır ikinci yarısı).

57 — Konyada Hasbey Darulhuffazı. XV inci asır ortaları. Mimarî tarihimiz yönünden çok karakteristik bir âbidedir.

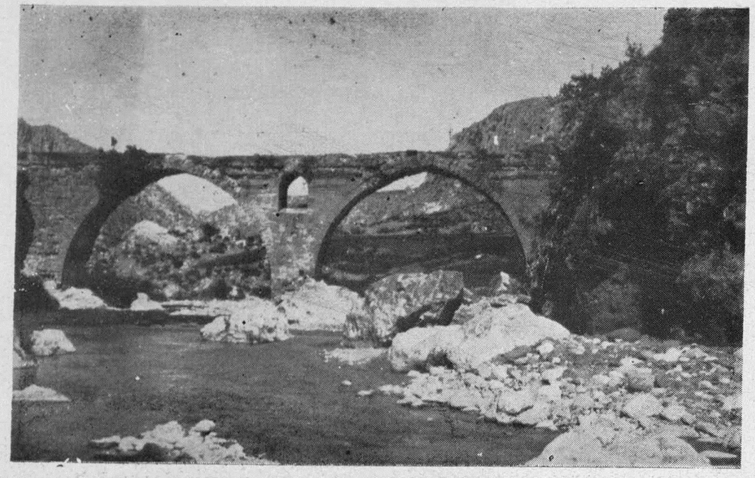

58 — Sarp dağlarda vakfın armağanı bir köprü.
(Havza - Boybat eski yolu üzerinde Kurt köprüsü. XV inci asır).

59 — Gebze: Çoban Mustafa Paşanın meşhur imaretinde ocak ve vantilasyon bacaları. (XVI ncı asır).

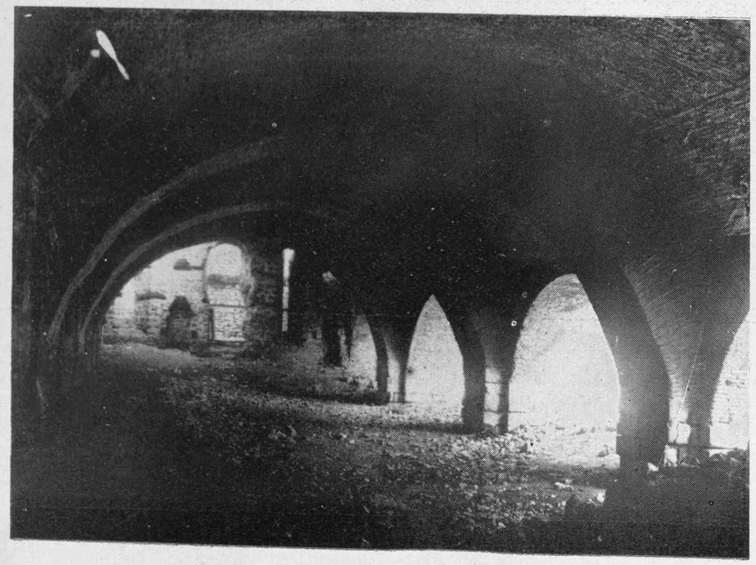

60 — Gebze: Çoban Mustafa Paşa Hanı (XVI ncı asır ilk yarısı).

61 — Lütfü Paşa Hamamı. Tire.

62 — İstanbul: Süleymaniye Darüşşifası. (XVI ncı asır)

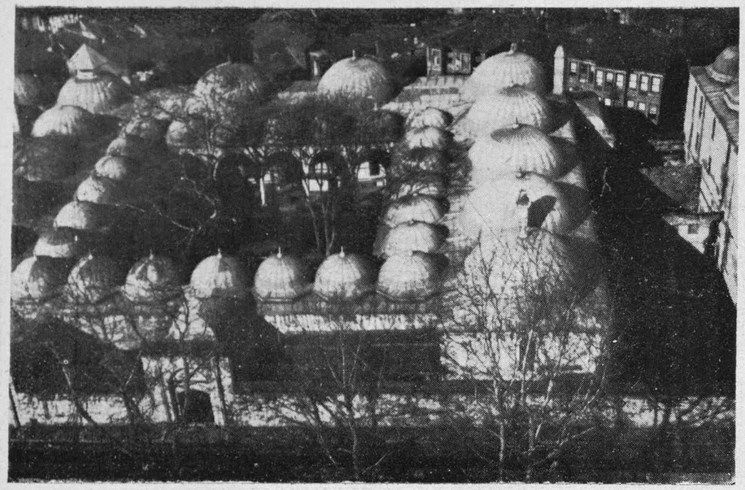

63 — İstanbul: Süleymaniye imaretinin kuşbakışı görünüşü
(XVI ıncı asır)

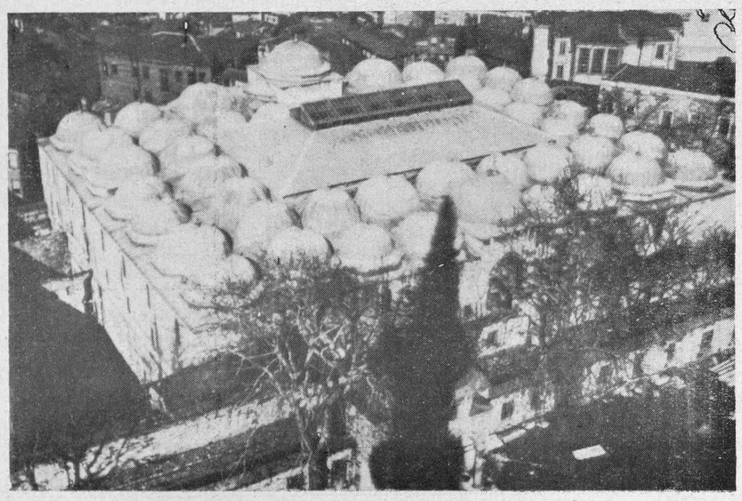

64 — İstanbul: Süleymaniye Tabhanesi. (XVI ncı asır).

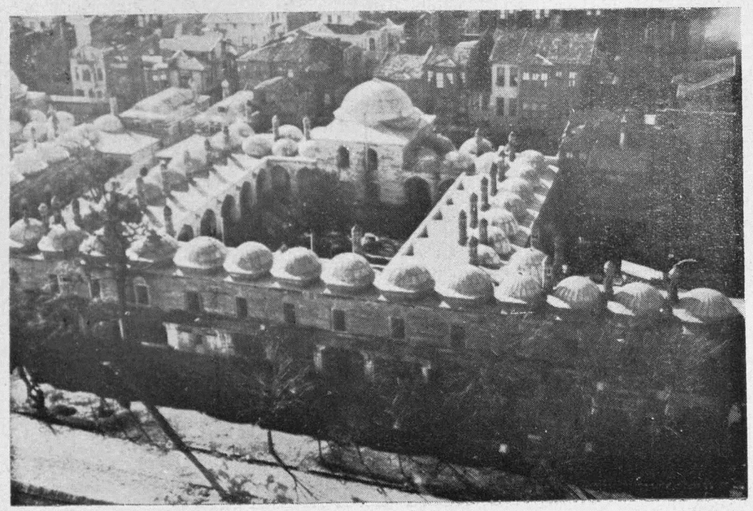

65 — İstanbul: Süleymaniye Medreselerinden biri. (XVI ncı asır).

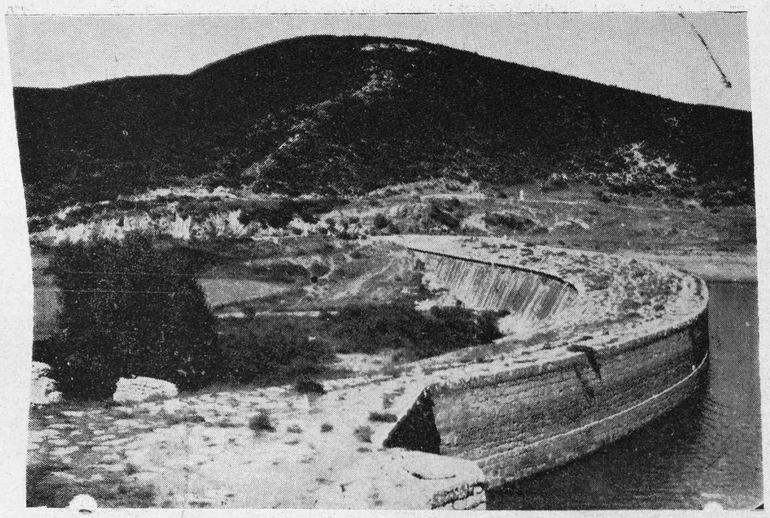

66 — Vakıf Halkalı Sularında Azatlı Su Bendi

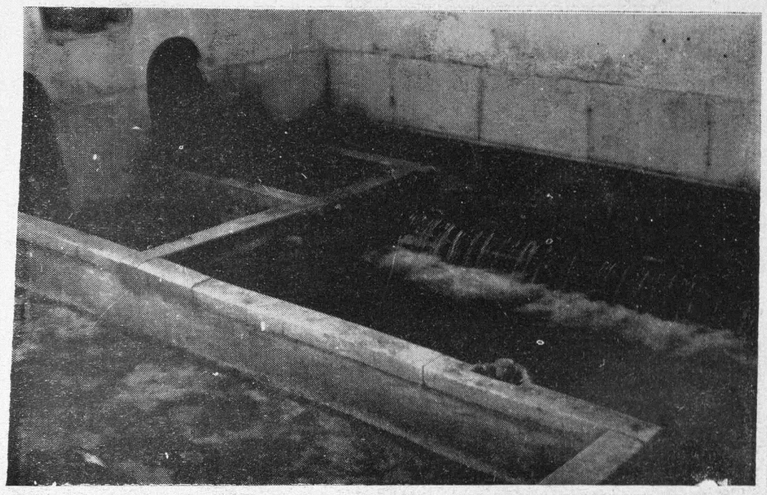

67 — Vakıf Kırkçeşme sularının Eğrikapı Savağı'nda su taksim havuzları. (XVI ncı asır).

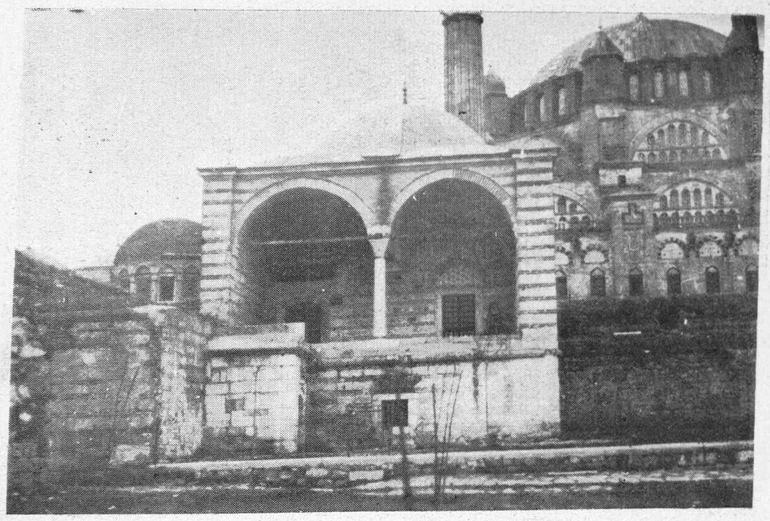

69 — Edirne: Selimiye Camii avlusunda Sıbyan Mektebi.
(XVI ncı asır)

SISMANOGLIO MEGARO

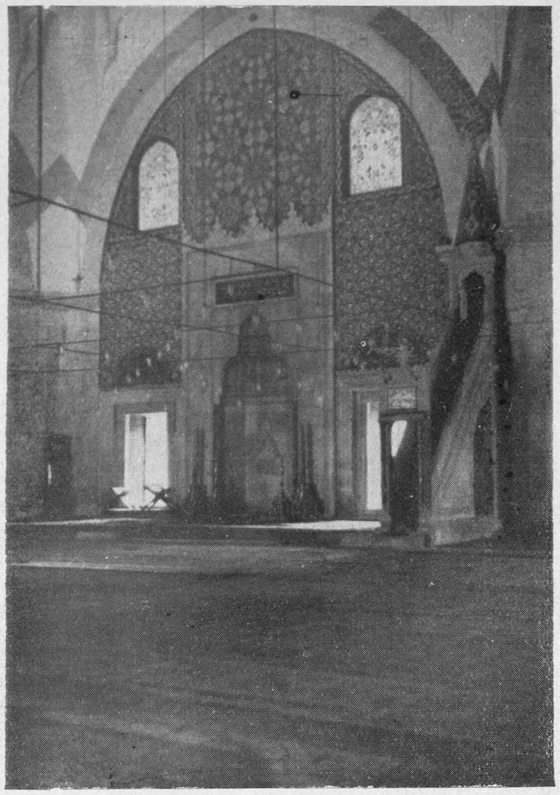

56 — Edirne'de Üç Şerefeli Camiinden dahilî bir görünüş. (XV inci asır ilk yarısı).

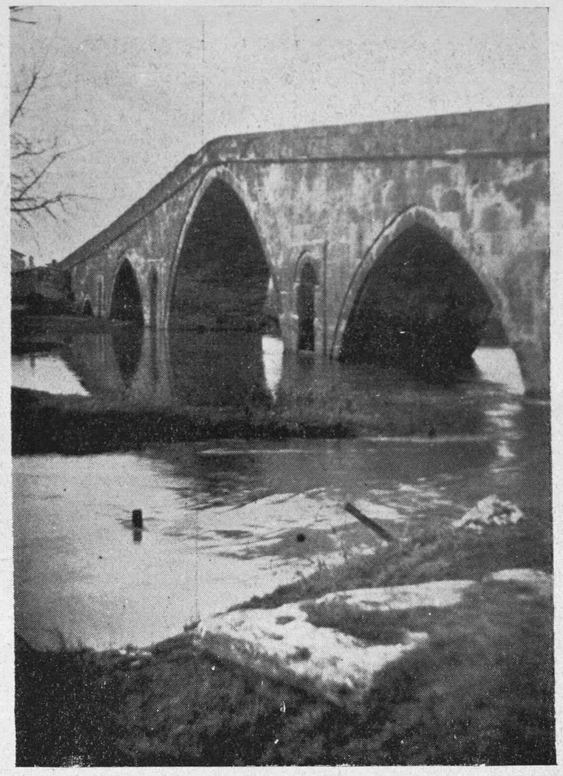

68 — Trakya: Alpullu'da Sinanlı Köprüsü. Tabiatle imtizaç etmesini bile mimarînin ve tekniğin en güzel eserlerinden biri.. (XVI ncı asır).

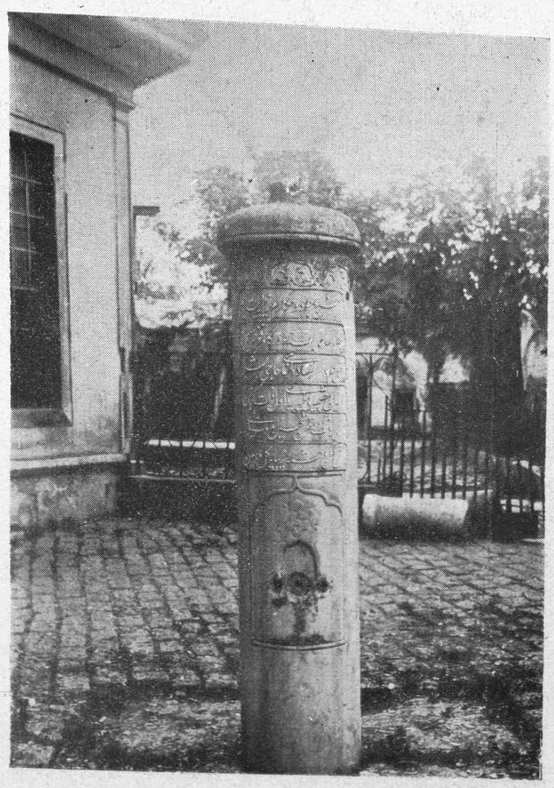

76 — Koca Mustafa Paşa Camii ortasında sütun şeklinde bir çeşme. (XVII nci asır ilk yarısı).

78 — Koca Mustafa Paşa Camii avlusunda kuşların yıkanması ve su içmesi için çeşme.

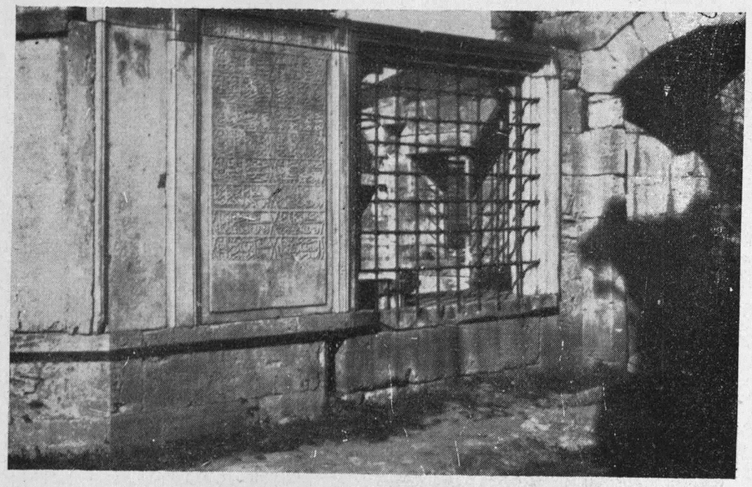

72 — Topkapı dışında XVI ncı asrın sonunda inşası sona ermiş olan Takkeci Camii sebili.
(Pençere, kitabe ve çerçevelerinin mulürlerinin heyeti umumiyesile nisbetleri çok güzel bir mimarî vücude getirilmiştir. Sadelik içinde meydana gelen son derece karakteristik bir eserdir.)

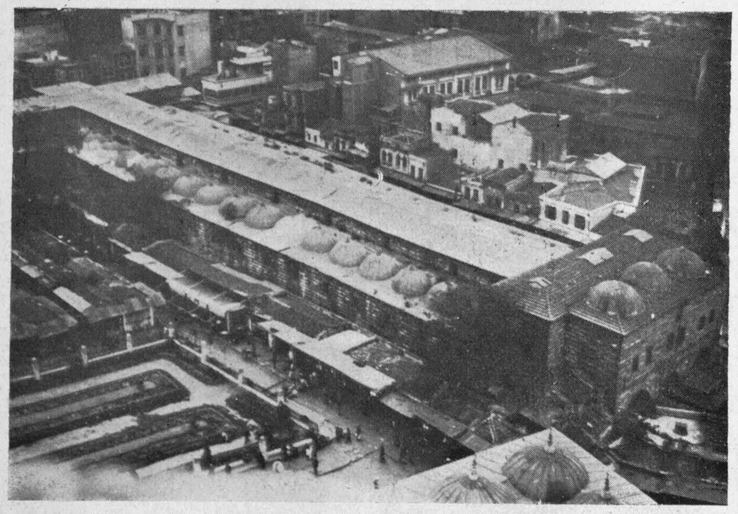

77 — İstanbul: Yeni Cami Vakfından Mısır Çarşısı. (XVII nci asır).

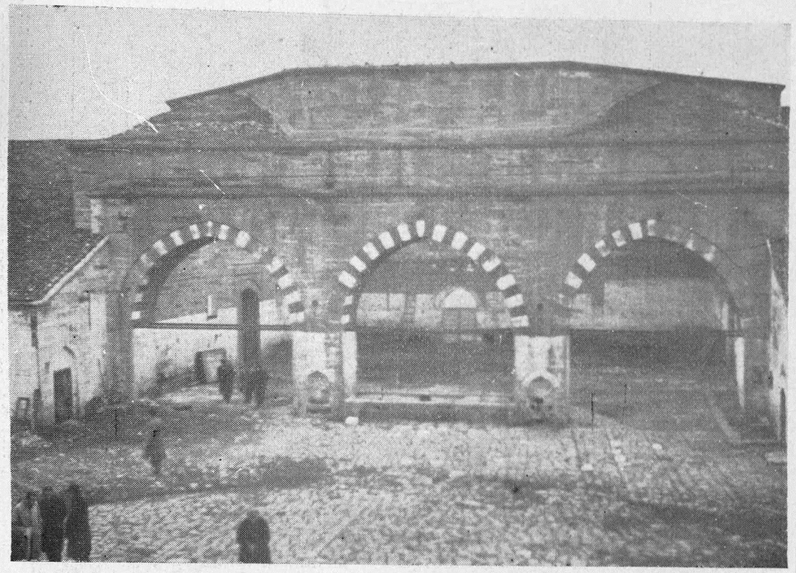

73 — Edirne'de Ayşe Kadın Hanı (XVII nci asır ilk yarısı).

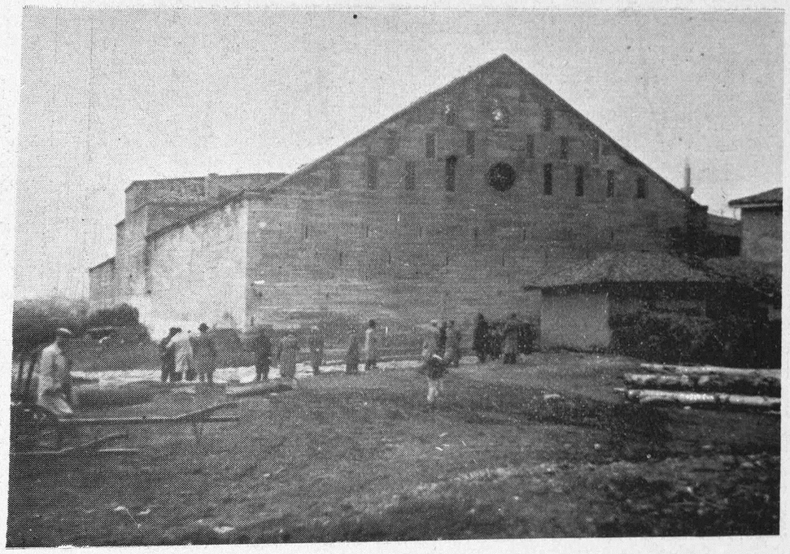

74 — Edirne'de Ayşe Kadın Hanı
Ekmekçizade Ahmed Paşa Vakfındandır. (XVII nci asır ilk yarısı).

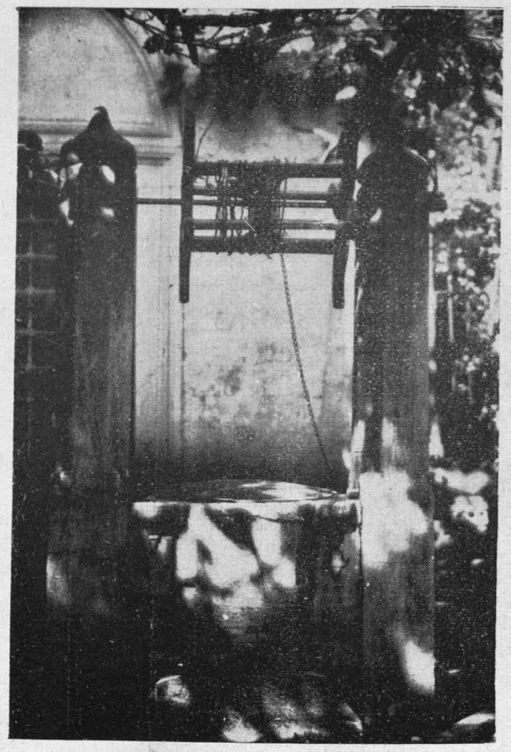

75 — İstanbul: Haseki, Bayram Paşa Medresesinde çıkrıklı bir kuyu.
Bu mütevazi eser, şekli, nisbetleri, maksada tamamile elverişli heyetile mimarî bir varlıktır (XVII nci asır başları).

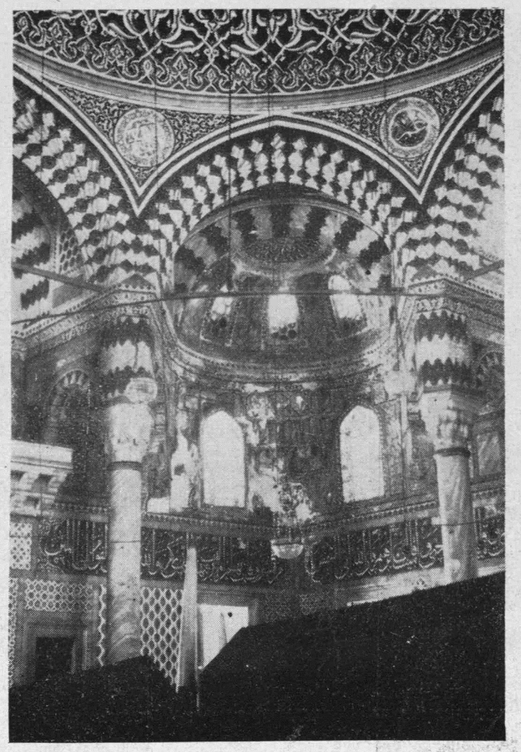

70 — İstanbul: Ayasofya hatiresinde Selim II. Türbesinin dahilî tezyinatı..
(Renk ve bilhassa desen itibarile mevzua harıkulâde intibakı olan bir eser (XVI ncı asır).

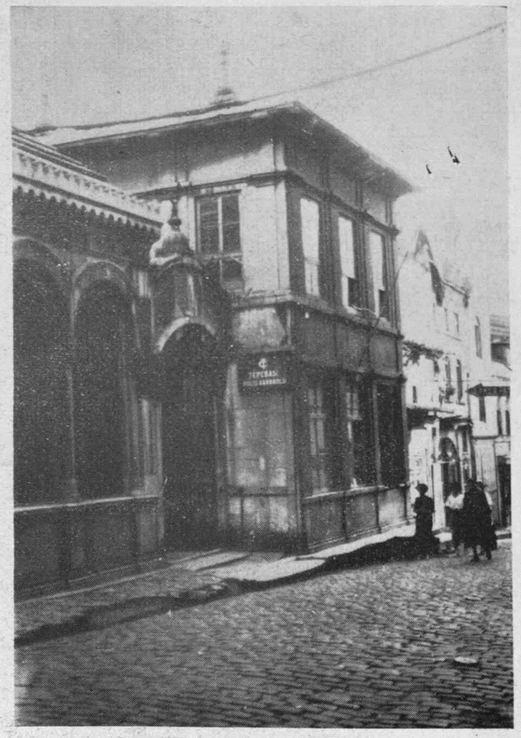

79 — Vakıf bir kütüphane.
Beyoğlu - Kuledibi Mevlevihanesinde Halet efendi kütüphanesi (XIX uncu asır başı).

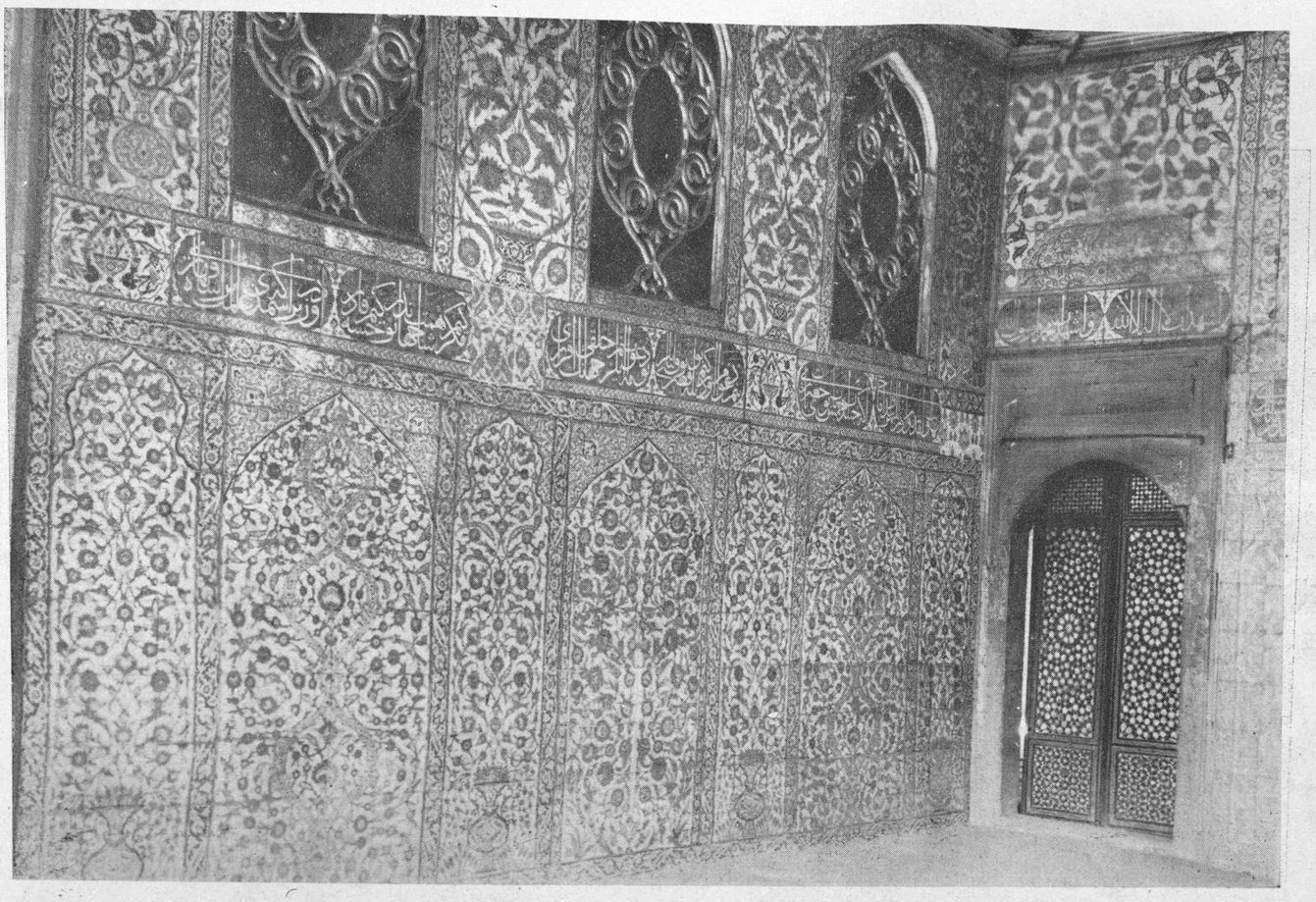

İstanbul: Yenicami mahfeli çini panolarından biri:
Türk mimarlığının eşi olmayan en güzel inceliklerinden biri olan bu mahfel sivil mimarîmizin tevazuu içinde sakin hatlarla ifade edilmiş olup, yalnız Türk san'atına değil; İstanbula da birkıymet bahşedecek zarafettedir. Bu âbide mimarî mantıkından ve inşaî güzelliğinden başka teferruat ve tafsilât itibarile sivil mimarî eserlerimizin pek çoklarına faikdir.

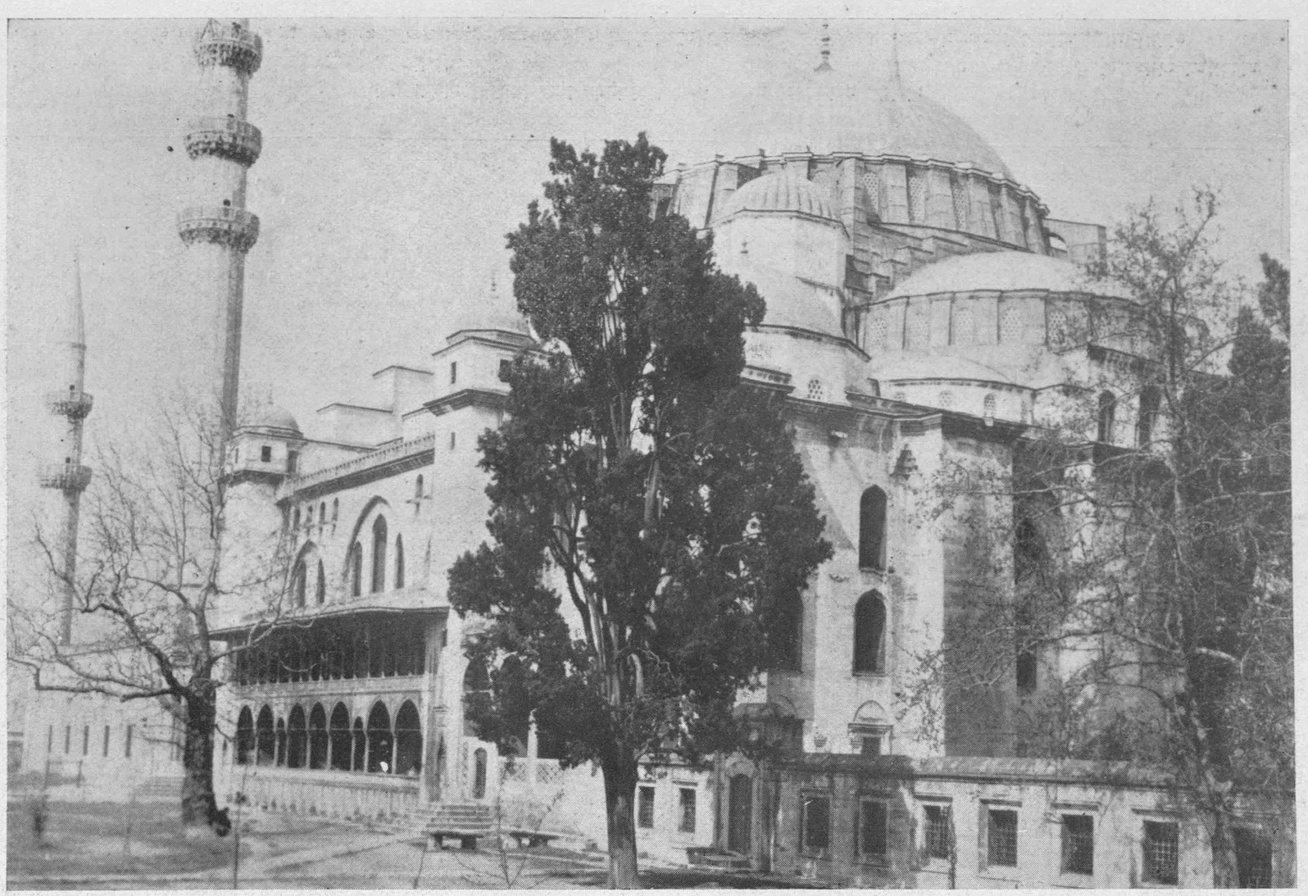

Süleymaniyenin haricî görünüşü :
Türk san'atinin şahikası, Türk dehasının taşdan kurulmuş, fakat canlı âbidesi Süleymaniyenin ehramî yükselişi; san'atımızın büyük farikası olan asalet ve ciddiyetin en mükemmel timsalidir.

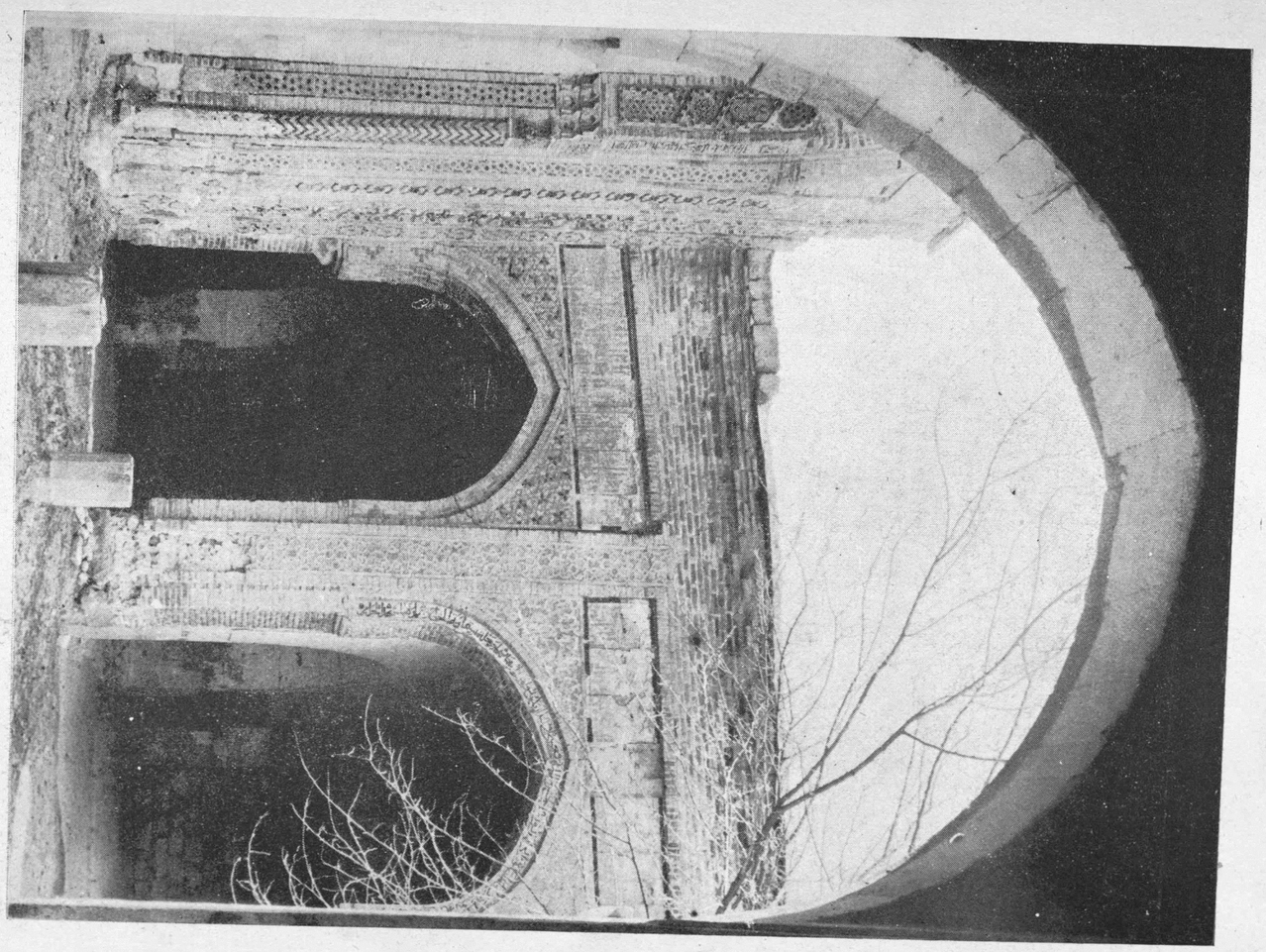

Malatya'da Ulu cami :
Malatya'nın bugün dışından kalan bu eser Türk san'atının bütün varlıklarını ayakta tutmaktadır. Onun ruhumuza nefhettiği tesir asıl hislerimizi harekete getiriyor. Bu eserde, harap olmasına rağmen, mahviyetkâr bir asalet, mantıkî bir sadelik mevcuttur. (XIII üncü asır eserlerindendir. Anadolu Selçukilerinden Keykubad oğlu Giyaseddin Keykubad zamanında Malatya valisi Şehabeddin b. Bekir tarafından yaptırılmıştır).

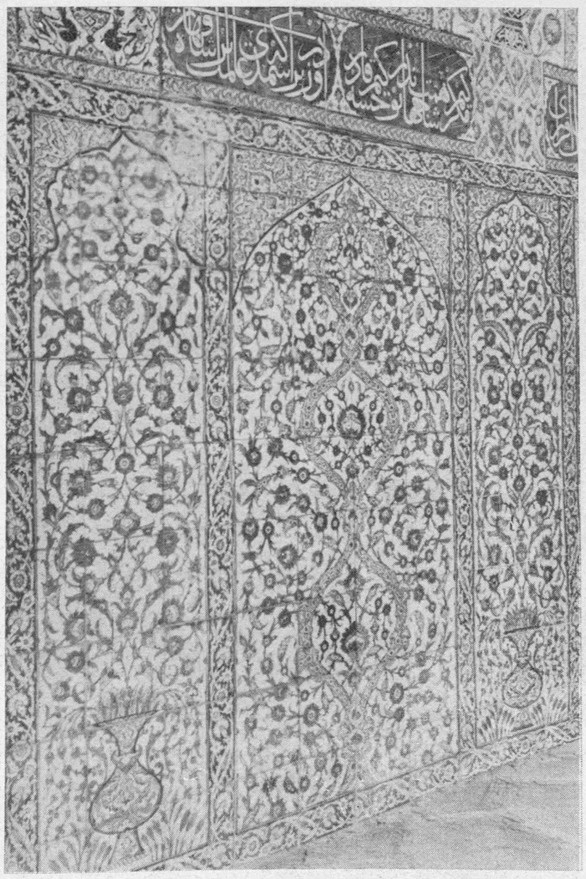

İstanbul: Yenicami Hünkâr mahfelindeki çini panolardan birinin yakından görünüşü.

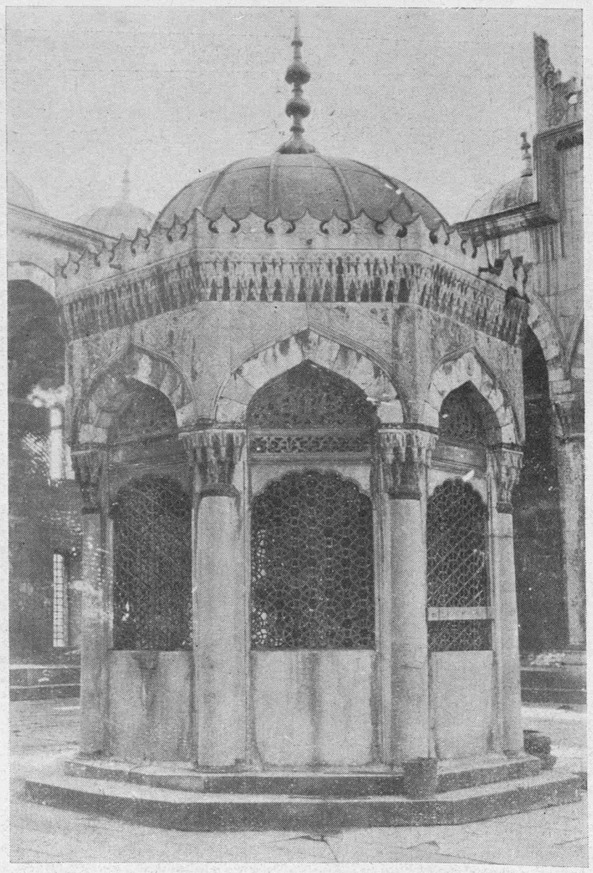

İstanbul: Yenicamide Şadırvan

Sinan ekolünün son büyük talebesi mimar Mustafa, Yenicami avlusuna başlıbaşına bir kıymet olarak koyduğu bu şadırvanla, Sinan'ın ölmezliğinin bir şahidini daha vücude getirmiştir.

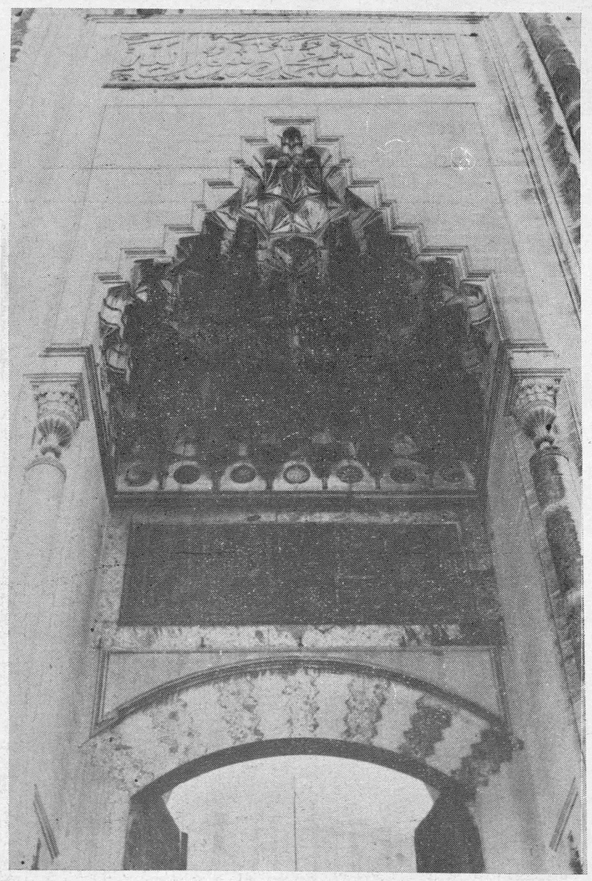

Süleymaniyenin cümle kapısı istalaktitleri

Süleymaniyenin cümle kapısının heyeti umumiyesi, Türk san'at dehasının en güzel nümunelerinden birini teşkil eder. Viyanalı san'at âlimi Glüek'in hayranlıkla bahsettiği bu kapı, dünyanın en büyük san'at dehası kabul edilen Mikel Anj'le Sinan'ın mukayesesinde çok mühim rol oynamıştır.

Mikel Anj'in Senpiyerde tatbik ettiği en mükemmel nisbetlerden daha üstün görülen bu kapı eb'adı, insanı fevkalâde kuvvetle cezbetmek hassasına maliktir.

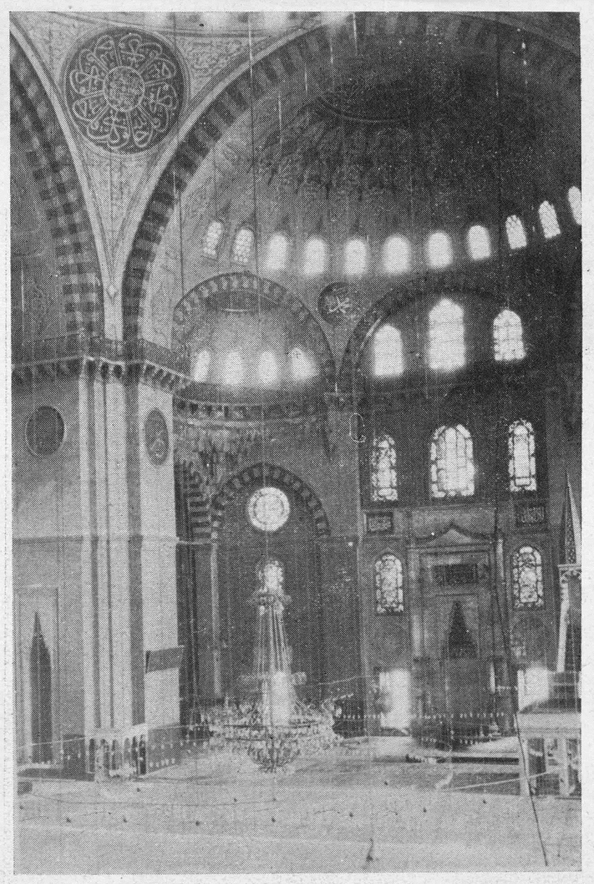

Süleymaniye camiinin içi:

Süleymaniyede dahilî teşkilât, insana ruhanî bir tesir icra eder. Eserin matuf olduğu ihtiyaca cevap vermesi kadar o ihtiyacı görünüşü ile de ifade edebilmesi modern mimarinin en büyük farikalarından biridir. Süleymaniye bu vasıfları haiz tamamile yüksek bir âbidedir.

Eski Malatya'da Ulu camiin cümle kapısı, Türk san'atının çok büyük mânasını isbata hazır başka bir örnektir.
(XIII üncü asır)

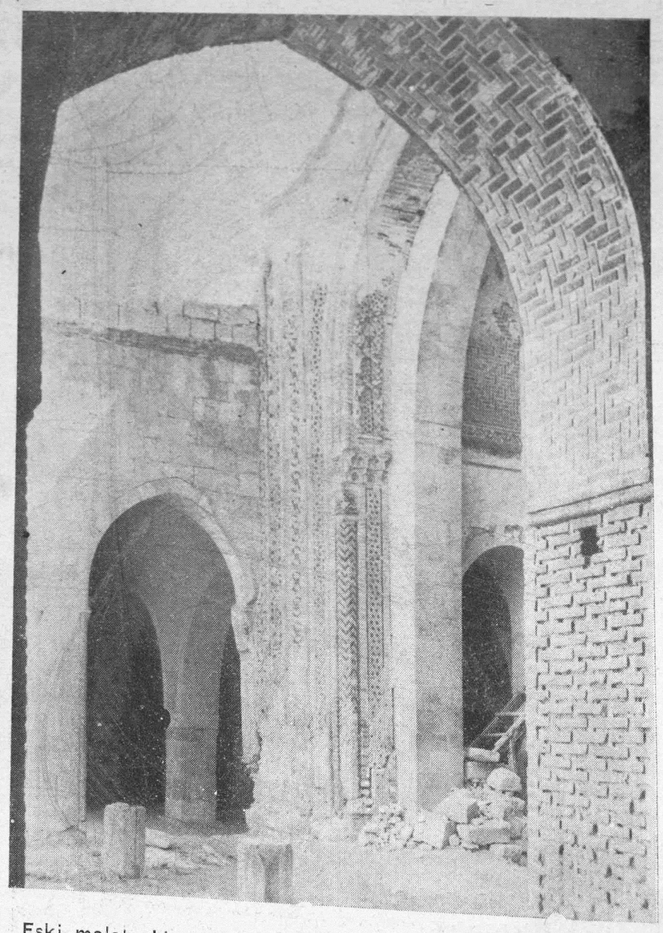

Eski malatya'da Ulu cami: Türk san'atının nefis eserlerinden birinin insanı düşündüren bir köşesi.
(XIII üncü asır)

SATILDIĞI YERLER

Libreri Haşet	Ankara
Libreri Haşet	İstanbul - Beyoğlu, İstiklâl caddesi, No. 469
Andreas Kapps	İstanbul - Beyoğlu, İstiklâl caddesi, No. 390
Muallimler kütüphanesi	İstanbul - Beyazıt, Üniversite caddesi No. 11
Remzi kütüphanesi	Ankara caddesi, No. 93
İnkilâb kütüphanesi	Ankara caddesi No. 155

© SİSMANOĞLIO MGARO

Fiatı ~~100 kuruştur~~.